

Taneli Lilja

Ruununraakkeja ja miehisiä miehiä

Armeijan vaikutus miesten ruumiillisuuteen
itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa

Maisterintutkielma

Suomen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

13.5.2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Taneli Lilja	
Työn nimi – Title Ruununraakkeja ja miehiä miehiä – Armeijan vaikutus miesten ruumiillisuuteen itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä – Number of pages 75 + 5
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta sisällisodan jälkeisessä Suomessa vuosina 1919 - 1935. Ensisijaisena alkuperäislähteenä toimii suomalainen sotilaslehti <i>Suomen sotilas</i>. Lehdessä kirjoitettiin nimensä mukaisesti suomalaisesta sotilaasta, ja täten myös suomalaisen sotilaan ruumiillisuudesta, mahdollisimman hyvässä valossa. Tarkastelen alkuperäislähdettä seuraavan päättökysymyksen valossa: kuinka suomalaisen sotilaan ruumiillisuus on rakentunut? Käyttämäni lähiluku-metodi paljastaa <i>Suomen sotilas</i> -lehden artikkeleista nousevan käsityksen miehisyydestä sekä sotilaan ruumiillisuudesta. Tutkimukseni perustuu fenomenologisen teorian käsitykselle ruumiillisuudesta, minkä vuoksi suomalaisen sotilaan kokemus omasta ruumiistaan ja ruumiillisesta ympäristöstä ovat tutkimuksen kohteena.</p> <p>Pro gradu -tutkielman rakenne muodostuu viidestä osasta. Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimuskysymykset, aikaisempi tutkimuskirjallisuus, alkuperäislähteet, teorian ja metodit. Toisessa osassa taustoitetaan aihetta käsittelemällä miehisyyden militarisoitua niin Euroopassa kuin Suomessa. Kolmannessa luvussa käsitellään suomalaisen alokkaan elämää ja ympäristöä itsenäisyyden jälkeisessä asepalveluksessa. Neljännessä luvussa tutkitaan suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta fenomenologista teoriaa käyttäen. Lopuksi teen yhteenvedon aiheesta ja esitän mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.</p> <p>Tutkielman keskeisin johtopäätös on, että itsenäisyyden jälkeisen Suomen asepalveluksella on ollut merkittävä vaikutus suomalaisten miesten ruumiillisuuteen. Sotien välisen ajan asepalveluksen ruumiillinen koulutus palveli käsitystä uhrautumisesta. Sodassa sotilaan tuli uhrata henkensä lisäksi oma ruumiinsa Suomen hyväksi. Armeijassa pyrittiin häivyttämään yksilöllinen, poikien ruumiillisuus ja tilalle rakennettiin kollektiivinen, sotilaan ruumiillisuus. Tärkeintä ei ollut se miltä näyttää, vaan se mihin pystyi ja kuinka itsensä kantoi.</p>	
Asiasanat – Keywords miehisuus, maskuliinisuus, sukupuoli, sukupuolen historia, sotahistoria, ruumiillisuus, ruumis, armeija, sotilas, kasarmi, asepalvelus, 1920-luku, ruununraakki, fenomenologia, ruumiinfenomenologia, Merleau-Ponty	
Säilytyspaikka – Depository JYX-tietokanta, Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Johdanto ja tutkimuskysymykset	1
1.2 Fenomenologinen historiantutkimus taustateoriana	3
1.3 Alkuperäislähteet ja aikaisempi tutkimus	7
1.4 Metodi, keskeiset käsitteet ja tutkimusetiikka.....	11
2 Armeija – jokaisen miehen velvollisuus	14
2.1 Kun suomalaisen sotilaan muotti valettiin	14
2.2 Vapaus, veljeys ja kaaderiarmeija.....	18
2.3 Armeija kasvattajana	23
3 Pojasta mieheksi.....	29
3.1 Kutsunnat	29
3.2 Hylätyt sotilaat	33
3.3 Ensimmäisestä herätyksestä sotilaan arkeen	38
3.4 Armeijan ruumiillinen koulutus.....	43
3.5 Sotilaasta siviiliksi.....	50
4 Suomalaisen sotilaan ruumiillisuus.....	54
4.1 Sotilaan ruumiinkuva	54
4.2 Sotilaallinen asento	59
4.3 Kollektiivinen armeijan ruumis	67
5 Yhteenveto	72
Lähdeluettelo.....	75

1 Johdanto

1.1 Johdanto ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmassani tutkin suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta sisällissodan jälkeisessä Suomessa vuosina 1919 - 1935. Sanotaan, että ”armeijassa pojista tehdään miehiä”. Tämä sanonta pitää sisällään oletuksen siitä, että myös poikien ruumiista tehdään miesten ruumiita, ja juuri tätä ilmiötä tarkastelen tutkimuksessani. Käsittelen armeijassa tapahtuvaa koulutusta ja sen vaikutusta suomalaisten miesten ruumiillisuuteen¹.

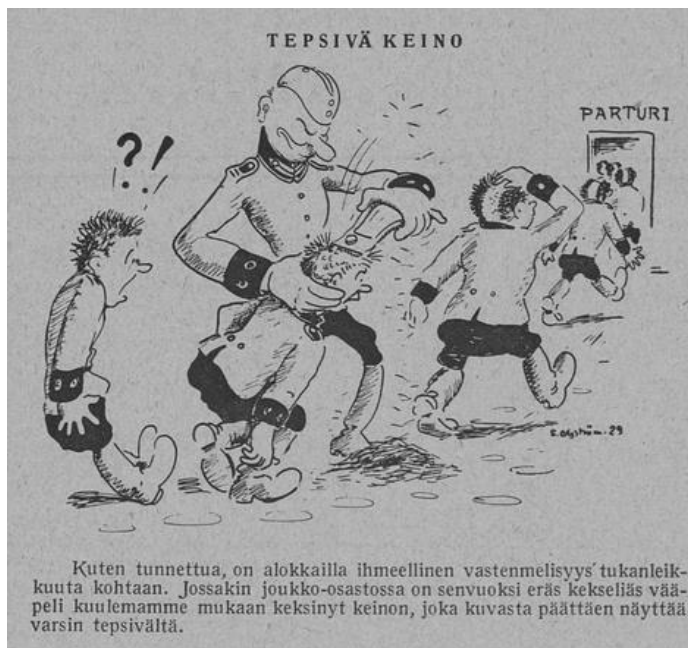
Käyttämäni fenomenologinen teoria mahdollistaa syventymisen suomalaisen sotilaan ruumiillisuuteen, mikä erottaa opinnäytteeni aikaisemmasta tutkimuksesta. Ruumiinfenomenologinen näkökulma mahdollistaa laajemman ymmärryksen ruumiillisuudesta ja sen eri ulottuvaisuuksista. Tässä tutkimuksessa suomalaisen sotilaan kokemus omasta ruumiistaan ja ruumiillisesta ympäristöstä ovat keskiössä.

Ensisijaisena alkuperäislähteenä toimii suomalainen sotilaslehti *Suomen sotilas*². Alkuperäislähteeni oli aikanaan Suomen suosituin sotilaslehti, minkä vuoksi se tavoitti kaikki asepalvelusta suorittaneet miehet. Lehdessä kirjoitettiin nimensä mukaisesti suomalaisesta sotilaasta, ja täten myös suomalaisen sotilaan ruumiillisuudesta, mahdollisimman hyvässä valossa. Monipuolisuuden vuoksi lehti antaa syvällisen kuvan suomalaisten miesten ruumiillisuudesta.

Alla oleva sarjakuva on kyseisestä lehdestä:

¹ Enemmän ruumiillisuuden filosofista kappaleessa 1.2.

² Enemmän alkuperäislähteistä kappaleessa 1.3.

KUVA 1³

Kuvassa vääpeli väkivaltaisesti skalpeeraa alokkaiden⁴ tukan, minkä johdosta alokkaiden on pakko mennä parturiin leikkauttamaan loputkin tukasta pois. Alokkaat on kuvattu pienikokoisina, samannäköisinä ja avuttomina vastustamaan isokokoista vääpeliä, joka tekee alokkaille mitä haluaa. Kuva on erinomainen osoitus siitä, miten alokkaiden ruumiillisuuden vaatimukset tuodaan ulkoapäin kuuntelematta alokkaiden mieltymyksiä.

Sarjakuva tiivistää hyvin pro gradu -tutkimukseni tarkoituksen. Tarkastelen alkuperäislähdettä seuraavan päätutkimuskysymyksen valossa: kuinka suomalaisen sotilaan ruumiillisuus on rakentunut? Tämän lisäksi käsittelen seuraavia kysymyksiä: minkälainen on suomalaisen sotilaan ruumis, kuinka sotilaan ruumiillisuus ja miehisyyt liittyvät toisiinsa ja kuinka sotilaan ruumiillisuus vaikuttaa sotilaan olemukseen?

Ruumiillisuuden lisäksi tarkastelen armeijan kasvattavaa roolia ja tämän kasvatuksen vaikutusta suomalaiseen miehisyyteen⁵. Armeijalla ei ole aina ajateltu olevan kasvatuksellista tehtävää, vaan armeijan rooli suomalaisessa yhteiskunnassa on kehittynyt vaihteittain sellaiseksi kuin se nykyään ymmärretään. Tutkimuksessa esittelen myös armeijan historian kehityksen Euroopassa ja Suomessa Ranskan suuresta vallankumouksesta lähtien. Armeijan kehityksen historia luo taustan suomalaisen sotilaan

³ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 40/1929.

⁴ Sana alokas ilmoittaa varusmiehen erityispaikan, ennen, tilan ennen varusmiesvalaa, kun varusmies ei ole vielä sotalaitoksen täysi-valtainen jäsen.

⁵ Enemmän miehisyyden määritelmästä kappaleessa 1.4.

ruumiillisuuden tutkimiselle. Näiden lisäksi tutkin armeijaa fyysisenä tilana: minkälainen paikka armeija oli nuorelle alokkaalle 1920-luvulla?

Tutkimukseni pakenee tiukkoja määrityksiä ja lokerointia, sillä se jää filosofian ja historiantutkimuksen välimaastoon. Valitettavan usein tieteissä tarkastellaan ilmiötä tiukasti pelkästään oman tieteenalan näkökulmasta, jolloin ei välttämättä tavoiteta ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Itse tarkastelen sotilaan ruumiillisuutta niin filosofisesti kuin historiantutkimuksen näkökulmasta, ja uskon, että tällä tavoin pystyn esittämään ilmiöstä kokonaisvaltaisemman tulkinnan. Tutkimuksessani liikutaan niin aatehistorian, poliittisen historian kuin sukupuolihistorian kentillä.

Ensimmäisessä luvussa käyn läpi käyttämäni teorian, alkuperäislähteet, metodit ja tutkimusmenetelmät. Toisessa luvussa taustoitan armeijan historiallista kehitystä militarismin ja maskuliinisuuden yhdistymisen näkökulmasta sekä käsittelen armeijan kasvattavaa roolia maailmansotien välisessä Suomessa. Kolmannessa luvussa tarkastelen suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta kuvailemalla suomalaisen sotilaan polkua kutsunnoista sotilaaksi. Neljännessä luvussa käsittelen suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta analyttisesti fenomenologista teoriaa käyttäen. Viimeisessä luvussa teen yhteenvedon aiheesta ja esitän tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset.

1.2 Fenomenologinen historiantutkimus taustateorian

Ajattelen tässä pro gradu -tutkielmassa käyttämäni fenomenologisen teorian antavan koko työlle näkökulman ja merkityksen. Olen aikaisemmin tehnyt filosofian maisterintutkielman ruumiin ja teknologian suhteesta käyttäen fenomenologista teoriaa.⁶ Tämän lisäksi olen tutkinut ydinaseiden uhrien kokemusmaailmaa historian kandidaatin tutkielmassani fenomenologiseen teoriaan nojaten.⁷ Mielestäni fenomenologinen teoria tekee parhaiten näkyväksi ihmisen omaa kokemusmaailmaa, joka on tässäkin tutkimuksessa keskiössä; päätarkastelukohteenahan on suomalaisten sotilaiden ruumiillisuus.

Historiantutkija David Carr (1940 -) selventää fenomenologian roolia historiantutkimuksessa seuraavanlaisesti:

⁶ Lilja 2014.

⁷ Lilja 2017.

*”Ennemmin tulisi kysyä: Mitä on Historia? Tai: kuinka me tunnemme historian? Fenomenologinen historia tutkii historiaa ilmiönä sekä historiallisen tekijän kokemusta. Kuinka historia tuo itsensä ilmi meille, kuinka se astuu meidän elämänpiiriimme, ja minkälaisessa kokemuksen muodossa se ilmaisee itsensä meille?”*⁸

Uskon Carrin tavoin, että fenomenologia on erinomainen tapa päästä lähelle menneiden ihmisten kokemusmaailmaa. Työssäni tutkin, miten suomalaiset sotilaat ovat kokeneet asioita ja minkälaisia kokemusrakenteita armeija on tuottanut. Fenomenologista teoriaa käyttäen päästään lähelle sotilaiden ruumiillista kokemusta ja näin ollen sitä, miltä armeija tuoksui, maistui ja miltä se tuntui. Tarkastelemalla *Suomen sotilas* -lehden sisältöä fenomenologisesta näkökulmasta huomio kiinnittyy siihen, miten sen aikaisten sotilaiden kokemusmaailma rakentuu. Lehti pyrki koskettamaan ennen kaikkea asevelvollisuutta parhaillaan suorittavien jokapäiväistä elämää, minkä vuoksi soveltuu erinomaisesti tähän tarkoitukseen.

Työni fenomenologisen teorian taustalla on filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1908 - 1961) ruumiinfenomenologia. Tämän ranskalaisfilosofin ajattelussa yhdistyvät ranskalaisen filosofian, René Descartesin, Maine de Biranin ja Henri Bergsonin, sekä toisaalta saksalaisen fenomenologian Edmund Husserlin (1859 - 1938) ja Martin Heideggerin (1889 - 1976), perinteet. Merleau-Ponty oli laaja-alainen filosofi, joka käsitteli tuotannossaan havainnon ja ruumiin kysymysten ohella muun muassa kieltä, ilmaisua, historiaa, politiikkaa ja taidetta.⁹

Phénoménologie de la perception -pääteoksessaan (1945) Merleau-Ponty esittelee käsityksensä ruumiinfenomenologiasta. Sara Heinämaa (1960-) on tehnyt analyysin¹⁰ kyseisen kirjan esipuheesta, jossa Merleau-Ponty määrittää suhteensa fenomenologian historiaan, ja tätä analyysiä käytän apuna tutkimuksessani.

Teoksensa alussa Merleau-Ponty ottaa etäisyyttä Husserliin arvioimalla hänen keskeistä käsitettään, eideettistä reduktiota. Husserl tarkoittaa eideettisellä reduktiolla ajattelutapaa, jossa objekti eli oleva ”riisutaan” kaikista sen eri ominaisuuksista, kuten esimerkiksi väristä tai koostumuksesta, niin että lopulta päädytään ominaisuuksiin, jotka perustavanlaatuisesti määrittävät eli muodostavat kyseisen objektin. Lopulta päästään

⁸ Carr 2014, 1.

⁹ Filosofia.fi.

¹⁰ Heinämaa 2000.

kiinni ominaisuuksiin, joiden poistaminen muuttaisi objektin luonnetta perustavanlaatuisesti, ja näin ollaan päästy lähelle olevaa. Husserlin mukaan eideettistä reduktiota käyttämällä tullaan tietoisiksi todellisuuden olemuksellisista rakennuspalikoista, joita fenomenologiassa ennen kaikkea tutkitaan.¹¹

Merleau-Ponty kuitenkin hylkää osittain Husserlin käsityksen eideettisestä reduktiosta. Hänen mukaansa tärkein opetus, jonka Husserlin eideettinen reduktio opettaa, on täydellisen reduktion mahdottomuus.¹² Kuten Husserl, myös Merleau-Ponty pyrkii tutkimaan maailmaa ennen ennakkotietoa mutta samanaikaisesti tiedostamaan tälläisen lähestymistavan mahdottomuuden. Tämä mahdottomuus nousee Merleau-Pontyn korostamasta maailmassa-olemisesta. Merleau-Pontyn mukaan kaikki tieto, jopa tieteellinen tieto, muodostuu jokaisen henkilökohtaisesta kokemuksesta maailmasta ja juuri tämä, maailma-suhde muodostaa kaiken tiedon perustan.¹³

*”Totuus ei vain ´asuta´ kokemusta edeltävää minuutta´, tai tarkemmin, ei ole olemassa kokemusta edeltävää minuutta; ihminen on maailmassa, ja vain maailmassa hän tietää itsensä.”*¹⁴

Merleau-Pontyn mielestä, kokemuksemme maailmasta on ennen kaikkea ruumiillista. Jokaiselle ihmiselle ruumis on ehdoton keskus, ”jota kohti kaikki objektit kääntävät puolensa”. Ihminen tietää, että objekteilla on useita eri puolia, koska ihminen pystyy ruumiillisena olentona esimerkiksi kävelemään objektien ympäri. Ihminen siis tulee tietoiseksi maailmasta ruumiillisten keinojensa kautta.¹⁵

*”Ruumiimme on maailmalle sitä, mitä sydän on elimistölle: se pitää näkyvän spektaakkelin jatkuvasti elossa, se puhalttaa siihen elämää ja ylläpitää sitä, ja muodostaa maailman kanssa elimistön.”*¹⁶

Merleau-Ponty korostaa, että ruumiimme ei ole vain tiedon ehto, se on myös elämämme merkityksien luoja. Jalkamme mahdollistavat liikkumisemme paikasta toiseen, silmämme mahdollistavat esimerkiksi värien havaitsemisen ja kätemme maailman

¹¹ Zahavi 2003, 38 - 39.

¹² Merleau-Ponty 1962, XV

¹³ Merleau-Ponty 1962, IX.

¹⁴ Merleau-Ponty 1962, XII.

¹⁵ Merleau-Ponty 1962, 94 - 95

¹⁶ Merleau-Ponty 1962, 235.

muokkaamisen ja tutkimisen kosketuksen välityksellä.¹⁷ Näin ollen se, mitä kukin pitää kauniina tai hyvänä, perustuu pohjimmiltaan ruumiimme ehdoille.

Se, mitä ihminen ei kuitenkaan havaitse maailmassa on hänen oma ruumiinsa: silmä ei voi katsoa itseään, korva ei voi kuulla itseään. Ihminen pystyy kyllä havaitsemaan oman mekaanisen, biologisen ruumiinsa esimerkiksi katsomalla itseään peilistä, mutta ihminen ei koskaan havaitse elävää, toiminnallista ruumistaan^{18,19} Kuten Husserl, myös Merleau-Ponty ymmärtää ruumiillisuuden ennen kaikkea elävän ruumiin kautta. Husserlin fenomenologiassa ruumis ei ole vain passiivinen aistimusten vastaanottaja, vaan sillä on merkityksiä muodostava tehtävä. Elävällä ruumiilla toimitaan, havaitaan, koetaan ja eletään, kun taas mekaaninen ruumis viittaa ruumiiseemme biologisena kokonaisuutena.²⁰

”Se, mikä merkitsee spektaakkelin suuntautumisen kannalta, ei ole ruumiini faktana, asiana objektiivisessa avaruudessa, vaan mahdollisten toimintojen järjestelmänä, virtuaalisena ruumiina, jossa sen fenomenaalisen paikan määrää sen toiminta ja tilanne. Ruumiini on siellä, missä on jotakin tekemistä.”²¹

Merleau-Pontyille tietoisuus jostakin on yhteydessä ruumiilliseen osaamiseen, toimintaan ja tekemiseen; elävä ruumis ylittää fyysisen ruumiin rajat. Merleau-Pontyn mukaan, jos ihminen sanoo esimerkiksi ruukun olevan pöydällä, niin silloin ihminen kuvitteellisesti sijoittaa itsensä joko pöydälle tai objektiin. Toisin sanoen ulottuvuutta ja tilallisuutta koskevat käsitteet kuten ”ylös”, ”sisällä” tai ”vieressä” mahdollistuvat ruumiillisuutemme kautta, ja ilman ruumistamme ne jäisivät vain mielettömiksi käsitteiksi.²²

Opimme monia asioita sisällyttämällä uuden asian ruumiilliseen olemassaoloomme. Todellisesta osaamisesta voidaan usein puhua, kun opittua asiaa tehdään tiedostamatta sitä.²³ Esimerkiksi lapsi, joka opettelee ajamaan polkupyörällä, joutuu ajattelemaan, mitä tekee kääntyessään jyrkässä mutkassa, kun taas lapsen, joka on jo oppinut polkupyörällä ajamisen taidon kunnolla, ei enää tarvitse ajatella tekemistään kääntyessään jyrkässä

¹⁷ Merleau-Ponty 1962, 235.

¹⁸ Mekaaninen ruumis saks. *körper*, elävä ruumis saks. *leib*.

¹⁹ Merleau-Ponty 1962, 104.

²⁰ Zahavi 2003, 101 - 102.

²¹ Merleau-Ponty 1962, 291.

²² Merleau-Ponty 1962, 159 - 162.

²³ Merleau-Ponty 1962, 159 - 161.

mutkassa. Asian ajattelemisen saattaisi saada kokeneen polkupyöräilijän ajamaan pikemminkin epävarmemmin ja mahdollisesti myös kaatumaan. Tässä esimerkissä on siis kyse ruumiillisesta suuntautumisesta maailmaa kohti: polkupyörällä ajaminen ei ole ensisijaisesti tiedollista vaan ruumiillista oppimista.

Tapamme olla maailmassa on perustavalla tavalla ruumiillinen, mutta tämä ruumiillisuus on jatkuvan kehityksen kohteena, koska olemme jatkuvassa suhteessa maailman kanssa. Ruumiillisuutemme on pitkälti opittua ja toiminnallista, mikä tarkoittaa, että ruumiillisuutta on mahdollista myös oppia ja opettaa. Esimerkiksi tapamme seistä on yksilöllisesti kehittyntä, mutta sitä on muokattu tietoisesti tietynlaiseksi Suomen armeijassa.

Ymmärtämällä 1920-luvun suomalaisten sotilaiden ruumiit ennen kaikkea elävinä ruumiina, armeijassa tapahtuva ruumiillinen koulutus näyttäytyy uudessa valossa. Tässä mielessä iso osa armeijassa tapahtuvasta koulutuksesta on ruumiillista. Se, miten kävellään, seistään tai katsotaan, on ruumiillista muokkausta. Varuskunta toimi ruumiillisesta näkökulmasta ainutlaatuisena paikkana nuorille miehille itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa.

1.3 Alkuperäislähteet ja aikaisempi tutkimus

Alkuperäislähteeni sijoittuvat ajallisesti vuosien 1918 - 1935 välille, mikä on myös tämän tutkimuksen aikarajaus. Nämä vuodet ovat Suomen itsenäisen armeijan ”rakennusaikaa”, minkä vuoksi sotilaslehdissä kirjoitettiin erityisen paljon armeijan tehtävästä ja asemasta yhteiskunnassa. Puolustusvoimien asema ei ollut tänä aikana vielä täysin vakiintunut, minkä vuoksi sen olemassaoloa pyrittiin esimerkiksi oikeuttamaan vetoamalla armeijan kasvatukselliseen vaikutukseen. Vuodesta 1935 eteenpäin Suomen itsenäinen armeijan on vakiinnuttanut asemansa ja huomio sotilaslehdissä keskittyy hämmöttävään sotaan, minkä vuoksi en käsittele talvisotaa edeltäviä vuosia.

Ensisijaisena alkuperäislähteenä käytän *Suomen sotilas* -lehteä. *Suomen sotilas* -lehti on reserviliiton aikakauslehti, jota alettiin julkaista jo vuonna 1919, ja kyseinen lehti ilmestyy tänäkin päivänä. Lehteä myytiin sen enimmäisemä vuonna 4000 kappaletta ja vuotta myöhemmin lehti löytyi jopa 14 000 suomalaisen käsistä. Lehti ilmestyi joka viikko, mutta toimituksen lomien vuoksi vuodessa julkaistiin keskimäärin noin 45

numeroa. Yksittäisen lehden sivumäärä oli yleensä noin 16 - 18 sivua mukaan lukien mainokset, mutta monet numerot saattoivat paisua yli 30 sivuisiksi. Ennen joulua julkaistiin jopa 80 sivuisia erikoisnumeroita. Lehteä luettiin ennen kaikkea armeijassa vapaa-ajalla, joten se oli varmasti tuttu jokaiselle alokkaalle sotien välisenä aikana.²⁴

Seuraava sitaatti paljastaa lehden toimituksellisen päämäärän olla kaikkien ”soturien” lehti:

*”Saagemme toivoo, että nämä uskolliset lukijamme ja ystävämme vievät viestin lehdestämme yhä laajempiin piireihin, jotta lehtemme vieläkin voimaperäisemmin voisi vaikuttaa isänmaallisena sotilaslehtenä, ei vain asevelvollisten keskuudessa heidän palvelusaikanaan, vaan kaiken nuorison, niin, koko kansan parissa. Päämäärämme on saattaa Suomen Sotilas jokaisen suomalaisen soturin ja kodin lehdeksi, yhteyden ylläpitäjäksi armeijan ja kansan kesken, yhdyssiteeksi entisten ja nykyisten soturien välillä.”*²⁵

Virallisesti lehteä on pidetty itsenäisenä, mutta todellisuudessa se on toiminut puolustusministerin äänitorvena. 20-luvulla lehden poliittista linjaa myötäillen sen teksteissä reflektoitii valtakulttuuria, joka korosti sisällissodan voittaneiden valkoisten arvoja. Sisällissodan jälkeisessä Suomessa käynnistyi voimakas pyrkimys kansallisidentiteetin rakentamiseen, ja tässä asiassa myös isänmaallisesti *Suomen sotilas*-lehti kantoi kortensa kekoon. Vaikka lehti edusti selvästi valkoisen Suomen näkökulmaa, niin samaan aikaan se piti itseään kaikkien suomalaisten sotilaiden aikakauslehtenä.²⁶

Lehden vastaava toimittaja vaihtui useasti 20-luvulla: Ilmari Heikinheimo toimi vastaava toimittaja vuosina 1918 - 1922, Niilo Liakka vuosina 1922 - 1923, Arvo Sipilä vuosina 1923 - 1926 ja Rolf Tiivola vuosina 1927 - 1943.²⁷ Ilmari Heikinheimo oli kirjallisuudentutkija ja toimittaja ammatiltaan²⁸, mutta mielenkiintoisesti hänen veljensä oli jääkärikenraalimajuri Aarne Heikinheimo.²⁹ Rolf Tiivola oli vuorostaan ammatiltaan rovasti ja toimittaja. Hän toimi muun muussa sotilaspastorina Raskaassa

²⁴ ‘Toimituksen pöydän takaa’, Suomen Sotilas 1/1920; 6/1920; 11/1920; 16/1920.

²⁵ ‘Ensimmäisellä peninkulmapatsaalla’, Suomen Sotilas 52/1928.

²⁶ Toimituksen pöydän takaa’, Suomen Sotilas 20/1920; Suomen Sotilas 7 - 8/1923; Arvo Sipilä, ‘Suomen Sotilas 10-vuotias’, Suomen Sotilas 52/1928; N.I. Helenius, ‘Muutama sana tämän lehden talouspuolesta’, Suomen Sotilas 52/1928; Ilmari Heikinheimo, ‘Miten aloitimme’, Suomen Sotilas 52/1928.

²⁷ ‘Suomen Sotilas 10 vuotias’, Suomen sotilas 52/1928.

²⁸ Kuka kukin on (aikalaiskirja): henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1954, 184 - 185.

²⁹ Durchman 1934, 187.

tykistörykmentissä vuosina 1919 - 1921.³⁰ Muita lehden toimituskuntaan kuuluneita olivat muun muassa Tauno Karilas, lehtori Väinö Teivaala, Aarno Karimo, sotilastarkastaja Ari Caselius, kersantti Lauri Tuomala, majuri Veikko Heikinheimo, everstiluutnantti Heikki Nurmio ja majuri V. E. Tiiri.³¹

20-luvulla *Suomen sotilas* -lehti koostui pääkirjoituksen lisäksi erilaisista artikkeleista, jotka yleensä käsittelivät kommunismin vaaraa, moraalialia, sotastrategiaa, sotateknologiaa ja sotilaiden yleistä kuntoa. Tämän lisäksi lehti tarjosi sotilashuumoria sarjakuvien ja pilakuvien muodossa, joita käytän myös lähteenä tässä pro gradu -tutkielmassani. Lehteen kirjoittivat toimituksen lisäksi lähinnä nuoremmat upseerit, sotilaspapit ja sisällissodan voittaneet jääkärit. Välistä lehteen päättyi myös siviilien, pääasiassa historiantutkijoiden ja opettajien, kirjoittamia artikkeleita.

Lehden toimitus pyrki omien sanojensa mukaisesti tekemään asevelvollisuuden käyneistä miehistä hyviä ihmisiä ja hyviä sotilaita, ja yhdisti näin sotilaallisen koulutuksen ja hyvän ihmisen määritelmän toisiinsa.³² Sotien välisenä aikana armeija sai vasemmistolta paljon kritiikkiä epäinhimillisenä ja turhana instituutiona, minkä vuoksi *Suomen sotilas* -lehden päätehtäväksi tuli esittää suomalainen sotilas ja armeija positiivisessa valossa. Tämän vuoksi lehti otti voimakkaasti kantaa siihen, minkälainen sotilaan tulisi olla, mutta myös minkälainen sotilaan ruumiillisuuden tulisi olla.

Käytän *Hakkapeliitta* -sotilaslehteä tuomaan vertailua sotilaslehtien välillä. *Hakkapeliitta* -lehti oli suora kilpailija *Suomen sotilas* -lehdelle. Lehti oli Suomen suojeluskuntajärjestön lehti vuosina 1925 - 1944. Lehti ilmestyi kilpailijansa tapaa joka viikko ja sillä oli tuhansia tilaajia.

Tutkimukseni on epäilemättä niin sanottua ”uutta sotahistoriaa”, jossa keskitytään enemmän tutkimaan ihmistä sodan keskellä kuin suuria strategisia linjauksia, diplomatiaa tai niin sanottuja suuria miehiä.³³ Historiallisten henkilöiden eli sisällissodan jälkeisten alokkaiden kokemus on keskiössä tässä pro gradu -tutkielmassa. Tällaista fenomenologista tutkimusta sotilaan ruumiillisuudesta ei ole tehty juuri lainkaan historian saralla. Löytyy kuitenkin tutkimuskirjallisuutta, jossa sivutaan kyseistä aihetta. Paras esimerkki tästä on historiantutkija Anders Ahlbäckin tuotanto. *Manhood and the making*

³⁰ Kuka kukin on (aikalaiskirja): henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1954, 889.

³¹ 'Suomen Sotilas 10 vuotias', Suomen sotilas 52/1928.

³² 'Uudelle taipaleelle lähdetäessä', Suomen sotilas 1/1919.

³³ Kinnunen 2006, 9 - 18.

of the military: Conscription, military service and masculinity in Finland, 1917 - 39 -väitöskirjassa Ahlbäck tutkii Suomen armeijan militarismin ja maskuliinisuuden suhdetta. Ahlbäck on erikoistunut suomalaisen sotilaan maskuliinisuuteen ja käsittelee myös jonkin verran suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta tutkimuksessaan.

Ahlbäckin lisäksi tutkimukseni sijoittuu sellaisen uuden suomalaisen sotahistorian tutkimuksen kentälle, jota edustavat esimerkiksi Juha Mälkki, Ville Kivimäki, Ville Sarkamo³⁴ ja Tuomas Tepora. Kuten Ahlbäck myös Mälkki tutkii *Herrat, jätkät ja sotataito: Kansalaisotilas- ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla "talvisodan ihmeeksi"* -väitöskirjassa Suomen itsenäisen armeijan alkumetrejä ja alokkaan elämää tässä ajassa. Kivimäki on käsitellyt tutkimuksessaan suomalaisen sotilaan mielenmaiseman³⁵ lisäksi maskuliinisuutta³⁶ ja siihen sisältyviä merkityksiä. Tepora on vuorostaan erikoistunut nationalismiin symboleihin³⁷ ja sotilaalliseen uhrautumisen kulttuuriin.

Fenomenologinen teorian käyttö kuitenkin erottaa tutkimukseni aikaisemmasta suomalaisesta sotahistorian tutkimuksesta; tutkimuksessani tarkastellaan suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta uudesta ja tuoreesta näkökulmasta. Vertailukohtaksi haen kansainvälistä näkökulmaa sotahistorian ja sukupuolentutkimuksen klassikoista, esimerkiksi historiantutkija Karen Hagemannin, historiantutkija John Keeganin³⁸ ja sosiologi Erving Goffmanin³⁹ tuotannoista. Varsinkin Goffmanin käsitys armeijasta totaalisenä laitoksena⁴⁰, on avannut uuden näkökulman suomalaisen sotilaan arjen käsittelyyn tässä pro gradu -tutkielmassa. Hagemann on vuorostaan tutkinut militarismia ja sen yhteyttä miesten kansalaisuuteen.⁴¹

Ajallista vertailua saan käyttämällä varhaisempia suomalaisia merkkiteoksia armeijasta ja sukupuolesta, esimerkiksi Jarl Kronlundin, J. E. O. Screen ja Henrik Meinanderin tuotannoista. Kronlundin teos *Suomen puolustuslaitos 1918 - 1939: Puolustusvoimien rauhan ajan historia* antaa hyvän yleiskuvauksen sotien välisestä puolustusvoimien historiasta. Screenin tutkimus Suomen autonomian aikaisesta asepalveluksesta

³⁴ Sarkamo 2011.

³⁵ Kivimäki 2015; Kivimäki 2016.

³⁶ Kivimäki 2004.

³⁷ Tepora 2011.

³⁸ Keegan 2005.

³⁹ Goffman 1961.

⁴⁰ Enemmän kohdassa 3.3.

⁴¹ Hagemann 2015.

vuorostaan antaa hyvän tausta sisällissodan jälkeiselle armeijalle.⁴² Meinander on vuorostaan tutkinut urheilua ja liikuntaa⁴³, minkä vuoksi hänen tutkimuksensa antaa paljon tälle pro gradu -tutkielmalle.

1.4 Metodi, keskeiset käsitteet ja tutkimusetiikka

Jaan Jorma Kalelan ajatuksen siitä, että alkuperäislähteet eivät itsessään kerro mitään menneisyydestä, vaan historiantutkijan oma näkemys menneisyydestä vaikuttaa siihen, mitä tietoa alkuperäislähteistä on mahdollista saada.⁴⁴ Tässä mielessä fenomenologinen teoria antaa näkökulman menneisyyteen, mutta vasta käyttämäni metodit mahdollistavat tiedon rakentamisen menneisyydestä. Seuraavaksi kerron, miten olen muodostanut tietoa alkuperäislähteestäni eli *Suomen sotilas* -lehdestä.

Työ on laadullista tutkimusta; pyrin löytämään syvällistä tietoa sotilaan ruumiillisuudesta yleistettävyyden sijaan. Käytän lähilukua päämetodina ja nojaan Jyrki Pöysän määritelmään kyseisestä menetelmästä. Hänen mukaansa lähilukua käyttävä tutkija lukee saman tekstin useaan eri otteeseen. Tarkoituksena on liikkua tekstin yksityiskohdista kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Lähilukua käyttämällä tutkija pystyy asettamaan tekstin suurempaan kokonaisuuteen ja täten löytämään tekstistä uusia piirteitä.⁴⁵ Tutkimusta tehdessäni luin ensiksi läpi yleispiirteet kaikista 20-luvun *Suomen sotilas* -lehdistä, minkä jälkeen olen lukenut uudestaan tarkemmin ja hitaammin ne osat, jotka herättivät ensimmäisellä lukukerralla huomioni. Vasta kun olin omasta mielestäni muodostanut riittävän ymmärryksen *Suomen sotilas* -lehden sisällöistä, aloin tehdä viitemerkintöjä ja keräämään osuvia sitaatteja. Käytän tutkimuksessani paljon lainauksia sen vuoksi, että haluan lukijan pääsevän mahdollisimman lähelle alkuperäistä tekstiä ja täten suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta.

Tutkimukseni on myös sukupuolentutkimusta, sillä tarkastelun kohteena on ennen kaikkea miehen ruumiillisuus. Alkuperäislähde paljastaa, miten eri tavoin sukupuolen voi ymmärtää:

⁴² Screen 2000; Screen 2003.

⁴³ Meinander 1992; Meinander 1994.

⁴⁴ Kalela 2000, 92.

⁴⁵ Pöysä 2015, 29 - 31.

*”Pysyköön mies miehenä ja nainen naisena. Miehen suurin kunnia on hänen miehuullisuutensa, naisen hänen naisellisuutensa. Naisellinen mies ja miehekäs nainen, kas siinä jotain, jota tervevaistoinen ihminen ei jaksaa sulattaa.”*⁴⁶

Tämä sitaatti paljastaa osuvasti, miten sukupuoli käsitteenä on riippuvainen ajasta ja paikasta. Tämän vuoksi on tärkeää määrittää keskeisimmät tutkimuksessa käytetyt käsitteet huolella.

Filosofi Iris Marion Young (1949 - 2006) yhdistää fenomenologian ja sukupuolentutkimuksen *Throwing like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality* -esseessä. Young argumentoi, että naisen ruumiillisuus on sidoksissa kulttuuriin ja sosiaaliseen ympäristöön. Youngin mukaan ei ole olemassa mitään biologista syytä sille, miksi tytöt heittävät palloa ”naisellisella” tavalla, joka on selvästi aerodynaamisesti heikompi kuin niin sanottu oikea tapa heittää palloa. Youngin mukaan tämä ruumiillinen ilmaisu johtuu siitä, että tytöt ovat kasvaneeet ympäristössä, jossa heidän kuuluu olla paikallaan ja passiivisia. Pojat taas ovat poikia eli saavat vapaasti temmeltää ja riehua. Toisin sanoen pojat saavat ilmaista ruumiillisuuttaan tyttöjä vapaammin, minkä vuoksi he oppivat myös heittämään palloa ”oikealla” tavalla.⁴⁷

Youngin filosofiaan nojaten uskallan väittää, että sukupuoli vaikuttaa ruumiillisuuteen. Siksi on tärkeää sanottaa, kuinka tässä tutkimuksessa käsitetään sukupuoli ja mitä keskeiset käsitteet, kuten maskuliinisuus ja miehisuus, tarkoittavat. Nämä molemmat käsitteet, kuten myös miehen ruumiillisuus, ovat historiallisia, sosiologisia ja kulttuurillisia konstruktioita eli näiden käsitteiden sisältö vaihtelee ajasta ja kulttuurista toiseen.⁴⁸ Maskuliinisuus heijastaa ominaisuuksia, jotka yleensä suomalaisessa kulttuurissa liitetään siihen joukkoon ihmisiä, jotka kutsuvat itseään miehiksi. Tämän määrittelyn nojalla naista voidaan myös pitää maskuliinisena, jos hänessä on ominaisuuksia, jotka tyypillisesti liitetään maskuliinisuuteen. Miehisuus puolestaan viittaa kaikkiin niihin ominaisuuksiin, joita suomalaisessa kulttuurissa miehessä arvostetaan. Kyseinen käsite vastaa siihen, minkälainen miehen ”tulisi olla”.⁴⁹

Keskeisten käsitteiden lisäksi myös tutkimusetiikka on hyvä kirjoittaa auki. Lukijan esimerkiksi on olennaista tiedostaa, että tutkimusaihe on edelleen ajankohtainen:

⁴⁶ 'Kunnioita naista', Suomen sotilas 8/1927.

⁴⁷ Young 1990.

⁴⁸ Kinnunen 2006, 35.

⁴⁹ Markkola 2014, 7 - 8.

armeijan roolista ja tulevaisuudesta käydään jatkuvaa poliittista keskustelua. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii Suomen puolustusministerin, Jussi Niinistön, ”heitto” naisten vapaaehtoisen palveluksen jäädyttämisestä vähäksi aikaa. Vaikka kyse oli vain poliittisen huomion tavoittelusta, niin puolustusministerin ajatus paljastaa, miten vielä tänäkin päivänä armeija nähdään ennen kaikkea miesten velvollisuutena, joka ei lähtökohtaisesti koske naisia.⁵⁰ Aiheen ajankohtaisuus tarkoittaa, että ihmisillä on voimakkaita mielipiteitä aiheesta ja aihe on poliittisesti latautunut.

Historiantutkimuksen etiikka -kirjan johdattelevassa kappaleessa nostetaan esille kolme eettistä ominaisuutta: oikeudenmukaisuus, läpinäkyvyys ja poliittisuus. Alkuperäislähteessä esiintyviä ihmisiä tulee siis kohdella oikeudenmukaisesti. Tutkijan on oltava läpinäkyvä tutkimuksen eri vaiheissa, sillä ei ole mahdollista ”sammuttaa” oman persoonan vaikutusta suhteessa tutkittavaan aiheeseen; tunteet ja ajatukset vaikuttavat tulkintaan ja tapaan tehdä tutkimusta. Tämän lisäksi on tiedostettava, että historiantutkimus ei tapahdu tyhjiössä, vaan viatonkin tutkimus on poliittista. Toisin sanoen se, että olen valinnut juuri suomalaisen sotilaan ruumiillisuuden pro gradu - tutkimukseni aiheeksi, voidaan nähdä poliittisena valintana.⁵¹ Näiden syiden vuoksi minun tulee kirjoittaa kunnioittavasti ja varovasti menneisyyden tapahtumista ja ihmisistä.

⁵⁰ Helsingin sanomat.

⁵¹ Lindman 2017, 14 - 16.

2 Armeija – jokaisen miehen velvollisuus

2.1 Kun suomalaisen sotilaan muotti valettiin

On vuosi 1918, Suomen verinen sisällissota on päättynyt, ja nuori valtio ottaa ensimmäisiä haparoivia askeleitaan. Suomineidon viattomuus ei kestänyt kauaa, ja uhka idästä piti ”vapaan” kansan varpaillaan sodan loputtuakin. Näistä lähtökohdista suomalaista sotilaskulttuuria ja armeijaa lähdettiin rakentamaan. Johan Ludvig Runebergin (1804–1877) *Sotavanhus* -runon (1848) loppuosa tuo hyvin esille sen kansallisen hurmoksen, jota pyrittiin herättämään nuorissa miehissä uudessa itsenäisessä Suomessa:

"Te Suomen urhot nuoret,

täss' onko ketäkään,

ken sanat tahtoo kuulla

soturin harmaapään?

Täst' ilopäivästänsä

hän teitä kiittää saa:

ei ole koskaan nähnyt

hän työtä jalompaa.

Viel' osatahan voittaa,

oi, kiitos, Jumala!

Viel' elää isäin henki,

on Suomess' urhoja."⁵²

Runebergin runo julkaistiin *Suomen sotilas* -lehdessä sen vuoksi, että siinä ilmenevät ne kolme asiaa, jotka pyrittiin yhdistämään uudessa armeijassa: isänmaallisuus, militarismi ja miehisuus. Runossa vanha veteraani puhuttelee nuoria suomalaisia sotilaita ja näkee heissä esi-isien hengen. Runossa tulee ilmi ajatus siitä, että velvollisuus Suomen sotilaallisesta puolustuksesta periytyy aina seuraavalle sukupolvelle. Nuorten miesten

⁵² 'Sotavanhus', Suomen sotilas 6/1920.

tulee osoittaa miehuutensa ja isänmaallisuutensa puolustamalla isänmaataan aina uudestaan ja uudestaan.

Sisällissodassa jääkärit olivat osoittaneet miehuutensa ja monien mielestä turvanneet voiton valkoisille. Valkoisten upseeristo oli kuitenkin jakautunut ”vanhaan polveen” eli niihin, jotka olivat saaneet sotilaallisen koulutuksensa Venäjällä, kuten esimerkiksi Carl Gustav Emil Mannerheim (1867–1951), ja nuoriin jääkäreihin, joiden koulutus perustui saksalaiselle perinteelle. Jääkärit nähtiin sankareina sisällissodan jälkeisessä Suomessa, minkä vuoksi puolustusvoimia alettiin rakentaa saksalaisesta sotaperinteestä käsin.⁵³

Jääkärien uhkarohkea retki Saksaan ja takaisin muuttui nopeasti sankaritarinaksi, jossa nuoret suomalaiset pojat lähtevät maailmalle ja palaavat takaisin miehisinä vapauttajina.⁵⁴ Seuraava sitaatti *Suomen sotilas* -lehdestä puhuu tämän puolesta:

*”Kun maassamme venäläissorron pimeinä vuosina eräissä piireissä tämän vuosisadan alussa uudestaan heräsi eloon ajatus maamme vapauttamisesta väkivoimin sortajan ikeestä, suhtautui epäilemättä suurin osa kansaamme varsin epäilevästi tällaiseen pyrkimykseen. [...] Helmikuussa 1915 lähtivät ensimmäiset nuoret tulevat jääkärit Saksaan kohti outoja, tuntemattomia kohtaloita vapaaehtoisesti sotilaan tehtävään vieraisissa oloissa antautuen, ainoana lohtunaan ja silmämääränään toivo saada kerran taistella rakkaan isänmaan pelastamiseksi vihatun sortajan pauloista. Tämä toivo toteutuikin ihmeellisellä tavalla. Helmikuun 25 p:nä 1918 saapui jääkärien pääjoukko Suomeen rientäen vapaustaisteluun ja vieden sen loistavaan voittoon.”*⁵⁵

Voidaan jopa puhua niin sanotusta jääkärikultista.⁵⁶ Kertomus sisällissodasta oli ennen kaikkea jääkärien sanelema. Tästä hyvänä esimerkkinä jääkäri V. E. Tuompon elämäkertä, joka ilmestyi nopeasti sodan jälkeen.⁵⁷ Historiantutkija Aapo Roseliuksen mukaan sisällissota muuttui nopeasti juhlittavaksi vapaussodaksi, jonka sankareita jääkärit olivat.⁵⁸ Syntyi valtavasti muistomerkkejä, kirjoja ja lauluja, jotka ylistivät jääkärien sotilaallista kyvykkyyttä. Sukupuoli sekoittui vahvasti tähän ylistykseen.

⁵³ Kronlund 1988, 87, 230 - 231.

⁵⁴ Lauerma 1966, 1001.

⁵⁵ 'Jääkärien esikuva velvoittaa', *Suomen sotilas* 8 - 9/1928.

⁵⁶ Ahlbäck 2014, 78.

⁵⁷ Tuompo 1918.

⁵⁸ Roselius 2013, 66 - 76.

Jääkärit eivät olleet vain esimerkillisiä sotilaita vaan myös roolimalleja oikeanlaisesta miehisyydestä.⁵⁹

Suomen sotilas -lehdessä ylläpidettiin jääkärien hyvää mainetta, ja jääkäreitä pidettiin roolimallina kaikille uusille alokkaille, jotka halusivat kasvaa todellisiksi miehiksi. Erään artikkelin mukaan oikeanlaista miehekkyyttä on rohkeus, nuorekas toiminnallisuus ja ennen kaikkea itsensä uhraaminen: mies ei taistele itsensä vuoksi, vaan isänmaan, vapauden ja Jumalan puolesta. Sotilas ja todellinen mies on valmis kuolemaan näiden arvojen puolesta.⁶⁰

Ahlbäck huomauttaa, että jääkärimyyttiä tuki myös Suomen sosiaalinen rakenne. Suomi oli vielä vuonna 1920 takapajuinen maa, jossa 84 prosenttia väestöstä eli maalla.⁶¹ Maanviljelijöistä rakennettiin ”vapaussodan” miehinen arkkityyppi, joka vastasi vapauden huutoon ja nousi taistelemaan isänmaansa puolesta. Maalaiselämää romantisoitiin konservatiivisten nationalistien toimesta. Vaikka jääkärit todellisuudessa edustivat suomalaista eliittiä, tämä ei haitannut jääkärimyytin ja itsenäisen maanviljelijä-sotilas-myytin yhdistämistä toisiinsa.⁶²

Jääkärien uhrautumista kuvaa ehkä parhaiten seuraava jääkäriaktivisti Artturi Leinosen runo, missä hän kuvaa omasta mielestään elämän parasta hetkeä. Runo julkaistiin *Suomen sotilas* -lehdessä vuonna 1921:

”Mikä hetki ihanin elämän?

Se, joka sydämen syttymähän

saa hehkuun suurehen, pyhään paloon.

Kun ihminen, itsensä unhottain

vain suuntaa voimansa suureen, jaloon.

Kun kaikki antaa, min antaa voi.

Ken elämän nuoren uhrina toi,

hän enemmän antoi kuin kaikki muut.

⁵⁹ Tepora 2014, 289 - 292.

⁶⁰ Jääkäri, ‘Viel’ elää isän henki’, *Suomen Sotilas* 15 - 16/1935.

⁶¹ Ahlbäck 2014, 11 - 12.

⁶² Ahlbäck 2014, 40.

Niin kauan kuin kulkevat tähdet ja kuut,

niin kauan kuin koittaa päivien koi

*sana sankari muistossa kunnioi.*⁶³

Runossa käsitellään nuoren suomalaisen sotilaan viimeistä hetkeä ennen kuolemaa. Runossa tulee ennen kaikkea ilmi itsensä uhraamisen ihannoiti. Leinonen kutsuu tätä jopa elämän ihanimmaksi hetkeksi. Runon mukaan itsensä uhraamiseen kuuluu oman yksilöllisyyden kuolettaminen isänmaallisuuden vuoksi. Merkille pantavaa on se, että runossa viitataan ennen kaikkea nuoreen uhrilahjaan. Nuori sotilas saa tosin ikuisen sankaruuden viitan harteilleen uhrauksensa johdosta.

Teologi Niko Huttunen on tutkinut sisällissodan ja uskonnon yhteyttä. Hänen mukaansa myös kristinusko valjastettiin antamaan lohtua ja kunnioittamaan sodassa itsensä uhranneita. Sisällissodan jälkeisissä hautajaisseremonioissa papisto usein rinnasti kaatuneen sotilaan uhrauksen Jeesuksen ristiinnaulitsemiseen. Menehtynyt sotilas antoi kaikkensa niin kuin Jeesus suuremman asian puolesta; tässä tapauksessa pyhän isänmaan.⁶⁴

Historiantutkija Tuomas Teporan mukaan sodan häviäjiltä riistettiin uhrautumista nouseva isänmaallisuus kieltämällä punaisten julkiset sankarihaudat.⁶⁵ Sankaruuden viittaa ei myöskään puettu sodassa loukkaantuneiden harteille. Jääkärit, jotka loukkaantuivat, jäivät Saksaan tai kuolivat sairauksiin, jätettiin suuresta kertomuksesta pois. Sotainvalidit olivat fyysinen muistutus sodan kauheudesta, mitä ei haluttu mukaan sotaa ihannoivaan tarinaan. Suomalaiset nuoret miehet saivat 1920-luvulla romantisoidun version sotasankareista, sillä tähän joukkoon mahtuivat vain ne, jotka selvisivät ehjin nahoin, ja ne, jotka kuolivat.⁶⁶

Uusien alokkaiden tuli noudattaa jääkärien asettamaa uhrautumisen velvoitetta, mistä myös seuraava sitaatti *Suomen sotilas* -lehdestä kertoo:

”Kun jääkärit ovat kerran vaikeissa oloissa olleet valmiit kaikkensa uhraamaan, ei meidän toki pitäisi häväistä itseämme tinkimällä niistä sittenkin suhteellisen pienistä

⁶³ Artturi Leinonen, ‘Nuori sankari’, *Suomen Sotilas* 49 - 51/1921.

⁶⁴ Huttunen 2010, 190 - 192.

⁶⁵ Tepora 2014, 176.

⁶⁶ Tepora 2014, 287 - 288.

uhrauksista, mitkä lujan puolustusrintaman voimassapito meiltä vaatii. Jääkärien esikuva velvoittaa!”⁶⁷

Suomalaiset nuoret 1920-luvulla suorittivat asevelvollisuuden, missä heidän piti kilpailla myyttisten sotasankarien rinnalla. Niinpä myös nuorilta alokkailta vaadittiin uhrautumista isänmaan puolesta. Roseliuksen mukaan itseuhrautuminen yhdistettiin niin voimakkaasti isänmaallisuuteen, että eri paikkakunnat jopa kilpailivat keskenään tästä kunniasta hautapaikkojen ja patsaiden muodossa.⁶⁸

Kaiken kaikkiaan jääkärien tarina opetti tuleville sukupolville sen, että Suomen itsenäisyys voitettiin väkivaltaisesti ase kädessä ja jokaisen miehen velvollisuus on uhrata itsensä maansa puolesta. Sisällissodan jälkeisessä Suomessa jokainen mies pystyi saavuttamaan jääkärien asettaman miehisyyden ihanteen suorittamalla asepalveluksen kunnialla läpi: näin miehisyys ja militarismi kietoutuivat yhteen. Jääkäri-myytti ei syntynyt tyhjiössä, vaan Suomessa seurattiin kulttuurista ja sosiologista muutosta koskien miehisyyttä ja militarismia, joiden merkkipaaluna voidaan pitää Ranskan suurta vallankumousta vuonna 1789 ja sen jälkeisiä vuosia.

2.2 Vapaus, veljeys ja kaaderiarmeija

” [...] muutos sodankäynnissä vaikuttaa miehisyyden ihanteeseen.”⁶⁹

Tämä Ahlbäckin osuva sitaatti on hyvä pitää mielessä tämän luvun aikana, sillä käsittelen sodankäynnin muutosta ja sen vaikutusta maskuliinisuuteen. Suomessa 1900-luvun alussa tapahtunut militarismin, isänmaallisuuden ja maskuliinisuuden yhdistyminen oli jatkumoa Euroopassa 1800-luvulla tapahtuneisiin muutoksiin.

Ahlbäckin mukaan Ranskan suuri vallankumous oli merkkipaalu sodankäynnin historian kannalta. Ennen vallankumousta Eurooppaan oli vakiintunut palkka-armeija-malli. Tässä mallissa ammattisotilaat lähinnä taistelivat keskenään, minkä vuoksi suhteellisen pieni osa väestöstä toimi sotilaina. Monarkit nimittäin pelkäsivät omaa kansaansa, eivätkä

⁶⁷ 'Jääkärien esikuva velvoittaa', Suomen sotilas 8 - 9/1928.

⁶⁸ Roselius 2010, 37 - 42, 115 - 121.

⁶⁹ Ahlbäck 2014, 110.

halunneet aseistaa omia maanviljelijöitensä, jotka voisivat nousta hetkenä minä hyvänsä kapinaan.⁷⁰

Näistä lähtökohdista käsin Ranskan suuri vallankumous vuonna 1789 oli jokaisen monarkin painajainen. Tämän vuoksi muut Euroopan valtiot yrittivät kukistaa kapinan väkivalloin, mutta joutuivat nöyrytymään uuden ranskalaisen kansanarmeijan mahdin edessä. Napoleon Bonaparte (1769–1821) nousi tämän armeijan hierarkiassa tykistönpuseerista kenraaliksi ja lopulta Ranskan yksinvaltiaaksi. Vallankumous ja kansanvalta loppuivat Napoleonin vallankaappauksen myötä, mutta kansanarmeija ei.⁷¹

Ranskan suuri vallankumous ja Napoleonin sotaretket vaikuttivat ratkaisevasti myös Suomen sotalaitoksen kehitykseen, kuten seuraava sitaatti *Suomen sotilas* -lehdestä osoittaa:

*”Ruotsin vallan aikana Suomella ei ollut omaa sotalaitosta yhtä vähän kuin muitakaan aloja koskevaa omaa lainsäädäntöä. Se saavutettiin vasta maan tultua liitetyksi Venäjään. Porvoon valtiopäivien toivomuksen mukaisesti valloittaja suostui siihen, että sodan heikontama Suomi saisi olla 50 vuotta sotilasrasituksesta vapaa; mutta luvattu lepo ei tullut kumminkaan pitkäksi. Jo v. 1812 Napoleonin sotien vaikutuksesta maahamme perustettiin pienoinen sotavoima, joka vaatimattomassa muodossaan oli olemassa aina itämaiseen sotaan saakka v. 1853, jolloin sitä paljon lisättiin. V. 1867 Suomen sotilasrasitus taas supistettiin hyvin pienoiseksi.”*⁷²

Suuri osa suomalaisista oli vapautettu asepalveluksesta, koska Venäjä ei ollut vielä omaksunut kansanarmeijan mallia 1800-luvun alussa. Historiantutkija J. E. O. Screenin mukaan suomalaisia sotilaita palveli noin 10 000 Krimin sodan aikana. Tämä oli korkein luku Suomen autonomian aikana. Esimerkiksi 1900-luvun taitteessa Suomen autonomian miesvahvuus oli vain 5600 miestä. Screenin mukaan Suomen autonomian armeijalle oli tyypillistä koko 1800-luvun pieni koko, epävakaas ja rakenteellinen vajavaisuus.⁷³

Kansanarmeijalla eli kaaderiarmeijalla tarkoitetaan armeijaa, joka perustuu yleiseen asevelvollisuuteen.⁷⁴ Koska Ranskassa ajateltiin, että jokainen mies oli saanut samat

⁷⁰ Ahlbäck 2014, 6 - 8.

⁷¹ Ahlbäck 2014, 6 - 9.

⁷² 'Sotilaskysymyksemme vaiheita', Suomen sotilas 10/1919.

⁷³ Screen 2000, 13 - 14.

⁷⁴ Yleinen asevelvollisuus koskettaa yleensä vain ”terveitä” miehiä, eikä esimerkiksi naisia tai kehitysvammaisia.

poliittiset oikeudet, tuli myös jokaisen miehen taistella samanarvoisesti näiden oikeuksien puolesta.⁷⁵ Englantilaisen historiantutkijan John Keeganin (1932–2012) mukaan Ranskan suuri vallankumous oli merkittävä siksi, että sen johdosta jokaisesta miehestä tuli potentiaalinen sotilas.⁷⁶ Myös Suomessa koettiin, että jokaisen vapaan miespuolisen kansalaisen velvollisuus oli puolustaa isänmaata aseellisesti.⁷⁷

Historiantutkija Karen Hagemannin mukaan kaaderiarmeijan ylivoimaisuus pakotti Preussin omaksumaan vastustajansa Ranskan uuden armeijanmallin. Preussissa ongelmana oli kuitenkin se, että rivisotilaan ammatti nähtiin epämiehekkäänä. Niinpä Preussissa aloitettiin tietoisesti rakentamaan militaristista miehuutta, minkä johdosta asevelvollisuudesta tuli jokaisen miehen velvollisuus. Preussissa miehen kansallinen identiteetti ja oman maan sotilaallinen puolustaminen liitettiin toisiinsa.⁷⁸ Preussin yhdistettyä Saksan sotilaallisesti ja voitettuaan Ranskan vuonna 1871 sen armeijasta tuli malliesimerkki kaikille Euroopan valtioille.

Tästä historiallisesta ilmiöstä kirjoittaa myös *Suomen sotilas* -lehti seuraavasti:

*”Ranskan ja Saksan suuri sota v. 1870 ja 1871 vaikutti sittemmin tällä alalla jyrkän käänteen meidänkin syrjäisessä maassamme. Kun Saksan asevelvollinen armeija oli osoittanut, mihin se pystyi, alettiin sitä silloin yleisesti jäljitellä. Vanhat palkatut joukot saivat väistyä. Uusi järjestelmä päätettiin kohta ulottaa Suomeenkin.”*⁷⁹

Tämä muutos miehen asemassa näkyi myös Suomessa, kun Venäjän suurruhtinaskunta julisti yleisen asevelvollisuuslain voimaan vuonna 1879, mutta Suomen autonomien asema mahdollisti suomalaisille kevyemmän asevelvollisuuden. Suomessa vain 1500–2000 miestä jokaisesta ikäluokasta arvottiin palvelukseen. Tämä kevytkin asevelvollisuus lakkautettiin vaiheittain vuosien 1901 - 1905 välillä, koska Venäjän luotto suomalaisten uskollisuuteen alkoi horjua.⁸⁰

Historiantutkija David Gilmoren mukaan ”todellisen miehen” statuksen saamisesta tuli keskeinen painostuskeino armeijan käymiselle niin Saksassa kuin muuallakin.⁸¹ Saksassa armeijasta tuli kansakunnan koulun lisäksi myös miehisyyden koulu, ja rauhan aikaanakin

⁷⁵ Ahlbäck 2014, 29 - 30.

⁷⁶ Keegan 2005, 393 - 398.

⁷⁷ Ahlbäck 2014, 231 - 232.

⁷⁸ Hagemann 2000, 187 - 190.

⁷⁹ 'Sotilaskysymyksemme vaiheita', Suomen sotilas 10/1919.

⁸⁰ Kronlund 1988, 19 - 21.

⁸¹ Gilmore 1990, 1 - 20.

asevelvollisuudesta kieltäytymistä pidettiin sosiaalisesti sopimattomana käytöksenä.⁸² Tämä oli valtava muutos armeijan roolissa ja tehtävässä, kun otetaan huomioon, että 100 vuotta sitten keskivertokansalainen pidettiin mahdollisimman kaukana aseista ja univormusta.

Ahlbäckin mukaan yleiseen asevelvollisuuteen perustuva kaaderiarmeija oli historiallinen myös siinä mielessä, että se yhdisti kansakunnan kaikki miehet niin fyysisesti samoihin varuskuntiin kuin henkisesti armeijassa opettavien arvojen ja taitojen vuoksi.⁸³ Voidaan siis sanoa, että asevelvollisuus rikkoi kansalaisten perinteisen paikallisuuden. Armeijassa miehet palvelivat kansakuntana, kun aikaisemmin he olivat eläneet omalle kylälleen tai kaupungilleen. Valtiotieteiden tohtori Juha Mälkki tuo väitöskirjassaan mielenkiintoisesti esille sen, miten 1920-luvun Suomessa naiset liitettiin kotipaikkakuntaan ja täten pysyvyyteen. Miehet vuorostaan joutuivat liikkumaan ja ottamaan etäisyyttä kotipaikkakunnastaan asepalveluksen vuoksi.⁸⁴

Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä ajatus miehisydestä oli täysin muuttunut armeijan kehityksen myötä. Ahlbäckin mukaan länsimaisessa maailmassa miehisyys liitettiin hyvään fyysiseen kuntoon, itsekuriin, rohkeuteen, isänmaallisuuteen ja uhrautumiseen taistelussa.⁸⁵ Nämä arvot loivat pohjan myös Suomen armeijan kehitykselle 1920-luvulla, kun Suomessa alettiin rakentaa kaaderiarmeijaa.

Itsenäistymisen jälkeen ensimmäistä kertaa Suomen historiassa oletuksena oli, että jokainen mies saa aseellisen koulutuksen. Vuosien 1918 - 1939 aikana yli puoli miljoonaa 20–21 vuoden ikäistä suomalaismiestä suoritti varusmieskoulutuksen.⁸⁶ Jääkärien tuomat opit Saksasta toivat voiton valkoisille sisällissodassa, ja näillä samoilla opeilla alettiin rakentaa suomalaista armeijaa. Sisällissodan sankareina jääkärit vaikuttivati merkittävästi siihen, minkälaiseen asepalvelukseen tulevat alokkaat astuivat.⁸⁷ Suomessa toimi preussilaistyylinen kaaderiarmeija, jossa keskiössä olivat kova kuri ja järjestys. Jääkärit uskoivat, että suomalaisista nuorista voitaisiin kovan koulutuksen avulla muovata todellisia sotureita ja miehiä.⁸⁸

⁸² Ahlbäck 2014, 8.

⁸³ Ahlbäck 2014, 8.

⁸⁴ Mälkki 2008, 83 - 85.

⁸⁵ Ahlbäck 2014, 9.

⁸⁶ Kronlund 1988, 435.

⁸⁷ Kronlund 1988, 232 - 234.

⁸⁸ Tepora 2014, 277 - 278; Pukkila 2013, 216 - 218.

Vaikka armeijalla oli selvä sotilaallinen suuntautuminen, käytiin poliittista kädenvääntöä armeijasta aina 1930-luvulle asti. Vielä 1900-luvun alussa kasarmit nähtiin moraalisisina turmion pesäkkeinä, joten kaaderiarmeijan kannattajilla oli paljon tehtävää saadakseen Suomen kansan hyväksynnän preussilaiselle mallille. Preussilaisella mallilla tarkoitetaan äärimmäiseen kuriin perustuvaa yleistä asevelvollisuutta, joka suoritetaan varuskunnissa. Tässä mallissa jokaisen sotilaan tulee liikkua ja ajatella samalla tavalla niin, että yhdestä sotilaasta tulee yksi osa isompaa kokonaisuutta. Jääkärit olivat kuitenkin saaneet armeijan kehittämisen vastuulle, ja he alkoivat tietoisesti ajaa kaaderiarmeijan mallia eteenpäin.⁸⁹

Ahlbäckin mukaan varteenotettava vaihtoehto kaaderiarmeijalle, jota esimerkiksi maalaisliitto kannatti, oli sveitsiläistyylinen miliisia. Tässä mallissa sotilaallinen koulutus olisi ollut paikallista: kylän vanhemmat miehet olisivat opettaneet nuoremmat puolustamaan omaa kylää tai kaupunkia. Näin nuoret miehet olisivat voineet pysyä kotonaan perheensä parissa, eikä heille olisi tullut turhaa taukoa työnteosta.⁹⁰

Tämä ajatus oli tuttu suomalaisille suojeluskuntajärjestön muodossa. Vapaaehtoisuuteen perustuva maanpuolustusjärjestö oli kasvanut osaksi suomalaista yhteiskuntaa sisällissodan jälkeen. Sen jäsenmäärä oli sotienvälisenä aikana noin 78 000 – 110 000 miestä. Suojeluskuntajärjestö oli valkoinen järjestö, jonka juuret olivat sisällissodan voittaneessa talonpoikaisarmeijassa. Suojeluskuntajärjestöllä oli oma keskushallinto, jonka ensimmäinen ylipäällikkö oli Georg Didrik von Essen. Järjestöä johdettiin sotilaallisesti ja iso osa järjestön upseeristoa oli entisiä jääkäreitä.⁹¹

Puolustusvoimien ja suojeluskuntajärjestön yhteistyö oli jatkuvaa. Iso osa armeijan upseeristoa oli mukana suojeluskunta toiminnassa. Esimerkiksi suojeluskunnista saatettiin komentaa upseereita määrääjäksi puolustuslaitokseen ja päinvastoin. Suojeluskuntajärjestön päätehtävä oli ylläpitää valkoista arvomaailmaa Suomessa ja ehkäistä kommunismin uhkaa. Suojeluskunnat järjestivät muuan muassa asekoulutusta, urheilukisoja ja nuorisotoimintaa. Tämän vuoksi moni Suomen armeijan alokas oli saanut jo sotilaallista koulutusta suojeluskunnan toimesta ennen varsinaiseen palvelukseen astumista.⁹²

⁸⁹ Ahlbäck 2014, 59 - 61.

⁹⁰ Ahlbäck 2014, 47 - 48.

⁹¹ Selén 2004, 11 - 20.

⁹² Selén 2004, 16 - 20.

Suojeluskuntajärjestön ja puolustuslaitoksen suhde ei ollut kuitenkaan ongelmaton. Esimerkiksi suojeluskuntajärjestö olisi toivonut, että suojeluskunta olisi voinut kouluttaa alokkaita Suomen armeijaan. Suojeluskuntajärjestö edusti myös vain valkoista Suomea, kun taas armeija yritti virallisesti ottaa jokaisen terveen suomalaisen miehen riveihinsä.⁹³

Valtaapitävä porvaristo alkoi nähdä kaaderiarmeijan poliittisen integraation välineenä jakautuneessa maassa, minkä vuoksi kansanarmeijan mallia ei todellisuudessa uhattu. Samalla armeijan luonne kansan kouluna vakiintui. ”Jokainen” suomalainen mies sai varuskunnassa opetusta kansallisesta historiasta ja siveellisestä käytöksestä. Tarkoituksena oli unohtaa sisällissodan luokkien kahtiajako ja iskostaa Suomen nuorisoon eheä yhtenäinen kansallisidentiteetti.⁹⁴

2.3 Armeija kasvattajana

Suomen sotilas -lehden toimitus kirjoitti 1920-luvulla seuraavasti armeijan kasvatuksellisesta asemasta:

*”Suomen puolustuslaitos on meidän ylpeytemme, ja sen tulee olla kasvatuslaitos, johon täydellä luottamuksella lähetämme poikamme heidän elämänsä ratkaisevana ikäkautena kehittymään kunnan sotilaisiksi ja samalla kunnan kansalaisiksi. Sillä todelliset sotilaalliset avut ovat useimmassa tapauksessa samalla mitä tärkeimpiä kansalaishyveitä.”*⁹⁵

Voidaan sanoa, että armeijan kasvattava rooli oli peritty Euroopasta, sillä siitä alettiin keskustella heti itsenäisyyden jälkeen. Sitaatista tulee hyvin ilmi se, että armeijaa ei pidetty vain sotilaallisena koulutuksena, jonka tehtävä on opettaa nuoria miehiä tappamaan venäläisiä sotilaita, vaan armeijassa opitut taidot kantaisivat myös siviilielämään. Mitä sitten ovat nämä sotilaalliset ominaisuudet, jotka sitaatissa mainitaan?

Suomen sotilas -lehden mukaan asepalvelus opettaa nuorille miehille täsmällisyyttä, kuria ja tottelevaisuutta. Ilon ja vaikeuksien jakaminen varuskunnassa opettaa vuorostaan tasa-

⁹³ Selén 2004, 16 - 21.

⁹⁴ Kronlund 1988, 326, 351 - 355, 519.

⁹⁵ A.A.K., ‘Pieni tapahtuma – ja pari vakavaa sanaa sen johdosta’, *Suomen Sotilas* 5/1920.

arvoa ja veljeyttä: ”armeijassa ei ole luokkaeroja”.⁹⁶ Kova kuri ja harjoitteet tekevät nuorista miehistä kohteliaita ja valppaita.⁹⁷ Kuri ja tottelevaisuus myös ajavat itsekkyyden pois nuorten miesten sydäimestä, minkä johdosta he pystyvät uhrautumaan isänmaan puolesta.⁹⁸ Koettelemukset armeijassa myös vahvistavat tulevia sotilaita niin fyysisesti kuin henkisesti.⁹⁹ Kaiken tämän lisäksi armeija on ”paras mahdollinen koulu oikeille miehille”.¹⁰⁰ Sosiologi Arto Jokisen mukaan armeija nähtiin toimivan rituaalina, jossa pojasta kasvaa vastuullinen aikuinen.¹⁰¹

Ehkä seuraava sitaatti vuodelta 1938, kun armeija oli vakiinnuttanut itsensä Suomessa, kuvaa parhaiten *Suomen sotilas* -lehden maalaamaa kuvaa armeijan kasvatuksellista tärkeydestä:

*”Jos luopuisimme puolustuslaitoksesta, iso osa nuorista miehistä jäisi lapsenkaltaisiksi, laiskoiksi hulttioiksi, jotka häidin tuskin pystyisivät elättämään itsensä saati perheensä. Puolustuslaitos on paras koulu nuorelle miehelle ja onneksi jokaisella heistä on mahdollisuus asevelvollisuus suorittaa.”*¹⁰²

Voidaan yleistää, että *Suomen sotilas* -lehden mukaan armeija on ennen kaikkea koulu miehille. Tätä tietenkin tuki ajatus siitä, että jokaisen terveen miehen tulisi suorittaa asevelvollisuus. Ahlbäckin mukaan tämä oli myös todellisuudessa armeijan kanta asiaan, sillä suuri osa suomalaisista miehistä jokaisesta sukupolvesta 1900-luvun alusta tähän päivään asti on suorittanut asevelvollisuutensa armeijassa.¹⁰³

Ajatusta armeijasta miehisyyden kouluna puolustaa myös seuraava sitaatti Suomen olympiajoukkueen valmentajan kynästä:

”Takapajuiset nuorukaiset saapuvat tänne suorittamaan kansallisvelvoitteensa [...] Armeijan kovassa koulussa heistä tehdään miehiä sanan todellisessa merkityksessä. Suomen kansan jöröys ja töykeys hiotaan pois. Valppaus, itsekuri ja ennen kaikkea miehinen ote iskostetaan nuoriin miehiin. He saavuttavat päämääränsä tässä

⁹⁶ ‘Sotilaitten lausuntoja sotaväestä: kerätty erään aliupseerinkoulun ainevihoista’, *Suomen Sotilas* 44 - 45/1919.

⁹⁷ O. Keskinen, ‘Kunniattomuutta’, *Suomen Sotilas* 37/1920.

⁹⁸ Lääk. majuri Angervo, ‘Sotamiehen sonetteja’, *Suomen Sotilas* 10/1923.

⁹⁹ Heikki Nurmio, ‘Sananen sotilaspedagogiikkaa’, *Suomen Sotilas* 35 - 36/1924.

¹⁰⁰ ‘Puolustuslaitoksen menoista’, *Suomen Sotilas* 36 - 37/1932.

¹⁰¹ Jokinen 2000, 131.

¹⁰² Isäsi, ‘Erään isän kirje alokas-pojalleen’, *Suomen Sotilas* 19/1938.

¹⁰³ Ahlbäck 2014, 6.

koulutuksessa – miehekkyyden. Armeija on tässä tapauksessa tehnyt suuren tehtävänsä. Viaton lapsi on kasvanut Suomen kansalaiseksi, johon rakkaus isänmaata kohtaan on ikuisiksi ajaksi kylvetty.”¹⁰⁴

Armeijan kova koulu tekee pojista miehiä ja mies tietää velvollisuutensa isänmaataan kohtaan. Juuri isänmaallisuus oli pohja, jolle hyvä sotilas ja kansalainen perustuivat. Yksilön uhraaminen suuremman asian puolesta oli Ahlbäckin mukaan tärkein opetus, joka armeijassa pyrittiin opettamaan, ja kaikki muu opetus perustui tälle ajatukselle.¹⁰⁵

Armeijassa kasvatettu miehisuus ja isänmaallisuus liitettiin sisällissodan jälkeisessä Suomessa myyttiseen suomalaiseen soturikulttuuriin, jonka mukaan suomalainen mies on aina keskiajalta lähtien taistellut vapautensa puolesta ulkoisia vihollisia vastaan. *Suomen sotilas* -lehden antaman vaikutelman mukaan suomalaiset miehet ovat aina olleet valmiita uhraamaan itsensä isänmaansa puolesta, kun siihen on ollut tarvetta.¹⁰⁶ Sosiologi Arto Jokinen mukaan tämä valmius uhrata oma henki nousee ennen kaikkea Runebergin tuotannosta: jokaisen sukupolven pitää lunastaa isänmaansa verellä.¹⁰⁷

Koska suomalaiset esi-isät olivat taistelleet Suomen puolesta, samaa vaadittiin myös uusilta alokkailta. Näitä vaatimuksia nuoret alokkaat yrittivät parhaansa mukaan toteuttaa, kuten seuraava sitaatti paljastaa:

”Meille kerrotaan tarinoita miehistä, jotka ovat kuolleet hymyilen, tietäen, että he ovat palvelleet maatansa. Nuorista miehistä! Me emme halua olla heitä huonompia, koska tämä maa ja kansa ovat myös meille rakkaat. Me teemme kuin esi-isämme ovat tehneet, kuten kaikki tosi miehet maailmassa ovat aina tehneet, taistelleet maansa ja kansansa puolesta.”¹⁰⁸

Alokkaat joutuivat vertaamaan itseään ja miehisyyttään jatkuvasti myyttisiin esi-isiin, jotka olivat uhranneet kaikkensa Suomen puolesta. Tätä vertausta ja syyllistämistä harrastettiin *Suomen sotilas* -lehdessä, jossa esimerkiksi saatettiin moittia nuoria, jotka valittivat liikaa armeijan kovista ja huonoista olosuhteista.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Armas Laitinen, ‘Suomalainen sotilas – suomalainen painija’, *Suomen Sotilas* 10/1923.

¹⁰⁵ Ahlbäck 2014, 120.

¹⁰⁶ Esim. Känä, ‘Sissien seassa: Kunnianteko’, *Suomen Sotilas* 35/1921; Väinö Salminen, ‘Suomalainen sotamies Pariisissa’, *Suomen Sotilas* 42 - 43/1924; Toivo Kivi, ‘Kaksi episodtia’, *Suomen Sotilas* 5 - 6/1932; Juohtenus, ‘Karhukeihäiden viimeinen suuri taistelu’, *Suomen Sotilas* 2/1937.

¹⁰⁷ Jokinen 2006, 144 - 145.

¹⁰⁸ Heikki Halonen, ‘Olenko valmis?’, *Suomen Sotilas* 21/1924.

¹⁰⁹ Setä, ‘Vähän päiviä’, *Suomen Sotilas* 45 - 46/1931.

Toisaalta *Suomen sotilas* -lehden mukaan esi-isien henki eli jokaisessa suomalaisessa alokkaassa ikään kuin se olisi suomalainen geeniperimä.¹¹⁰ Esimerkiksi historioitsija Jalmari Finne kirjoitti *Suomen sotilas* -lehteen, että suomalaiset miehet ovat erityisen rohkeita ja että taistelussa suomalainen miehisuus tulee ilmi.¹¹¹ Jokisen mukaan suomalaisen sotilaan erinomaisuutta korostettiin usein suomalaisten luonnonmukaisella elämäntavalla ja Suomen luonnon karaisella vaikutuksella.¹¹²

Myös Hakkapeliitta -lehti piti yllä käsitystä esi-isien velvoittavasta varjosta. Tämän seuraava sarjakuva tuo hyvin ilmi:

KUVA 2¹¹³

Kuvassa on lehden käsitys historiallisesta hakkapeliitasta ja nykyisestä suomalaisesta sotilaasta. Teksti ”ennen ja nyt” viittaavat juuri siihen, että suomalaisen miehen soturillisuus kulkee veressä ja ylittää sukupolvia. Samanlaista sankaruutta ja itsensä

¹¹⁰ Jääkäri, ‘Viel’ elää isäin henki’, *Suomen Sotilas* 15 - 16/1935. Ilmari Heikinheimo, ‘Sotilaan kirjasto’ *Suomen Sotilas* 4/1919; Armas Laitinen, ‘Mietteitäni Suomen ensimmäisistä armeijan painimestaruuskilpailuista’, *Suomen Sotilas* 30/1923.

¹¹¹ Jalmari Finne, ‘Suomalaisen urhoollisuus’, *Suomen Sotilas* 2/1920. Aarne Sihvo, ‘Tahto voittoon’, *Suomen Sotilas* 1/1920; A.V. Salo, ‘Oletko hyvä ampuja?’, *Suomen Sotilas* 3 - 4/1932; Jääkäri, ‘Voiton usko’, *Suomen Sotilas* 12/1935.

¹¹² Jokinen 2006, 147.

¹¹³ Hakkapeliitta 5/1926.

uhraamista vaadittiin 1920-luvun nuorilta miehiltä, mitä oikeat hakkapeliitat osoittivat 30-vuotisessa sodassa.

Esi-isillä oli myös erinomainen itsekuri, mistä tuli myös tärkeä miehisyyden arvo 1900-luvun alun Suomessa. Itsekuri nähtiin armeijassa ehtona järjestelmälliseen käyttäytymiseen.¹¹⁴ Historiantutkija Kustaa H. J. Vilkuna on osoittanut, että vielä 1800-luvun puolivälin Suomessa voimakas alkoholinkäyttö oli osa todellisen miehen ihannetta.¹¹⁵ Itsenäisyyden jälkeisen Suomen varuskunnissa itsekuriin perustuvan miehisyyden rinnalla eli vähemmän toivottu miehisuus, joka perustui päihteisiin, karskiin kielenkäyttöön ja uhkapelaamiseen.

Sotilasoppi haluaa seuraavassa sitaatissa erottaa tämänlaisen käytöksen oikeasta miehisyydestä:

*”Lukematon joukko nuoria miehiä huijaa itseään ja muita ympärillensä siihen valheeseen, että tosi mies kiroilee, juo väkijuomia ja elää muutenkin moraalisesti epäilyttävää elämää. Tämänlaisen ’miehuuden’ edustajat ovat valitettavasti löydettävissä myös puolustusvoimista.”*¹¹⁶

Viralliset tahot ja armeija halusivat ennemmin edesauttaa sellaista miehisyyttä, joka perustuu itsekuriin ja itsensä uhraamiseen. Tätä moraalista kantaa myös *Suomen sotilas* -lehdessä edustettiin; esimerkiksi eräässä artikkelissa kirjoitettiin todellisen vapauden nousevan siitä, että alokas vastustaa lihallisia haluja. Näin sotilaallinen koulutus yhdistyisi myös kristilliseen oppiin, jossa itsekuri oli myös pääosassa.¹¹⁷ Itse uhrautuminen ja marttyyrius kosketti myös naisia. Esimerkiksi Lotta Svärd -järjestön naisilta odotettiin kaiken antamista Suomen hyväksi omassa työssään.¹¹⁸

Suomen armeija pyrki kasvattamaan pojista suomalaisia miehiä. Tärkein opetus oli se, että suomalainen mies uhraa itsensä maansa puolesta. Jokisen mukaan miehisyyden militarisointi onnistui niin hyvin, että mies pystyi toteuttamaan miehisyytensä toden

¹¹⁴ Jokinen 2000, 191 - 192.

¹¹⁵ Vilkuna 2014, 92 - 113.

¹¹⁶ Korpraali, ‘Oikeasta miehekkyydestä’, Suomen Sotilas 1 - 2/1939.

¹¹⁷ Entinen sotapoika, ‘Alokas X:lle’, Suomen Sotilas, 19/1929; ‘Luonteenkasvatuksen erikoistehtävistä’, Suomen Sotilas 13 - 14/1935.

¹¹⁸ Sulamaa 2009, 134 - 139.

teolla vasta sodassa.¹¹⁹ Pojasta mieheksi kasvaminen tarkoitti myös ruumiillista kasvamista, jota käsittelem seuraavassa luvussa.

¹¹⁹ Jokinen 2006, 148 - 149.

3 Pojasta mieheksi

3.1 Kutsunnat

Kutsunnoissa suomalainen nuori mies arvioidaan joko sopivaksi tai kykenemättömäksi palvelemaan Suomen armeijassa. Voidaan jopa puhua miehisyyden riitistä, joka on pysynyt suomalaisessa yhteiskunnassa itsenäistymisestä lähtien. Kutsuntojen varsinainen sisältö ja merkitys on muuttunut vuosien kuluessa, sillä itsenäistymisen jälkeen kutsuntojen lopputuloksella oli huomattavasti merkittävämpi vaikutus nuoren elämään ja identiteettiin kuin nykyään.

Seuraava sarjakuva julkaistiin *Suomen sotilas* -lehdessä havainnollistamaan asevelvollisuuden suorittaneiden miesten ja kutsuntoihin osallistuvien poikien eroa:

KUVA 3¹²⁰

Kuvassa kutsuntoihin osallistuvat nuoret miehet kuvataan yksilöllisinä ja sekalaisena joukkona. Joukosta löytyy hienommin pukeutuneita, ryysyihin pukeutuneita, laihoja, lyhyitä ja lihavia, mutta ennen kaikkea suurimmalla osalla nuorista on huono ryhti ja he pitävät käsiään taskuissa. Sotilaallista ryhtiä edustavat kolmas ja kuudes vasemmalta, joista molemmat myös edustavat kaikista hillityintä vaatetyyliä. Kuvan alla oleva teksti ”Kaikista näistä sitä vielä miehiä tehdään.” viittaa siihen, että kutsuntoihin tulee vielä

¹²⁰ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 45/1920.

poikia omilla henkilökohtaisilla ja epämiehekkäillä ominaisuuksilla kuten esimerkiksi huonolla ryhdillä, mutta asevelvollisuus kitkee pois epämiehekkäät ominaisuudet ja tilalle iskostetaan miehekäs ruumiillisuus.

Historiantutkija Juha Mälkin mukaan 1800-luvulla syyksi palvelukseen kelpaamattomuudesta mainittiin muuan muassa ”miestä vaivaava kivullosuus, kehnopäisyys, likinäköisyys, heikkous, vääräsormisuus tai vatsarätkä”.¹²¹ Vuonna 1929 *Suomen sotilas* -lehdessä julkaistussa artikkelissa lääkäri A. A. Lyystinen kauhistelee sitä, miten nuorista miehistä keskimäärin noin 40 prosenttia hylätään vuosittain asevelvollisuustarkastuksen perusteella vakinaiseen armeijaan kelvottomina.¹²²

Lyystinen selittää ilmiötä seuraavasti:

*”Asevelvollisuusijässä olevien nuorukaisten kutsuntatarkastuksessa ilmenee, että kansamme on ytimeltään tervettä väkeä, mutta puutteellinen hoito ja ymmärtämättömyys pilaavat monenkin nuoren ihmistaimen. Suuri osa niistä asevelvollisuustarkastuksessa hylätyistä 40 prosentista, joilla terveydentila on yhdessä tai toisessa suhteessa heikko, voisi paremmissa olosuhteissa kehittyä terveiksi ja kelpollisiksi kansalaisiksi.”*¹²³

Lyystinen korostaa artikkelissaan urheilun, voimistelun ja terveiden elämäntapojen merkitystä ja johtaakin suurimman osan hylkäystapauksista puutteellisiin elämäntapoihin. Artikkelissa annetaan ymmärtää, että hylätyksi tuleminen johtuu aina terveydellisistä syistä eikä esimerkiksi poliittinen tausta vaikuta päätökseen.¹²⁴ Poliitiikan tutkijan Mika Ojakankaan mukaan 1920-luvun Suomessa oli herännyt voimakas mielenkiinto kansanterveyttä kohtaan. Terveys ei ollut vain yksilön, vaan koko Suomen kansakunnan asia. Terveysajatteluun kuului myös ajatus *normaalista* kansalaisesta. Syntyi normaalin, terveen kansalainen luomus, johon kaikkia poikkeamia verrattiin.¹²⁵ Niinpä kutsunnoissa alokas saatettiin hylätä kelvottomaksi suorittamaan asepalvelusta, koska poikkesi näistä terveydellisistä standarteista.

¹²¹ Mälkki 2008, 78.

¹²² 'Terveystaso asevelvollisuustarkastuksissa', *Suomen sotilas* 42 - 43/1929.

¹²³ 'Terveystaso asevelvollisuustarkastuksissa', *Suomen sotilas* 42 - 43/1929.

¹²⁴ 'Terveystaso asevelvollisuustarkastuksissa', *Suomen sotilas* 42 - 43/1929.

¹²⁵ Ojakangas 1995, 291 - 314.

Ahlbäckin mukaan terveyden lisäksi, kutsunoissa hylättiin miehiä myös uskonnollisista ja poliittisista syistä: esimerkiksi juutalaisia ei päästetty asevelvollisiksi, ja kommunistisen taustan omaavat nuoret jäivät myös usein armeijan ulkopuolelle.¹²⁶

Autonomian ajalta kutsuntoihin oli periytynyt voimakas ajatus kutsunnoista miehisyiden mittarina. Koska autonomian aikana vain pieni osa suomalaisista joutui palvelemaan sotilaana, valikoitui palvelukseen pitkiä ja fyysisesti hyvässä kunnossa olevia miehiä.¹²⁷ Tästä kirjoittaa Vihtori Simonen artikkelissa, jossa hän kuvaa isänsä vuoden 1881 kutsuntoja:

”Eikä nuori mies ainakaan entiseen aikaan ollut mistään niin arka kuin siitä, että hänen ruumiillista terveyttään, voimiaan ja yleensä täysmittaisuutta epäiltiin. Tästä johtui, että ’ruununraakki-nimitys’ ei uhallakaan haluttu. Vain ’lautajalat’, näkö- ja kuuloviat ynnä muut niihin verrattavat sotamieheksi kelpoisuuden esteet olivat sellaisia, joista miehen maine ei kärsinyt. Kuuluikin asiaan, että arvannostosta palatessa kiinnitettiin lakkiin se kutsuntaherroilta saatu värillinen paperi, josta näkyi, että mies oli kelvannut keisarille. Täyttä laukkaa ajeltiin kylien kohdalla ja täyttä kurkkua laulettiin. Mutta ’raakeille’ pikkupojatkin tienvarressa raakuivat variksen äänellä.”¹²⁸

Itsenäisessä Suomessa niin ikään nuoret miesten ruumiit joutuivat epäilyn kohteeksi kutsunnoissa, sillä nuoriso joutui vanhempien miesten tarkkailevan ja tuomitsevan silmän alle. Ensinnäkin kutsuntojen yhteydessä tehdään perusteellinen terveystarkastus, joka asuinpaikasta riippuen saatetaan tehdä julkisesti kaikkien muiden kutsuttujen ja lautakunnan edessä. Historiantutkija Ville Kivimäen mukaan lääkärintarkastus oli suomalaisessa yhteiskunnassa sanaton pakollinen toisto, jota ei pyritty kyseenalaistamaan, eikä keskustelua sen tarpeellisuudesta koskaan käyty. Kivimäen mukaan lääkärintarkastuksella kuitenkin pyrittiin tekemään eroa todellisten miesten eli sotilaiden ja muiden välillä. Tästä kertoo muun muassa lääkärintarkastukseen kuuluva sukuelinten tarkistaminen.¹²⁹

Lääkäritarkastuksen jälkeen nuori marssitetaan lautakunnan eteen esittämään toiveensa mahdollisesta komppaniasta. Tässä yhteydessä vaikutusvaltaisista henkilöistä koostuva

¹²⁶ Ahlbäck 2014, 136 - 138.

¹²⁷ Screen 2000, 14 - 20.

¹²⁸ Kolme asevelvollisuuskutsuntaa’, Suomen sotilas 31 - 32/1931.

¹²⁹ Kivimäki 2004, 348 - 351.

lautakunta arvioi ja tuomitsi yksin ja yleensä alasti tai puolialasti seisovan nuoren miehen sopivaksi suorittamaan asevelvollisuuden tai ei.¹³⁰

Usko Raja kirjoittaa *Suomen sotilas* -lehteen nuoren miehen, Askon, kokemuksia ja tunteita kutsunnoista:

*”Hiljainen, ahdistava pelko täytti Askon sydämen, kun hän ajatteli kutsuntaa, joka lähenei kuolemanvarmasti.”*¹³¹

Artikkelin mukaan monet Askon ystävästä olivat jo suorittaneet asevelvollisuuden, ja näitä Asko salaa kadehti. Poika myös epäili, voisiko hänen luvattu tyttärensä rakastaa häntä, jos hän ei pääsisi todistamaan miehuuttaan asevelvollisuuden muodossa. Ongelmallisesti Asko oli pienikokoinen ja likinäköinen, joten pelko hylätyksi tulemisesta oli hänelle todellinen.¹³²

Suuri päivä kuitenkin koitti Askolle, ja näin artikkelin kirjoittaja Raja kuvasi nuoren miehen päivää:

*”Aamulla kiireinen kuntoonlaitto: pesu, parranajo – piti olla siisti suurten herrojen edessä. [...] Osa nuorukaisista käskettiin ulos odottamaan sisäänkutsua. Muutamia jäi heti tarkastettavaksi. Asko oli näiden joukoissa. Monet ujostelivat alastomuuttansa korkeiden herrojen edessä.”*¹³³

Alastomana Asko tutkittiin perinpohjaisesti: hänen näkönsä tarkastettiin, pituus ja paino mitattiin ja liikkuvuutta testattiin. Kaikki tämä tehtiin ”suurten herrojen” ja oman paikkakunnan saman ikävuoden poikien edessä. Askon suureksi onneksi hänet hyväksyttiin vakituiseen palvelukseen, ja näin hän vältti suurimman pelkonsa: ruununraakiksi joutumisen.¹³⁴

Askon tarina sopii sosiologi Erving Goffmanin tutkimukseen siitä, että kutsunnat ovat miehuuden riitti, jossa arvioidaan poikien valmiutta miehisyteen.¹³⁵ Ne, jotka valitaan palvelukseen, ovat askeleen lähempänä todellista miehisyttä. Vuorostaan ne, jotka hylätään, ovat vielä poikia, ja heiltä viedään todellisen miehen identiteetti pois. Asko

¹³⁰ Kinnunen 2006, 112 - 113.

¹³¹ 'Kutsuntamatka', Suomen sotilas 32 - 33/1933.

¹³² 'Kutsuntamatka', Suomen sotilas 32 - 33/1933.

¹³³ 'Kutsuntamatka', Suomen sotilas 32 - 33/1933.

¹³⁴ 'Kutsuntamatka', Suomen sotilas 32 - 33/1933.

¹³⁵ Goffman 1961, 16 - 18.

pelkäsi menettävänsä tyttöystävänsä, jos häntä ei kelpuutettaisi sotilaaksi. Tämä kertoo erinomaisesti siitä, miten vaikutus kutsunnoilla oli nuoren miehen identiteettiin.

Kutsunnat antoivat myös tuleville alokkaille ensimmäistä arvoa armeijassa opetettavasta ruumiillisuudesta. Askon ja muiden tuli olla alasti vieraiden ja korkearvoisten ihmisten edessä ilman, että siitä tehtiin numeroa. Toisin sanoen heidän tuli osoittaa täydellisestä välinpitämättömyydestä omaa henkilökohtaista alastomuuttaan kohtaan. Kivimäen mukaan kyseessä on symbolinen initiaatio, jossa nuori riisuu päältä siviili-identiteetin ja ottaa vastaan sotilaan kollektiivisen identiteetin.¹³⁶

3.2 Hylätyt sotilaat

Tässä luvussa käsittelen niitä ihmisiä, jotka jäivät Suomessa asepalveluksen ulkopuolelle. Edellisessä luvussa nuori Asko valittiin väkeen, mutta monen muun kohtalo oli tulla hylätyksi kutsunnoissa. Näitä hylättyjä miehiä kutsuttiin yleisesti ruununraakeiksi¹³⁷. Sana tarkoittaa kirjaimellisesti kruunun eli valtion hylkäämää.¹³⁸ Käsite oli erittäin voimakkaasti latautunut tarkoittamaan hylättyä ja epämiehekästä miestä. Ruununraakkien lisäksi naiset ja osa vähemmistöjen edustajista kuten saamelaiset jätettiin palveluksen ulkopuolelle. Naisten mahdollisesta asepalveluksesta ei käyty keskustelua, ja saamelaiset todettiin ”sopimattomiksi kasarmielämään”.¹³⁹

Kaaderiarmeijan mukana Suomeen iskostettiin ajatus siitä, että jokaisen miehen tulisi suorittaa velvollisuutensa maatansa kohtaan ase kädessä. Mälkin tutkimuksen mukaan todellisuudessa kaikkia miehiä jokaisesta ikäpolvesta ei olisi voitu edes ottaa palvelukseen taloudellisista syistä.¹⁴⁰ Niinpä miehet, jotka jäivät sotilaallisen koulutuksen ulkopuolelle, jäivät myös suuren isänmaallisen velvollisuuden ulkopuolelle.

Suomen sotilas -lehdessä tätä pidettiin hyvin ongelmallisena, kuten seuraava sitaatti vänrikki Keskinen kynästä tuo ilmi:

”Aarniometsässä kasvaa paljon myöskin rönsyjä ja loiskasveja, jotka kietoutumalla suurten, taivasta tavoittelevien puiden runkojen ympäri koettavat elää retuutta vailla

¹³⁶ Kivimäki 2004, 347 - 357.

¹³⁷ ruots. kronvrak.

¹³⁸ Mälkki 2008, 78.

¹³⁹ Mälkki 2008, 83.

¹⁴⁰ Mälkki 2008, 77 - 78.

omaa selkärankaa. Rinnastaisin meidän aihettomat »ruununraakkimme» näiden toisten varassa elävien rönsyjen kanssa. Taitava metsänhoitaja vihaa tällaista kasvullisuutta ja raivaa sen pois. Meidän on myöskin terveen yleisen mielipiteen voimalla hakattava maahan Suomen nuorisosta halu ehdoin tahdoin väistyä kansalaisvelvollisuuksista.»¹⁴¹

Vertaamalla ruununraakkeja loiskasveihin Keskinen toi ilmi oman aikansa ajatuksen siitä, että jokaisen miehen tulisi maksaa veronsa Suomelle palvelemalla maatansa sotilaana. Kyseessä on mielestäni mielenkiintoinen ristiriita isänmaallisuuden aatteen ja todellisten realiteettien kanssa. Suomelle olisi ollut haitallista, jos jokainen mies ikäryhmästään olisi suorittanut palveluksen, mutta kansallisen aatteen mukaan näin kuuluisi tehdä.

Loisista pahimpia olivat ne, jotka ehdoin tahdoin tekeytyvät ruununraakeiksi, vaikka ruumiillisesti ja henkisesti olisivat kelvanneet palvelukseen. Tämän seuraava sarjakuva tuo ilmi:

KUVA 4¹⁴²

Kuvassa perheen poika Jaska jää ”raakiksi”, vaikka yritti kuitenkin kunniakkaasti päästä palvelukseen toisin kuin naapurin Jukka, joka yritti päästä velvollisuudestansa teeskentelemällä kuuroa. Lohduttava isä muistuttaa poikaansa siitä, ettei ihminen voi täysin itse päättää ruumiillisesta olemuksestaan. Pilakuva on yllättävän suopea Jaskaa kohtaan, hänet esitetään lähinnä vain säälin kohteena, mutta ei sinänsä epämiehekkäänä.

¹⁴¹ 'Kunniattomuutta', Suomen sotilas 37/1920.

¹⁴² 'Pilapaloja', Suomen sotilas 10/1922.

Jukasta vuorostaan tehdään pilkan kohde ja hänen miehisyytensä kyseenalaistetaan nauramalla hänen yritykselleen kosia perheen tyttöä Maijaa. Sarjakuva tuomitsee ehdoin tahdoin ne miehet, jotka yrittävät vältellä velvollisuuttansa suorittaa asepalvelus, mutta on poikkeuksellisen suojeleva niitä kohtaan, jotka tulevat hylätyksi heikon ruumiillisen kyvykkyyden johdosta.

Suomen sotilas -lehdessä ei yleensä tehdä näin suurta eroa vapaaehtoisen ja pakotetun ruununraakin välillä, vaan kaikkia ruununraakkeja selvästi halveksittiin.¹⁴³ Tämä tietenkin on odotettavissa sotilaslehdeltä, mutta lehden asenne heijastaa myös sen aikaista yleistä suhtautumista ruununraakkeihin. Mälkin mukaan moni ruununraakki koki itsensä hylkiöksi, koska kutsunnat nähtiin ennen kaikkea miehisyiden ja täyden kansalaisuuden testinä. Ruununraakki saattoi siis kokea, että hän ei täyttänyt kaikkia niitä ehtoja, jotka täysikäisen suomalaisen miehen kuului täyttää.¹⁴⁴

Mielenkiintoisesti ruununraakkeja käytettiin sotilaiden vastaesimerkkinä, koska he eivät saaneet sotilaallista koulutusta. Tämän vuoksi se, miten ruununraakkeja kuvattiin, kertoi myös siitä, minkälainen sotilaan ja miehen tulisi olla.

Vänrikki Keskinen kirjoitti *Suomen sotilas* -lehteen sotilaan ja ruununraakin eroista seuraavasti:

*“Katsokaa miehiä, jotka armeijaan mennessä kävelevät kuin laahustamalla, pää painuksissa velttous kuvastuen joka liikkeestä, katsokaa heitä, kun he kotia palaavat pystypäisinä, tarmokkaina ja huomaavaisina – kuin uusina miehinä. Sen on järkevä harjoitus, urheilu ja tiukka järjestys armeijassa aiheuttanut. Tällainen poika, jonka askel keveänä katse eloisa ja tarkkaava, herättää kylän nuortenkin keskuudessa aina suurempaa huomiota kuin veltto ruununraakki. Ja mitä on ’raakilla’ sanomista, kun koolle tultua kerrotaan uljaista teoista? Hän vaikenee ja hiipii pois, sillä hänellä ei ole osaa niissä. Hän on jo nuorena vanhus.”*¹⁴⁵

Tämän sitaatin mukaan armeija teki veltoista miehistä tarmokkaita ja huomaavaisia, joten ruununraakit, jotka eivät koskaan saaneet sotilaallista koulutusta, jäivät veltoiksi ja laiskoiksi. Tämä lainaus tuo ilmi oletuksen armeijasta ainoana oikean miesten kouluna, jossa pojista kasvatetaan miehiä niin henkisesti kuin fyysisesti. Jos ruununraakeista tulee

¹⁴³ 'Kunniattomuutta', *Suomen sotilas* 37/1920; Ahonius 'Uusille alokkaille', *Suomen sotilas* 46/1920; 'Yleisestä suhtautumisesta puolustuslaitokseemme', *Suomen sotilas* 12 - 13/1925.

¹⁴⁴ Mälki 2008, 80 - 81.

¹⁴⁵ 'Kunniattomuutta', *Suomen sotilas* 37/1920.

automaattisesti veltoja vanhuksia, niin vänrikki Keskinen implikoi, että oikealainen ruumiillisuus vaatii koulutusta, minkä vain armeija voi tarjota. Toisin sanoen vain armeijassa voidaan saavuttaa oikealainen ruumiillisuus suomalaisille miehille.

Sitaatissa myös tulee ilmi se, että sotilaan ja täten miehen ihanteellinen ruumiillisuus on ennen kaikkea nuoren miehen ruumiillisuutta. Poikia ovat ne, jotka eivät ole ikänsä puolesta suorittaneet asepalvelusta, eli alle 20-vuotiaat. Pojat ovat vielä kömpelöitä, laahustavia ja veltoja, kuten sitaatista tulee ilmi. Mutta vuorostaan liian vanhoilla miehillä ei enää ole sotilaallista ja miehistä ruumiillisuutta, koska vanhuksen ruumis alkaa pettää kantajansa.

Ruununraakkien lisäksi naisia voidaan pitää hylättyinä sotilaina. *Suomen sotilas* -lehdessä naisista kirjoitetaan hyvin vähän, ja seuraava kansilehti oli ainut viittaus edes mahdollisuuteen siitä, että naiset voisivat toimia sotilaina:

KUVA 5¹⁴⁶

Kuvatekstissä kuitenkin voimakkaasti tyrmätään ajatus naisten asevelvollisuudesta. Ilmaisua ”vastenmielinen näky” tiivistää hyvin *Suomen sotilas* -lehden yleisen kannan aiheeseen. Vaikka kyse on ennen kaikkea punaisista naissotilaista, lehdessä kirjoitettiin kaikkien naisten asevelvollisuudesta sisällissodan jälkeen.¹⁴⁷ Ahlbäckin mukaan naissotilaat liitettiin ennen kaikkea kommunismiin, minkä johdosta naiset jätettiin suomalaisen sotilaan tarinan ulkopuolelle.¹⁴⁸

Kun naisista puhutaan, *Suomen sotilas* -lehdessä puhutaan silloin yleensä muonituksesta, hoitamisesta ja siivoamisesta. Tämä näkyy hyvin erikoispainoksessa, jonka keskiössä oli Suomen naiset. Lehden pääkirjoitus alkoi seuraavasti:

*”Kun Suomen kansa vapautensa kirkkaana ja valoisana aamuhetkenä ryhtyi vakinaisemmin järjestämään puolustuslaitostansa, tunsivat monet kansalaispiirit voimakasta halua olla näkyväisesti ja toimivasti mukana tässä suuressa tehtävässä. Myöskin monet kansamme jaloista naisista odottivat tilaisuutta saadaksensa kantaa kortensa yhteiseen kekoon. Tilaisuutta tähän pian tarjoutuikin sotilaskotityön muodossa.”*¹⁴⁹

Suomen sotilas -lehden toimitus vilpittömästi nimesi sotilaskotien hoidon naisten asevelvollisuudeksi. Sotilaskodit olivat varuskunnissa vapaa-ajanviettopaikkoja, joissa yleensä myytiin ruokaa, virvokkeita ja tupakkaa. Sotilaskodeissa pääsi myös lukemaan kirjallisuutta ja lehtiä kuten *Suomen sotilasta*. Sotilaskotien hoito tarkoitti lähinnä miesten palvelemista myyjän, kirjastohoitajan, kokin ja siivoajan roolissa.

Työne Söndstörmin vahvistaa tämän kirjoittamalla *Hakkapeliitta* -lehteen naisen asemasta, mihin ei kuulu aseenkäyttö vaan miesten palveleminen.¹⁵⁰ Tästä hyvänä esimerkkinä Lotta Svärd -järjestö, jonka tarkoitus oli levittää sen johtajien mukaan äidillistä rakkautta ja huolenpitoa.¹⁵¹ Naiset saivat auttaa Suomen puolustusvoimia hoitajina, mutta saman aikaisesti heidät pidettiin mahdollisimman kaukana aseista. Tämä kuvaa sitä, miten tappamista ja sotaa pidettiin ennen kaikkea miesten asiana.

¹⁴⁶ 'Kansi, Naisten asevelvollisuus', *Suomen sotilas* 3/1930.

¹⁴⁷ *Suomen sotilas* 3/1930.

¹⁴⁸ Ahlbäck 2014, 84 - 85.

¹⁴⁹ 'Suomen naiset 'asevelvollisuutta' suorittamassa', *Suomen sotilas* 8/1927.

¹⁵⁰ 'Maanpuolustus ja naiset', *Hakkapeliitta* 2/1926.

¹⁵¹ Sulamaa 1999, 80.

Tästä kaikesta työstä *Suomen sotilas* -lehti vilpittömästi kiitti naisia, kuten seuraava sitaatti paljastaa:

*”Me sotilaat, jotka olemme läheltä saaneet tätä naistenme »asevelvollisuutta» seurata ja sen tuloksista nauttia, olemme täysin yksimieliset siitä, että tämä asevelvollisuus on todella ollut ja on edelleenkin oleva mitä suurimmaksi hyödyksi ja siunaukseksi aseellista sotapalvelusta suorittavalle Suomen miehelle nuorisolle.”*¹⁵²

Nämä sitaatit paljastavat sen aikaisen sukupuolierojen voimakkuuden ja niiden korostamisen julkisessa keskustelussa. Yleisesti *Suomen sotilas* -lehdessä naisia kuvattiin yleensä hyvin perinteisissä feminiineissä rooleissa kuten äiteinä, hoitajina tai uskollisina vaimoina.¹⁵³ Historiantutkija Johanna Annolan mukaan naisen päätehtävä oli olla äidin lisäksi myös yhteiskunnallinen kasvattaja. Naiset saivat toimia tämän vuoksi hoitajina ja opettajina, koska nämä ammatit nähtiin ilmaisevan naisellista huolenpitoa.¹⁵⁴ Naisilla ei ollut kuitenkaan paikkaa puolustusvoimissa, missä miehiset ”kovat” arvot olivat esillä. Tämä asia otettiin niin itsestään selvänä tosiasiana sotien välisenä aikana, ettei siitä tarvinnut käydä yhteiskunnallista keskustelua Suomen johtavassa sotilaslehdessä.

3.3 Ensimmäisestä herätyksestä sotilaan arkeen

Kasarmeista tuli uusi koti niille nuorille miehille, jotka oltiin arvioitu kutsunnoissa sopiviksi suorittamaan asevelvollisuus. Astuttuaan palvelukseen pojista tuli sotilaiden alkuja eli alokkaita. Alokkailla ei vielä suotu suomalaisen miehisen soturin viittaa, mutta kunnialla suoritettu asepalvelus tekisi heistä sellaisia. Tässä luvussa käyn läpi alokkaiden arkea heidän uudessa ja vieraassa ympäristössä käyttäen Goffmanin ”totaalinen laitos” -käsitettä vertauskohtana Suomen 1920-luvun varuskunnalle.

Goffman määrittää totaalisen laitoksen tarkoittavan olinpaikkaa, missä isolta joukolta samassa tilanteessa olevilta yksilöiltä on katkaistu yhteys instituution ulkopuolelle. Totaalisessa laitoksessa nämä yksilöt elävät tiukkojen sääntöjen ja valvonnan alla.¹⁵⁵ Totaalisessa laitoksessa yksilön identiteetti murskataan ja korvataan uudella laitoksen antamalla identiteetillä. Suomen sisällissodan jälkeisessä armeijassa nuorilta miehiltä

¹⁵² 'Suomen naiset 'asevelvollisuutta' suorittamassa', *Suomen sotilas* 8/1927.

¹⁵³ 'Lotta Svärd', *Suomen Sotilas* 6/1921; 'Tervehdys invalideille', *Suomen Sotilas* 20 - 23/1923; 'Helsingin sotilaskoti', *Suomen Sotilas* 44/1924.

¹⁵⁴ Annola 2011, 15 - 16.

¹⁵⁵ Goffman 1961, 11.

häivytettiin siviili-identiteetti ja tilalle pyrittiin rakentamaan sotilaan identiteettiä. Ensimmäinen asia, joka alokkaiden identiteetistä riisutaan, on heidän nimensä. Suomessa armeijassa on tähän päivään asti käytetty sukunimeä etunimen sijasta, toisin kuin alokkaat ovat tottuneet siviilissä.¹⁵⁶

Vuonna 1923 henkilö nimimerkillä ”Korpraali” kirjoittaa *Suomen sotilas* -lehteen siitä, minkälaista oli astua palvelukseen 1920-luvulla. ”Korpraali” aloittaa toteamalla, että alokkaat joutuvat jättämään siviilielämänsä taakseen, mikä on monelle hankalaa:

*”Teidän on ollut vaikea riistäytyä irti kodeistanne ja jokapäiväisistä toimistanne. Teidän on täytynyt jättää paljon, mikä teille on ollut kalleinta, omaisenne, joku, jota olette mahdollisesti ajatelleet tulevana elämäntoverinanne, työnne.”*¹⁵⁷

Palvelukseen astuttiin sotienvälisenä aikana yleensä 20-vuotiaana, minkä johdosta nuoret olivat yleensä päässeet jo työnteon makuun. Moni oli myös jo löytänyt lemmittynsä ja ylipäättänsä paikkansa maailmassa. Tämän vuoksi asevelvollisuus keskeytti monilla heidän normaalin elämänsä viemällä heidät pois tutusta, paikallisesta yhteisöstä vieraaseen varuskuntaan. Suuri osa alokkaista oli maanviljelijöitä pieniltä paikkakunnilta. Asevelvollisuus oli suurimmalle osalle nuorista ensimmäinen kosketus suuremman maailman kanssa, koska kasarmille tuli poikia kaikkialta Suomesta. Tämän vuoksi moni sotilas piti muistelmissaan asepalvelusta hyvin erikoisena ja erillisenä aikana muusta elämästä.¹⁵⁸

Alokkaat joutuivat uuteen ja vieraaseen ympäristöön, kun astuivat kasarmin porteista sisään. ”Korpraali” kirjoittaa tästä seuraavasti:

*”Kaikki uusi, minkä kasarmissa tapaatte, on omiaan viemään päänne pyörälle. Olette jo tottuneet suuressa määrin olemaan oman itsenne herroja. Nyt on teille yhdellä iskulla ilmestynyt loppumaton joukko käskijöitä, toinen toistaan kovaäänisempiä ja vaativampia alkaen aina taivaanrannalla häämöittäivistä eversteistä ja majureista vanhempaan ikäluokkaan kuuluvaan sotilastoveriinne n. s. vanhaan mieheen saakka.”*¹⁵⁹

Tämä sitaatti tuo hyvin ilmi sen, miten varuskunta oli poikkeuksellinen ympäristö alokkaille. Maaseudulla noudatetaan luonnon käskyjä, eikä siellä ole totuttu jatkuvaan

¹⁵⁶ Goffman 1961, 27 - 28.

¹⁵⁷ ’Uusille pojille’, Suomen sotilas 42 - 43/1923.

¹⁵⁸ Mälkki 2008, 65 - 66.

¹⁵⁹ ’Uusille pojille’, Suomen sotilas 42 - 43/1923.

hoputtamiseen ja ohjaamiseen, minkä vuoksi armeijassa kova kuri ja pikkutarkkojen sääntöjen noudattaminen oli varmasti vierasta suurimmalle osalle nuorista. Nuorten asepalvelus tässä mielessä vastaa Goffmanin käsitystä totaalisista laitoksista, joissa yksilön identiteetti riisutaan toiston, kollektiivisuuden ja kurin avulla.¹⁶⁰

Entinen alokas Eino kirjoittaa vuonna 1929 hankalasta alusta seuraavasti:

*”Siitä se sitten alkoi palveluksemme. Ensin nukkumaan, vaikka ei se ensimmäinen yö oikein sujunut, kun patjapussit olivat kovin kovia ja tietysti outo paikka muutenkin. Siitä alusta se on sitten hiljalleen mennyt, että nyt jo toinen viikko on alussa.”*¹⁶¹

Einon kokemukset alun vaikeudesta pitivät varmasti paikkaansa monelle samassa tilanteessa olevalle. Varuskunnan arki oli ruumiillisuuden kannalta haastava monelle suomalaiselle nuorelle. Yksityisyys oli riisuttu alokkailta: koskaan ei saanut olla ”omissa oloissaan”. Kaikki tehtiin yhdessä ja yleensä upseerin valvovan katseen alla. Vaikka suuri osa nuorista oli tottunut elämään maalla pienissä ahtaissa mökeissä, oli varuskuntaelämä uudenlaista yhteisöllisyyttä. Tällaiseen uuteen ruumiilliseen yhteisöllisyyteen tottuminen vei aikaa ja saattoi tuottaa sopeutumisongelmia.¹⁶² Goffmanin mukaan valvonta on tyyppillistä totaalisille laitoksille, minkä vuoksi niissä valvotut jaetaan hallittaviin ryhmiin aivan niin kuin armeijassa.¹⁶³

Ongelmia tuottivat ”Korpraalin” mukaan myös huutavat esimiehet:

*”Oikeaan suhtautumistapaan pääseminen esimiehiin nähden tuottaakin teille ainakin aluksi suuria vaikeuksia. Teidän on vaikea ymmärtää kaikkea ’huutamista ja räjäyttämistä’, sitä että syyttömiä rangaistaan yhdessä syyllisten kanssa.”*¹⁶⁴

”Korpraalin” mukaan ajan mittaan tähän tottuu ja tulevat sotilaat ymmärtävät, ettei nuoria miehiä voi opettaa muulla tavalla. Vain rautainen sotilaskuri luo nuorille voitontahdon, ja hänen mukaansa nuoret tarvitsevat hallitsevan ilmapiirin kuohuvan mielensä ympärille, muuten nuorten kypsymättömät tunteet voivat saada vallan. *Suomen sotilas* -lehti antaa ymmärtää, että alokkaan arkeen kuuluu käskeminen ja huutaminen, mikä pitää vain ”miehekkäällä” huumorilla kestävä.¹⁶⁵ Goffman puolestaan on pistänyt merkille sen, että

¹⁶⁰ Goffman 1961, 16 - 18.

¹⁶¹ ’Kutsunnasta ensimmäiseen herätykseen’, *Suomen sotilas* 17 - 19/1933.

¹⁶² ’Uusille pojille’, *Suomen sotilas* 42 - 43/1923.

¹⁶³ Goffman 1961, 18.

¹⁶⁴ ’Uusille pojille’, *Suomen sotilas* 42 - 43/1923.

¹⁶⁵ ’Uusille pojille’, *Suomen sotilas* 42 - 43/1923.

totaalisissa laitoksissa puheesta tulee vallankäytön väline. Armeijassa upseeristo haluaa erottautua alokkaista ja rivisotilaista esimerkiksi tervehdysääntöjen ja äänensävyn avulla.¹⁶⁶

Fyysisenä tilana varuskunta tarjoaa myös uuden kokemuksen alokkaille. Varuskunnat oli fyysisesti eristetty siviilielämästä. Varuskuntaan ei saanut tulla ulkopuolisia, eikä alokas saanut poistua varuskunnan alueelta ilman lupaa. Ajateltiin, että alokkaiden eristäminen muusta maailmasta lisää tulevien sotilaiden yhtenäisyyttä. Goffmanin mukaan eristäminen mahdollistaa tehokkaan valvonnan ja identiteetin muokkauksen. Eristetyn yksilön siviilielämä häviää taustalle ja totaalisesta laitoksesta tulee ainut merkitsevä maailma.¹⁶⁷

Suomen sotilas -lehteen kirjoittanut luutnantti Haapakoski päivittelee kasarmien fyysistä tilaa 20-luvun alkupuolella:

”Meillä Suomessa tuo sana kasarmi mieleen suuren, likaisennäköisen, monikerroksisen ja toivottoman yksitoikkoisen rakennuksen, sillä semmoisia ovat miltei poikkeuksetta kaikki venäläisen sotaväen tänne rakentamat kasarmit. Entisen Suomen sotaväen kasarmit ovat yleensä paljon hauskemman näköiset, mutta niitähän on suhteellisesti vähän. Ja tuolla yksitoikkoisella, ikävällä ulkomuodolla on täysin vastaavat huoneen sisäkuvat, useimmiten pimeähköt, kolkot, verrattoman epäkodikkaat.”¹⁶⁸

Haapakosken mielestä ”kulttuurillinen” ihminen vaatii mielekkään ympäristön ympärilleen. Screenin mukaan 1800-luvun loppupuolella rakennetut kasarmit olivat omana aikanaan laadukkaita puurakennuksia, mutta niiden suunnittelussa oli paljon puutteita. Ne olivat rakennettu ahtaaksi, niissä oli ongelmia ilmanvaihdon kanssa ja käymälät olivat huonosti rakennettu.¹⁶⁹ 1920-luvulle tultaessa kasarmit olivat persoonattomia, synkkiä ja kolkkoja. Voidaan yleistää, että varuskunta ei tarjonnut alokkaille rikasta ja monipuolista kokemusmaailmaa ainakaan rakennuksien puolesta.

Haapakoski yrittää tiivistää alokkaiden ensireaktion seuraavasti:

¹⁶⁶ Goffman 1961, 19 - 20.

¹⁶⁷ Goffman 1961, 24 - 25.

¹⁶⁸ 'Kasarmeja kaunistamaan', *Suomen sotilas* 1/1922.

¹⁶⁹ Screen 2000, 87 - 89.

*”Voihan käsittää, miltä tuntuu asevelvollisesta ensikerran tuollaisen huoneen nähdessään. ’Tuommoisessa sitä siis on elettävä kokonainen vuosi!’ huokaisee varmasti monikin heistä itseksensä.”*¹⁷⁰

Haapakosken mukaan asevelvollisen ympäristö tulisi olla muutakin kuin ”vissi kuutiometrimäärä ilmaa neljän seinän, lattian ja katon rajoittamana”. Armeijan rakennukset oli tehty sotilaallista koulutusta varten; kaikki ylimääräinen oli riisuttu pois.¹⁷¹ Goffmanin mukaan armeijan askeettisuudelle oli syynsä. Totaalisissa laitoksissa rakennukset on tehty helposti hallittaviksi ennen kaikkea kollektiiviselle joukolla eikä joukolle yksilöitä. Tässä mielessä totaalisen laitoksen rakennukset heijastavat yksilöllisyyden puutetta.¹⁷²

On kuitenkin huomioitava, että varuskuntien viihtyvyys kuitenkin parani 20-luvun aikana ja sotilaskodeista tuli tärkeitä alokkaiden ajanviettopaikkoja. Sotilaskodit olivat vapaaehtoisten naisten ylläpitämiä vapaa-ajanviettopaikkoja alokkaille ja varuskunnan henkilökunnalle. Sotilaskodeissa toimi yleensä pieni kahvila, jossa alokas sai nauttia kahvin lisäksi sotilaskotiin tilatusta kirjallisuudesta.¹⁷³ Sotilaskotien viihtyvyys oli ennen kaikkea vapaaehtoisten siviilien vastuulla, joten niiden taso vaihteli paljon, mutta kirjoittaja ”Sotilas” nimimerkin takaa kehuu vuolaasti yhtä sotilaskotia vuonna 1927:

*”Tuntui hyvältä saada omin silmin nähdä kirkkaassa todellisuudessa jyrkän vastakohdan äskeisille synkille mielikuvilleni. Huolehtivaiset kädet olivat somistaneet hauskaasti tilavan lukusalin, jonka pöytien ääressä sotilaat hartaasti tutkivat aikakaus- ja sanomalehtiä. Eräs sotilas oli istunut pianon ääreen ja lasketteli ilmoille reippaan marssin säveleitä. Pari sotilasta oli vaipunut syviin mietteisiin shakkilaudan ääreen. Pienestä sivuhuoneesta kuului iloista puheen rupatusta. Siellä sotilaat leikkiä laskien iloisesti kuluttivat joutohetkeään virvokkeiden ääressä.”*¹⁷⁴

Tämä sitaatti antaa hyvin kodikkaan ja mieluisan kuvan sotilaskodista, ja tätä se varmasti joillekin onnekkaille myös oli. Täytyy kuitenkin muistaa, että sotilaskoti ei ollut koko varuskunta vaan monissa varuskunnissa pelkästään pieni kahvila, jossa sotilaat saivat vähäisellä vapaa-ajallansa viettää aikaa.¹⁷⁵ Koska sotilaskoti oli tavallaan muusta

¹⁷⁰ 'Kasarmeja kaunistamaan', Suomen sotilas 1/1922.

¹⁷¹ 'Kasarmeja kaunistamaan', Suomen sotilas 1/1922.

¹⁷² Goffman 1961, 36 - 38.

¹⁷³ Kronlund 1988, 347 - 350.

¹⁷⁴ 'Sotilaat ja sotilaskodit', Suomen sotilas 8/1927.

¹⁷⁵ Vanonen 1996.

varuskunnasta erillinen rakennus, se saattoi helpommin erottautua varuskunnan instituutiomaisesta otteesta. Joka tapauksessa eräs kirjoittaja kirjoittaa ”Sotilaskodin ystävä” -nimellä *Suomen sotilas* -lehteen seuraavasti:

*”Jokainen sotilas tietää, miltä tuntuvat ensimmäiset päivät sotaväessä. Tottumattomuus sotilaskuriin, outo, monikirjava seura, asunto-olot y. m. synnyttävät varsinkin ensi aluksi voimakkaan vastenmielisyydentunteen. Allekirjoittaneelle olisivat nämä alkuajat voineet muodostua hyvinkin ikäviksi, ellei pelastusta olisi tullut sotilaskodista.”*¹⁷⁶

Näiden sitaattien perusteella viihtyisällä ympäristöllä on suuri vaikutus alokkaiden mielentilaan ja parhaimmillaan sotilaskoti antoi tarpeellisen turvan muuten raskaalta ja työläältä asevelvollisen koulutukselta. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että *Suomen sotilas* -lehti haluaa antaa mahdollisimman hyvän kuvan sotilaskotien viihtyvyydestä. Ahlbäckin mukaan suuriosa alokkaista koki vapaa-ajan tylsäksi sotilaskodeista huolimatta. Monen alokkaan mielestä varuskunnassa ei ollut tarpeeksi tekemistä vapaa-ajalla.¹⁷⁷

Uskallan väittää, että Suomen varuskunnat 1920-luvun Suomessa olivat totaalisia laitoksia. Ne täyttävät melkein kaikki Goffmanin vaatimukset totaaliselle laitokselle. Suomen armeijassa alokkaat eristettiin, heitä pidettiin kovassa kurissa ja valvottiin, kaikki tehtiin yhdessä ja yksilöllisyys pyrittiin peittämään. Näissä olosuhteissa suomalaisten miesten yksilöllinen ruumiillisuus joutui kovan kurin ja koulutuksen kohteeksi.

3.4 Armeijan ruumiillinen koulutus

Asevelvollisten ruumiillinen koulutus oli iso osa alokkaiden jokapäiväistä elämää. Tässä luvussa käyn läpi sitä, mitä ruumiillinen koulutus piti sisällään, ja miten alokkaiden ruumiillisuutta muokattiin armeijassa.

Historiantutkija Henrik Meinander on tutkimuksessaan todennut, että pohjoismaissa urheilun kehittäminen syntyi vastareaktionä Napoleonin sodille. Kansalaisarmeijan ajatuksen mukana syntyi ajatus siitä, että jokaisen miespuolisen kansalaisen pitää olla hyvässä fyysisessä kunnossa taistellakseen maansa puolesta. Niinpä 1920-luvun

¹⁷⁶ ’Sotilaat ja sotilaskodit’, *Suomen sotilas* 8/1927.

¹⁷⁷ Ahlbäck 2014, 197 - 198.

Suomessa urheilu ja liikunta oli osa nuoren elämää jo ennen armeijaa, mutta varuskunnassa liikuntaa pidettiin hyvänä sotilaallisena koulutuksena.¹⁷⁸

Suomen sotilas -lehteen kirjoittaneen luutnantti Simeliuksen mukaan armeijan fyysisessä sotilaskasvatuksessa pyritään kehittämään alokkaiden voimaa, nopeutta, kestävyyttä ja varmuutta. Hänen mukaansa nämä ruumiilliset kyvyt ovat tarpeen jokaiselle ihmiselle, joka mieli elättää itsensä ja tehdä kelvollista työtä. Näiden fyysisten ominaisuuksien puuttuminen merkitsee henkilölle alhaista kehitystasoa, eräänlaista epävapauden tilaa, sillä ihminen, joka ei hallitse jäseniään, ei hallitse itseään.¹⁷⁹ Suomalaisen sotilaan fyysistä koulutusta ohjasi ajatus terveestä sielusta terveessä ruumissa. Tämän vuoksi huono fyysinen kunto nähtiin myös moraalisesti vääränä sotien välisenä aikana.¹⁸⁰

Jääkärikapteeni Ahoniuksen mukaan hyvä fyysinen kunto oli puolestaan jokaisen sotilaan velvollisuus:

*”Täydellisen sotakuntoisuuden saavuttamiseksi tarvitaan vielä ruumiillista terveyttä ja kestävyyttä, ja on sen vuoksi jokaisen sotilaan velvollisuus pitää itsensä terveenä ja voimakkaana.”*¹⁸¹

”Ruumiillinen taitavuus” saavutetaan voimistelun, urheilun, puhtauden, alkoholista kieltäytymisen ja oikean ravinnon avulla. *Suomen sotilas* -lehden perusteella suomalaiset miehet ovat luonnostaan hyvää sotilasainesta ruumiillisesti, mutta armeijan kovaa koulua tarvitaan ohjaamaan suomalaisen nuorison ruumiillista olemusta kohti todellisen miehen ruumiillisuutta.¹⁸²

Suomela kirjoitti *Suomen sotilas* -lehteen tarkemmin suomalaisista ruumiillisuuden heikkouksista, jotka armeijassa pyritään korjaamaan:

*”Tarkastellessamme Suomen kansan ruumiillisia ominaisuuksia huomaamme ensinnäkin, että sen ryhtiin nähden on paljon toivomisen varaa. Mikäli kerrotaan ovat suomalaiset Euroopan huonoryhtisimpiä kansoja.”*¹⁸³

¹⁷⁸ Meinander 1994, 81 - 82.

¹⁷⁹ Luutn. M. Simelius, 'Armeijassa annetun liikuntakasvatuksen tuottama hyöty yhteiskunnalle', Suomen sotilas 44/1926.

¹⁸⁰ Lindfelt 2000, 45 - 59.

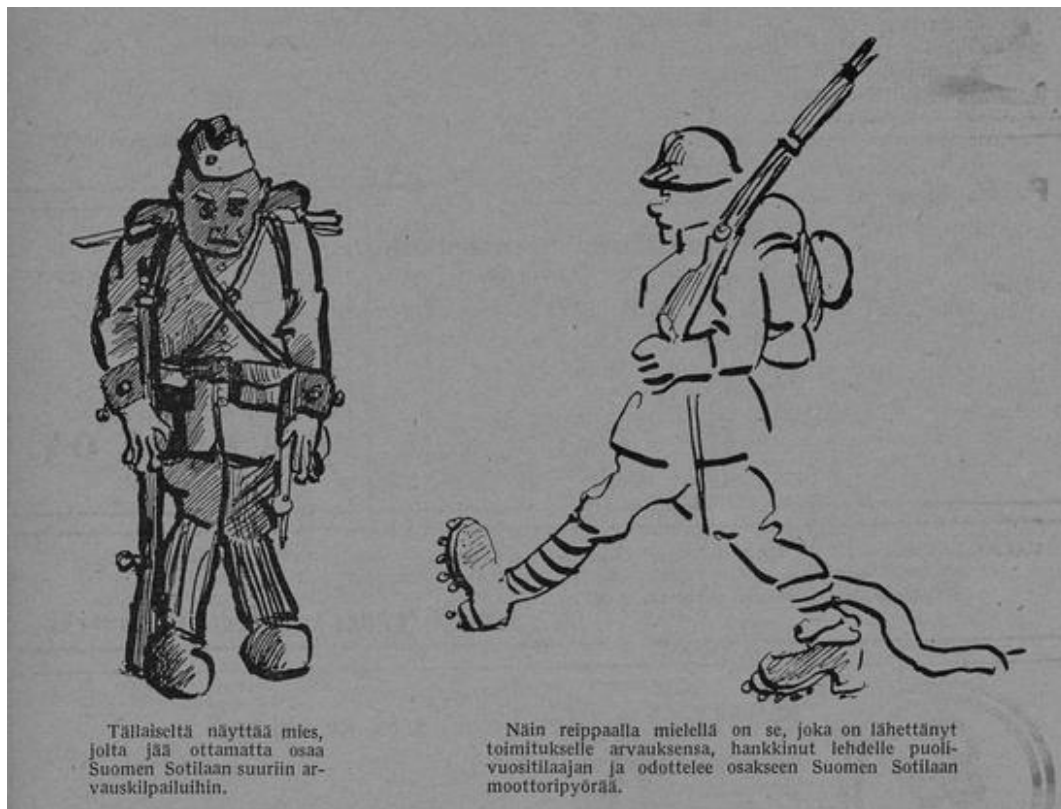
¹⁸¹ 'Sotakuntoisuus', Suomen sotilas 23/1921.

¹⁸² Armas Laitinen, 'Suomalainen sotilas – suomalainen painija', Suomen Sotilas 10/1923.

¹⁸³ U.Suomela, 'Voimistelu ja urheilu kansan kasvattaja', Suomen sotilas 9/1923.

Suomelan mukaan tämä johtuu siitä, että suomalaiset ovat joutuneet raatamaan enemmän kuin muut Euroopan kansat, ja ennen kaikkea juuri siitä, että Suomesta on puuttunut sotilaallinen kasvatus. Suomelan mukaan hyvä ryhti antaa tilaa keuhkoille hengittää ja lisää sotilaan liikkuvuutta. Hyvä ryhti on myös sisäisen tarmon ja päättäväisyyden ulkoinen tuntomerkki.¹⁸⁴ Hyvästä ryhdistä tulikin kaikista näkyvin oikean sotilaan fyysinen mitta. Esimerkiksi sotilaan ja ruununraakin eroja kuvattaessa kiinnitettiin ensimmäisenä huomiota näiden kahden erilaiseen ryhtiin.¹⁸⁵

Seuraava kuva havainnollistaa hyvän ja huonon ryhdin eroa:

Tällaiselta näyttää mies, jolta jää ottamatta osaa Suomen Sotilaan suuriin arvaukskilpailuihin.

Näin reippaalla mielellä on se, joka on lähettänyt toimitukselle arvauksensa, hankkinut lehdelle puoli-vuosittilajan ja odottelee osakseen Suomen Sotilaan moottoripyörää.

KUVA 6¹⁸⁶

Vaikka kyseessä on leikkisä mainoskuva, tuo se erinomaisesti esille oikeanlaisen sotilaan ruumiillisuuden. Oikeanpuoleinen sotilas marssiin ryhdikkäästi selkä ja raajat suorana, pää nostettuna ja katse suuntautuneena eteenpäin. Vasemmanpuoleinen sotilas kuvaa vuorostaan toivotonta tapausta. Sotilas on käpertynyt kasaan selkä kumarassa, jalat ristissä ja katse häpeissään maata kohti.

¹⁸⁴ U.Suomela, 'Voimistelu ja urheilu kansan kasvattaja', Suomen sotilas 9/1923.

¹⁸⁵ 'Kunniattomuutta', Suomen sotilas 37/1920.

¹⁸⁶ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 25/1924.

Kuva kertoo myös toisesta ”suomalaisille tyypillisestä” ruumiin heikkoudesta:

*”Toinen suomalaisten ruumiinrakenteelle tunnusmerkkinen ominaisuus on sen, tosin lievänlainen, epäsuhtaisuus. Raskaassa raadannassa ovat käsivarret, hartiat ja selkä kehittyneet suhteellisesti voimakkaammiksi kuin alaraajat.”*¹⁸⁷

Suomelan mukaan tämän vuoksi suomalaiset ovat erinomaisia esimerkiksi heittolajeissa, mutta heikompia nopeuslajeissa kuten juoksussa. Niinpä Suomela puhuikin tasapuolisemman voimistelun ja urheilun puolesta. Suomelan mukaan fyysisen hitauden lisäksi suomalaisia vaivaa ajatuksien hidas juoksu. Armeijassa suoritettavat komennot ja voimisteluliikkeet eivät vain nopeuta miehiä fyysisesti vaan myös kehittävät alokkaiden henkistä puolta.

Suomela korostaa vielä ruumiillisen kasvatuksen henkisiä hyötyjä:

*”Mutta suuret joukkuekilpailut ja erittäinkin mieslukuisten joukkojen yhteiset voimisteluharjoitukset ja -näytökset, joissa jokainen toivoo toverinsakin mahdollisimman hyvin onnistuvan, ovat omansa sulattamaan joukon jäsenet lujaksi yksimieliseksi kokonaisuudeksi, jossa yksimielisyydessä piilee mm. kansallistunteen ja isänmaallisuuden siemen.”*¹⁸⁸

Meinanderin mukaan jo 1800-luvun puolella Suomeen oli rantautunut ajatus siitä, että voimakas ruumis liitettiin terveeseen mieleen. Toisin sanoen ihmisen luonnetta pystyttiin vahvistamaan fyysisten harjoitteiden avulla.¹⁸⁹ Niinpä uskottiin, että voimistelu ja urheilu ovat omia parantamaan esimerkiksi ryhmän toimintaa. Sitaatti paljastaa myös sen, miten ruumiillisuus sidotaan yhteen isänmaallisuuden kanssa. Meinanderin mukaan Suomessa ajateltiin 1920-luvulla, että oli jokaisen kansalaisen velvollisuus pitää itseään hyvässä fyysisessä kunnossa. Yhteiskunta muodostuu kansalaisistaan, ja kansalaisten fyysinen kunto kertoo yhteiskunnan tilasta.¹⁹⁰

Suomen sotilas -lehdessä asevelvollisen ruumiillinen kasvatus jaetaan usein voimisteluun ja urheiluun, mutta koska fenomenologisessa näkökulmasta ruumiillisuus ymmärretään laajemmin, käsittelen myös armeijassa opetettavia käyttäytymissääntöjä seuraavassa

¹⁸⁷ U.Suomela, 'Voimistelu ja urheilu kansan kasvattaja', Suomen sotilas 9/1923.

¹⁸⁸ U.Suomela, 'Voimistelu ja urheilu kansan kasvattaja', Suomen sotilas 9/1923.

¹⁸⁹ Meinander 1992, 81 - 82.

¹⁹⁰ Meinander 1994, 216 - 218.

osiossa. *Suomen sotilas* -lehden artikkelien perusteella urheilua ja voimistelu pidettiin isona osana sitä koulutusta, joka tekee alokkaasta sotilaan:

*”Mutta kelpo sotilaalta ja isänmaanpuolustajalta vaaditaan aseellisen valmiuden rinnalla ja sen välittömässä yhteydessä tehtävässään täydellisesti onnistuakseen myöskin mitä suurinta ruumiillista tarmoa ja sitkeyttä kestääkseen raskaiden taistelujen ja pitkien marssien tuottamat suunnattomat rasitukset. Parhain ja tehokkain ruumiin karkaisu ja sitkistys, lujan tahdon ja tarmon kehittämis- ja kasvatukseen on voimistelu ja urheilu.”*¹⁹¹

Vänrikki Viljasalo tuo tässä sitaatissa hyvin ilmi sen, että vaikka aseellista valmiutta pidettiin tärkeimpänä koulutuksena armeijassa, ruumiillista koulutusta pidettiin Suomen armeijassa sotien välisenä aikana erittäin merkittävänä. Alokkaat pääsivät koulutukseen toden teolla urheilemaan ja kilpailemaan keskenään, ja esimerkiksi komppanian välisiä urheilukilpailuja järjestettiin jatkuvasti.¹⁹² Lehtori Rydmanin mukaan voimistelu kehittää sotilaallista täsmällisyyttä, nopeaa komennuksen käsittämistä ja sen mukaista suoriutumista. Urheilu vuorostaan kehittää kestävyyttä, päättäväisyyttä ja sisua.¹⁹³ Historiantutkija Erkki Vasaran mukaan urheilijan ja sotilaan hyveet yhdistyivät sotien välisessä Suomessa. Urheilun ajateltiin kehittävän muun muassa seikkailuhalua, velvollisuudentunnetta, kuoleman halveksimista, itsekuria ja uhrautuvaisuutta.¹⁹⁴

Tämän johdosta löytyi kirjoittajia, jotka olisivat halunneet nähdä vielä perusteellisempaa ruumiillista kasvatusta armeijassa, kuten seuraava sitaatti Aksel Caseliuksen kynästä vuonna 1925 paljastaa:

*”Meillä on vielä ajan tällä kohdalla armeijassamme sotilaita, joitten päälle hameet sopisivat paremmin kuin housut. Meillä on upseereita, jotka kammoavat kaikkinaista ruumiillista ponnistusta ja alipäällystä, joka viettää vapaa-aikansa mieluummin irstailussa kuin urheilussa. Ja meillä on joukottain asevelvollisia, jotka vapautuessaan eivät tiedä, mikä vaikutus heihin olisi 20 km:n marssilla.”*¹⁹⁵

Mielenkiintoista sitaatissa on myös ilmiselvä sovinismi, jossa naiseutta pidetään hyvän sotilaan vastakohtana. Tämä on itse asiassa yllättävän harvinaista, tai sitä ei ainakaan

¹⁹¹ Vänrikki A. Viljasalo, 'Enemmän huomiota suojelekunnissa voimisteluun ja urheiluun'. Suomen sotilas 41/1919.

¹⁹² alikers. H. Raikala, 'Sotalaitos ja urheilu', Suomen sotilas 43/1919.

¹⁹³ Lehtori A. Rydman, 'Urheilu, voimistelu ja leikki suojelekuntien ohjelmaan', Suomen sotilas 46/1919.

¹⁹⁴ Vasara 1999, 18 - 19.

¹⁹⁵ Aksel Caselius, 'Kuka on oikea sotilas?', Suomen sotilas 49 - 52/1925.

kirjoitettu usein julki *Suomen sotilas* -lehdessä sotien välisenä aikana. Tämä sovinismi kertoo ennen kaikkea siitä, miten sotilaan ruumiillisuus oli ennen kaikkea miehistä ruumiillisuutta: ruumiillisesti heikko mies on keho sotilas sekä epämiehekäs. Joka tapauksessa *Suomen sotilas* -lehden perusteella voidaan yleistää, että voimistelun ja urheilun merkitystä pidettiin suuressa arvossa.

Voimistelulla tarkoitetaan esimerkiksi telinevoimistelua, kiväärivoimistelua ja yhteisvoimistelua. Voimistelulla oli vahvat perinteet Suomen armeijassa, sillä voimisteluun kiinnitettiin huomiota jo autonomian aikana vuonna 1878, jolloin perustettiin opetuskomppania voimistelun kehittämistä silmällä pitäen. Lehtori Blomqvistin mukaan voimistelun hyödyt olivat Suomen itsenäistyttyä nähtävissä niissä miehissä, jotka olivat autonomian aikana saaneet sotilaallisen koulutuksen, sillä heidän ruumiinrakenteensa, ryhtinsä ja yleisesiintymisensä oli omaa luokkaansa.¹⁹⁶ Toisessa artikkelissa listataan voimistelun hyviä puolia: voimistelu esimerkiksi parantaa aineenvaihduntaa, totuttaa kuriin ja järjestykseen, kehittää ruumiin lihaksiston kauniiksi ja sopusuhtaiseksi ja edistää ihmisarvoista ryhtiä.¹⁹⁷

KUVA 7¹⁹⁸

Kuvassa on ikuistettu yhteisvoimistelunäytös voimistelujuhlassa vuonna 1921. Yhteisvoimistelu sopi erinomaisesti armeijan tarkoituksiin, koska siinä vaaditaan täsmällisyyttä ja kovaa kuria pysyä muodostelmassa. Tämän lisäksi yhteisvoimistelu on ennen kaikkea joukossa tehtävää toimintaa, mikä on omiaan kehittämään yhteisöllisyyttä.

¹⁹⁶ Lehtori J. F. Blomqvist, 'Sotilasvoimistelu Suomessa', *Suomen sotilas* 2/1921.

¹⁹⁷ E, 'Pieniä havainnoita', *Suomen sotilas* 4/1919.

¹⁹⁸ 'Voimistelujuhla 26 - 28. VI. 21', *Suomen sotilas* 29 - 30/1921.

Ahlbäckin mukaan Suomessa urheilu valjastettiin varhain palvelemaan sotilaallista koulutusta, mikä tuo ilmi sotilaallisen koulutuksen ruumiillisuuden.¹⁹⁹ Tästä kertoo myös puolustusministerin hyväksymä urheiluohjesääntö vuonna 1924. Urheiluohjesäännössä kuvataan sitä, miten erilainen liikunta kehittää sotilaan fyysisiä ja henkisiä ominaisuuksia ja tekee näin urheilua harrastavista parempia sotilaita.²⁰⁰

Myös moni *Suomen sotilas* -lehteen kirjottaneista löysi yhtäläisyyksiä urheilun ja sodankäynnin välillä, kuten seuraava sitaatti paljastaa:

*”Urheilu ja sodankäynti kuuluvat eroittamattomasti yhteen. Molemmat kehittävät ihmisessä samoja ominaisuuksia: päättäväisyyttä, neuvokkuutta, sisua. Me voimme verrata useita urheilumuotoja taisteluun. Esimerkiksi pallopeleissä näemme suunnitelmien mukaisia hyökkäyksiä ja perääntymisiä. Jalkapallokilpailussa off-side’een tunkeutunut pelaaja, joka aiheuttaa hetkiseksi pelin keskeyttämisen on kuin etenevän joukko-osaston kärki, joka on tullut yllätetyksi. Pesäpallossa ’kuollaan’ ja ’haavoitutaan’ kuten taistelussakin.”*²⁰¹

Caselius ei ole ainut, joka näki urheilun ja sodankäynnin yhteyden. Pitkähallista eli pesäpallon edeltäjästä sotaurheiluna kirjoittaneen luutnantti Lauri Pihkalan mukaan pitkähallia antaa rauhan aikaa suomalaisille sotureille valmiuden torjua idän uhkat.²⁰² Pihkala pitää jalkapalloa myös hyvänä sotapelinä ja verrannollisena sodasta saatuun taistelukokemukseen.²⁰³ Vasaran mukaan urheilua ja maanpuolustusta pidettiin ”kaksoisveljinä” jo 1917 vuodesta lähtien. Urheilun kilpailullisuus ja fyysisyys yhdistettiin sodankäyntiin. Tavoitteena oli saada nuoret miehet urheilun avulla toivottuun fyysiseen kuntoon, mitä myös armeijassa arvostettiin.²⁰⁴

Lehtori Rydman kirjoittaa tarkemmin eri urheilulajeista ja siitä, miten ne sopivat sotilaan koulutukseen. Marssimisesta eli kävelystä hän kirjoittaa esimerkiksi seuraavasti:

”Urheilumaailmassa tavallisesti kilpaillaan 1,609 m ja 5 km. käynnissä, mutta ehkä sotilaille olisi edullisinta pidentää tätä matkaa aina 10 km:iin asti, sillä sen pituisen

¹⁹⁹ Ahlbäck 2014, 184 - 186.

²⁰⁰ Urheiluohjesääntö 1924, 9 - 17.

²⁰¹ Aksel Caselius, ’Kuka on oikea sotilas?’, Suomen sotilas 49 - 52/1925.

²⁰² Lauri Pihkala, ’Pitkähallia’, Suomen sotilas 29 - 30/1919.

²⁰³ Lauri Pihkala, ’Jalkapallo talvisena taisteluharjoituksena’, Suomen sotilas 3/1919.

²⁰⁴ Vasara 1999, 18 - 19.

matkan joutuu sotilas useasti suorittamaan ja paljon pitempiäkin matkoja, kun on kysymyksessä sodankäynti.”²⁰⁵

Marssiminen lisäksi Rydmanin mukaan esimerkiksi keihäänheitossa opetellaan periaatteessa samaa asiaa kuin käsipommin eli kranaatin heittämisessä. Hänen mukaansa sotilasjoukko, joka pystyisi heittämään keihästä kuten urheilijat, olisi hyvin pelottava joukko kohdata. Hän pitää myös pituushyppyä erinomaisena urheiluna sotilaille, mutta hänen mukaansa sotilaan tulisi hypätä täysissä varustuksissa, sillä sotilas joutuu oikeassakin sodassa jatkuvasti hyppimään ojien yli kivääri kädessä.²⁰⁶ Nämä ovat joitakin esimerkkejä siitä, miten *Suomen sotilas* -lehden perusteella urheilu nähtiin erinomaisena tapana kehittää oikeanlaisen sotilaan ruumiillisuutta. Vasaran mukaan urheilu oli sotien välisenä aikana taisteluhengen läpitunkemaa. Esimerkiksi pesäpallo saatettiin nähdä varteenotettava harjoitteluna sodassa liikkumiseen ja käsipommin heittämiseen.²⁰⁷

Suomen 1920-luvun asepalveluksen sisällöstä iso osa oli alokkaan fyysistä kehittämistä. Urheilun ja sotataidon välillä nähtiin yhteys, minkä vuoksi liikuntaa pidettiin suuressa arvossa *Suomen sotilas* -lehdessä. Fyysisillä harjoitteilla uskottiin olevan vaikutusta myös alokkaiden henkiseen puoleen, kuten esimerkiksi tunnollisuuteen ja päättäväisyyteen. Itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa jokaisen miehen velvollisuus oli puolustaa isänmaata, ja urheilu oli tämän puolustuskyvyn ylläpitämistä rauhan aikana.

3.5 Sotilaasta siviiliksi

Asepalveluksen päätyttyä nuori mies jättää varuskunnan taakseen ja palaa siviiliin koulutettuna sotilaana. Tässä luvussa tutkin sitä, miten alokkaiden siirtyminen takaisin siviilielämään varuskunnan eristetyistä elämästä onnistui.

Kokelas V. Kerkkonen piti valmistuneille sotilaille vuonna 1926 puheen, jonka *Suomen sotilas* -lehti julkaisi. Puheessaan Kerkkonen käsittelee muun muassa siviilielämän ja varuskunnan eroa:

²⁰⁵ Lehtori A. Rydman, 'Urheilu, voimistelu ja leikki suojeluskuntien ohjelmaan', *Suomen sotilas* 47/1919.

²⁰⁶ Lehtori A. Rydman, 'Urheilu, voimistelu ja leikki suojeluskuntien ohjelmaan', *Suomen sotilas* 46/1919.

²⁰⁷ Vasara 1999, 16 - 19.

*”Siviilin ja sotilaan sekä maailman että elämänkatsomus ovat suuresti toisistaan poikkeavia. Sotilashenkilö siirtyessään yhtäkkiä siviiliyhteiskunnan jäseneksi on kuin juureton puu, ja tuntee itsensä vieraaksi.”*²⁰⁸

Kerkkonen itse puhuu tätä vastakkainasettelua vastaan, mutta samanaikaisesti tunnustaa sen olemassaolon. Kerkkosen mielestä armeijassa yksilön tulee sulautua osaksi isompaa koneistoa, kun taas siviilissä ihminen voi olla enemmän oma itsensä. *Suomen sotilas* -lehdessä useampi kirjoitus toistaa ajatusta siitä, että armeijassa kaikki ovat samalla viivalla riippumatta asemasta siviilielämässä.²⁰⁹ Jos näin on, tämä itsessään on jo valtava ero siviilielämän ja varuskunnan välillä. Monessa *Suomen sotilas* -lehden artikkelissa kirjoitetaan myös siitä, miten armeija pitää huolen jokaisesta alokkaasta.²¹⁰ Toisin sanoen alokkaan ei tarvitse miettiä sitä, mistä saa seuraavan ateriansa tai miten työnsä tekee, kun ohjeet jokapäiväiseen elämään tulevat käskyinä ylempiarvoisen suusta. Niinpä ei ole ihmeellistä, jos Kerkkonen ja muut sisällissodan jälkeen valmistuneet sotilaat tunsivat olonsa kuin juurettomaksi puuksi palveluksensa jälkeen.

Tästä huolimatta *Suomen sotilas* -lehdessä haluttiin antaa mahdollisimman hyvä kuva armeijasta kasvatuslaitoksena. Niinpä useissa artikkeleissa kuvataan sitä, miten hyvin asepalveluksessa opitut taidot tulevat myös käyttöön siviilielämässä. *Suomen sotilas* -lehti julkaisi vuonna 1919 asevelvollisuutensa käyneiden miesten huomioita armeijasta. Mukaan oli varmasti otettu vain ne kirjoitukset, joissa oli myönteisesti kuvattu asepalveluksen hyötyjä siviilielämässä, mutta ne kertovat silti sotilaallisen koulutuksen yleisesti koetuista hyödyistä. Ensinnäkin artikkelin mukaan armeija kasvattaa todellisia miehiä:

*”Samalla kun sotilaselämä vaikuttaa hyväänpäin maamme miehiseen nuorisoon, niin se tekee sen koko kansaan nähden. Miesihannetta ei enää etsitä kaukaa historiasta, kirjailijoiden teoksista ja runoista, vaan se löydetään omassa pojassa ja veljessä.”*²¹¹

²⁰⁸ V. Kerkkonen, 'Siviili- ja sotilasyhteiskunta', *Suomen sotilas* 2/1926.

²⁰⁹ V. Kerkkonen, 'Siviili- ja sotilasyhteiskunta', *Suomen sotilas* 2/1926; 'Sotilaitten lausuntoja sotaväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919; eversti Aarne Sihvo, 'Toveruus', *Suomen sotilas* 31/1919.

²¹⁰ Katri Lamputin, 'Omaisten näkemyksiä omaisten päivältä', *Suomen sotilas* 40/1930; A. Varonen, 'Sotaväen ruuanpidosta', *Suomen sotilas* 47 - 48/1931; Vihtori Simonen, 'Koti ja kasarmi', *Suomen sotilas* 3 - 4/1931.

²¹¹ 'Sotilaitten lausuntoja sotaväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919.

Miesihanteeseen kuuluu *Suomen sotilas* -lehden perusteella rohkeus, nöyryys ja ennen kaikkea uhrautuvaisuus. Sotilas on siviilielämässäänkin valmis uhrautumaan oman maansa puolesta. Tätä selventää seuraava sitaatti:

*”Sotilaan itserakkaus katoaa, kun hän tuntee, ettei hän ole ainoastaan itsestään riippuvainen, vaan myöskin muista. Hänestä tulee oikea mies, jonka näköpiiri on laajentunut, joka käsittää, että elämässä on paljon, mitä hän ei ymmärrä, mutta jonka elämä hänelle opettaa.”*²¹²

Armeija opettaa sotilaille sen, että jokaisella on velvollisuus omaa maataan kohtaan. *Suomen sotilas* -lehdessä korostetaan ajatusta siitä, että jokainen suomalainen on velkaa maalleen ja tätä velkaa pitää maksaa niin armeijassa kuin siviilissä. Sotilaan ei tarvitse siviilissä vuodattaa verta maansa puolesta, mutta jokaisen tulisi kunnioittaa Suomea ja sen lakia. Ahlbäckin mukaan militarisoitu miehisuus perustui velvollisuuden, kurinalaisuuden ja itseuhrautumisen ihanteille, jotka nähtiin oikeina arvoina siviilielämässä.²¹³ *Suomen sotilas* -lehdessä annetaan myös ymmärtää, että armeijan käynyt mies tekee nöyrästi työnsä hyvin niin siviilielämässä kuin varuskunnassakin.²¹⁴

Artikkelin mukaan sotapalveluksessa oppii täsmällisyyttä ja järjestystä, mistä on hyötyä yksilölle koko elämän ajan. *Suomen sotilas* -lehti kuvaa usein armeijaa käymättömiä miehiä laiskoiksi ja epäjärjestelmällisiksi. Armeijassa laiskinkin mies koulutetaan ahkeraksi ja tarkaksi työntekijäksi. Armeijan kova kuri nähdään selvästi myös vaatimuksena siviilielämässä, missä ihanteellisella työntekijällä on sotilaallinen kuri ja järjestys.

Armeijassa tehdään kaikki yhdessä ja koetaan samoja haasteita. Artikkelin mukaan tämä saa nuoret miehet ymmärtämään toisiaan ja kasvattaa todellista yhtenäisyyttä kansalaisten välillä. Varuskunnassa syntynyt toveruus jatkuu läpi elämän riippumatta nuorten taustoista siviilissä. Toisin sanoen armeijassa saa ystäviä ja oppii sosiaalisia taitoja.²¹⁵

Aseharjoitukset, urheilu ja leikki voimistavat ruumiillisesti nuoria miehiä. Artikkelin mukaan armeijan monipuolisen liikunnan hyödyt kantavat siviilielämään.

²¹² 'Sotilaitten lausuntoja sotäväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919.

²¹³ Ahlbäck 2014, 139.

²¹⁴ 'Sotilaitten lausuntoja sotäväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919.

²¹⁵ 'Sotilaitten lausuntoja sotäväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919.

Asepalveluksessa opitaan ”miehekäs ryhti” ja oikea tapa kantaa omaa ruumistaan. Näin myös välttyään siviilielämässä turhilta fyysisiltä vammoilta.²¹⁶

Ylipäättänsä *Suomen sotilas* -lehti korostaa armeijan sotilaallisen koulutuksen hyötyjä siviilielämässä, vaikka armeijan olosuhteet poikkeavatkin siviilielämästä. Pikkutarkat säännöt, kiusaaminen ja kova kuri nähdään välttämättöminä pahoina, joille nauretaan, kun niistä on selviydytty.²¹⁷ Ylimatruusi Vegelius kirjoittaa asiasta seuraavasti:

*”Useimmat muistavat kai varsin hyvin, kun moni sai juosta n. s. »santsia» jonkun rakennuksen tai harjoituskentän ympäri satunnaisen tyhmyytensä takia. Monta kertaa sai yöpävystäjäkin kuulla, kuinka useat alokkaat huusivat unissaan »asentoa» ja »lepoa». Tällaiset pikku piirteet säilyvät varmaan monen mielessä huvittavina muistoina sotaväestä.”*²¹⁸

Tämä sitaatti osoittaa hyvin sen, miten armeijassa koettuihin kyseenalaisiin kohteluihin suhtauduttiin yleisesti armeijassa ja sen aikaisessa yhteiskunnassa. Asepalveluksen suoritettuaan moni mies oli varmasti ylpeä ja helpottunut siitä, että oli joutunut kovaan paikkaan ja selvinnyt siitä. En silti usko, että kovin moni olisi halunnut uudestaan alokkaaksi, jos siihen olisi ollut mahdollisuus. Turhamaiseen pompotteluun voi suhtautua huumorilla ja nostalgisesti silloin, kun se ei enää tapahdu itselle. *Suomen sotilas* -lehden kirjoittaneet näkevät asepalveluksen kansalaisotilaan koulutuksena, mitä ilman suomalainen mies jäisi vajavaiseksi. Toisin sanoen armeija ei opeta vain tappamaan, vaan myös oikeanlaiseksi kansalaiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

²¹⁶ 'Sotilaitten lausuntoja sotaväestä', *Suomen sotilas* 44 - 45/1919.

²¹⁷ Ylimatr. Vegelius, 'Kasarmista lähteville', *Suomen sotilas* 38/1923.

²¹⁸ Ylimatr. Vegelius, 'Kasarmista lähteville', *Suomen sotilas* 38/1923.

4 Suomalaisen sotilaan ruumiillisuus

4.1 Sotilaan ruumiinkuva

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten suomalaiset sotilaat kokivat oman ruumiillisuutensa, mikä oli sotilaan ruumiillisuuden ihanne ja miten sotilaan tuli tuoda ilmi ruumiillisuutensa 1920-luvun armeijassa. Ruumiinkuva-käsite tarkoittaa tässä yhteydessä sotilaan ihannekuvaavaa sotilaallisesta ruumiillisuudesta. Minkälainen ja -muotoinen suomalaisen sotilaan ruumiin tuli olla sotien välisenä aikana?

1920-luvun asepalveluksessa alokas joutui kamppailemaan oman siviilielämässä rakennetun identiteetin ja sotilaan identiteetin välillä. Mälkin mukaan jotkut alokkaista kamppailivat armeijan pakkovaltaa vastaan juuri korostamalla omaa siviili-identiteettiään, kun taas toiset kokivat tarvetta ”depersonalisoida” itsensä.²¹⁹ Sotilaan identiteettiä rakennettiin niin pikkutarkkojen sääntöjen, myyttien ja luentojen kuin myös ruumiillisten harjoitteiden avulla.

Ahlbäckin mukaan myyteillä oli merkittävä rooli suomalaisen sotilaan identiteetin rakentamisessa. *Suomen sotilas* -lehden perusteella alokkaiden roolimalleiksi sopivat muuan muassa muinaiset suomalaiset soturit ja antiikin Kreikan sankarit. Nämä tarinat myös heijastivat käsitystä tavoiteltavasta sotilaan ruumiillisuudesta.²²⁰ Useassa eri artikkelissa *Suomen sotilas* -lehdessä tehdään yhtäläisyyksiä antiikin kreikkalaisten ja suomalaisten välillä. Varsinkin tarina 300 spartalaisesta oli suosittu vertauskuva kuvamaan Suomen taistoa itäistä naapurua vastaan:

*”Tarvitseepa tosiaan jokainen kansalaisemme voimakkaan ruumiin, vakavan käden, rohkean mielen ja uhrivalmiin sydämen. Tarvitsemme samaa sparttalaista urhoollisuutta, joka vei nuo 300 Spartan nuorukaista Termopylain luona parisen miljoonan armeijaa vastaan.”*²²¹

Neuvostoliitto ja Persia yhdistettiin samanlaisiksi hirmuvaltioiksi, joilla oli miljoonia sotilaita käytössään, kun taas suomalaiset ja kreikkalaiset olivat ”sukulaiskansaa”, koska ne olivat pieniä altavastaajia suuremman maan rinnalla. Yhtäläisyyttä kreikkalaisiin haettiin myös ruumiskuvan puolelta, sillä Suomessa tiedettiin hyvin, että antiikin

²¹⁹ Mälkki 2008, 52 - 53.

²²⁰ Ahlbäck 2014, 120 - 123.

²²¹ 'Voimistelemaan, urheilemaan ja leikkimään', *Suomen sotilas* 24/1923.

kreikkalaiset voimistelivat, painivat ja kilpailivat ruumiillisesti keskenään.²²² Tästä vertailusta tulee hyvin esille se, että suomalaiset halusivat tunnustusta ensisijaisesti eurooppalaisina, joten myös myytit sukulaiskansasta haettiin Euroopasta.

Suomalaisuuden vertailu antiikin kreikkalaisiin tuo esille myös molempien maiden karun luonnon, joka kuitenkin nähtiin vahvuutena. Karu maa karaisee, ja tarvitaan ruumiiltaan terveitä ja voimakkaita ihmisiä elämään Suomen kaltaisessa maassa.²²³ Tätä vertailua tukee aikaisemmin käsittelemäni ajatus esi-isien hengestä, johon kuului ajatus siitä, että suomalaiset ovat aina olleet sisukkaita vaikean ympäristön vuoksi.

Suomen sotilas -lehdessä eräässä artikkelissa ihmisruumista verrataan koneeseen, joka käyttämättömänä ruostuu.²²⁴ Kone suorittaa oman funktionsa aina täsmällisesti ja samalla tavalla ilman vastalauseita. Alokkaita odotettiin tämän käsityksen mukaan samanlaista suoriutumista asepalveluksessa. Alokkaiden vartalojen vertaaminen koneen osiin paljastaa myös käsityksen siitä, että sotilas on osa isompaa kokonaisuutta, jossa yksilöllisyys pyritään hävittämään. Ajatus siitä, että ihmisen ruumis on kuin kone, tulee filosofi René Descartesilta. Ranskalaisfilosofin ajattelulla oli valtava merkitys siihen, miten ruumiillisuus nähtiin vielä 1900-luvun alussa. Tästä kertoo saman artikkelin kartesiolainen dualismi:

*”Ruumiillisesti reipastuessaan ja virkistyessään reipastuu ja virkistyy ihminen myös mieleltään.”*²²⁵

Ajatus terveestä mielestä terveessä ruumiissa oli yksi *Suomen sotilas* -lehden yleisimmistä motoista sotien välisenä aikana. Tässä ajattelussa mieli ja ruumis erotetaan toisistaan niin kuin Descartesin filosofiassa, mutta mieli asuttaa ruumiin, minkä johdosta terve mieli tarvitsee terveen ruumiin. Fenomenologia vastustaa voimakkaasti ajatusta dualismista. Fenomenologiassa kokemus on kaiken olemisen perusta, ja jos kokemus on perustavalla tavalla ruumiillista, tarkoittaa tämä sitä, että myös ihmisen ajattelu, ”henkinen puoli” on ruumiillista.²²⁶

Suomen sotilas -lehdestä ei löydy paljon tarkkoja kuvauksia siitä, minkälaiselta suomalaisen sotilaan tuli näyttää sotien välisenä aikana. Toki sanotaan esimerkiksi, että

²²² A. Elomaa, 'Voimistelun ja urheilun merkitys suojeluskunnissa', *Suomen sotilas* 4/1921.

²²³ 'Voimistelemaan, urheilemaan ja leikkimään', *Suomen sotilas* 24/1923.

²²⁴ 'Voimistelemaan, urheilemaan ja leikkimään', *Suomen sotilas* 24/1923.

²²⁵ 'Voimistelemaan, urheilemaan ja leikkimään', *Suomen sotilas* 24/1923.

²²⁶ Merleau-Ponty 1962, XXII.

sotilaan tuli olla voimakas, siisti, ryhdikäs, reipas, terve, nopea ja kestävä, mutta nämä käsitteet eivät varsinaisesti kerro, miltä suomalainen sotilas näytti ruumiillisesti. On paljon helpompi löytää kuvauksia siitä, miltä suomalaisen sotilaan ei tulisi näyttää:

*”Mutta sotamiehet siihen aikaan olivatkin toisen maan poikia, vieraan maan miehiä, pienehköjä, käppyräisiä ja kieroja. Kun heidät näki esim. Helsingin kaduilla, niin sääliksi kävi.”*²²⁷

Sitaatti kertoo venäläisistä sotilaista Suomessa autonomian aikana. Venäläisiä sotilaita kuvataan usein pieniksi, kieroiksi ja likaisiksi vastakohtana suomalaisille sotilaille, jotka ovat siistejä ja ryhdikkäitä. Sukupuolen historian tutkijan George L. Mossen mukaan maskuliinisuutta rakennetaan usein vastaesimerkkien avulla, ja tässä mielessä venäläiset sotilaat toimivat varoittavana esimerkkinä suomalaisille alokkaille.²²⁸

Venäläisten sotilaiden pitäminen vastaesimerkkinä suomalaiselle sotilaille kertoo vähäsen suomalaisen sotilaan ruumiskuvasta, mutta seuraava pilakuva johdattaa paremmin aiheeseen:

²²⁷ O.L., 'Sotamieskunto', Suomen sotilas 46 - 47/1933.

²²⁸ Mosse 1996, 57.

KUVA 8²²⁹

Kuvan kersantti antaa ymmärtää, että sotilaan tulisi olla hyvin lihaksikas ja rasvaa ei saisi olla juuri ollenkaan. Kuvassa kuitenkin naurun kohteena on itse kersantti, jonka lihaksisuus on yliampuvaa. Tämä mielestäni kertoo siitä, että suomalaiselle sotilaille ei voimakkaasti määritelty ruumiin mittoja, vaan ruumiillisuus nähtiin enemmän tekemisen kuin näyttämisen kautta. Kyse ei ollut siitä, miltä sotilas näyttää, vaan siitä, mihin sotilas pystyy.

Seuraava kuva auttaa ymmärtämään tätä ajatusta:

KUVA 9²³⁰

Kuvassa väärin tekee se mies, joka pyörii vain kahviloissa, mutta sotilaallinen mies vuorostaan urheilee aktiivisesti. Mielenkiintoisesti vääränlainen mies tässä kohtaa on kuitenkin kuvattu komeaksi ja ryhdikkääksi, mikä kertoo juuri siitä, että miehen ruumiinkuva on yhdistetty ennen kaikkea oikeanlaiseen toimintaan.

Tätä tukee suomalaisen sotilaskirjallisuuden perintö, missä Runebergin luoma hahmo Sven Dufva oli älynlahjoilta yksinkertainen, mutta onnistui osoittamaan sotilaallisen arvonsa taistelemalla urhoollisesti. *Suomen sotilas* -lehti on täynnä samanlaisia tarinoita

²²⁹ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 22/1924.

²³⁰ 'Nuori mies! Pois velttous ja vetelyys!', Suomen sotilas 34/1928.

suomalaisista sotilaista, jotka tavalla tai toisella ovat heikkoja, mutta onnistuvat osoittamaan miehisyytensä ja sotilaallisuutensa jonkin uroteon kautta.²³¹ Näiden tarinoiden perusteella sotilaan ja miehisyyden pystyivät saavuttamaan myös luonnonlahjoilta heikommät yksilöt, jos he vain onnistuivat toimimaan oikein. Toisaalta Ahlbäck argumentoi, että keskivertoalokas pystyi kokemaan miehekästä ylemmyyden tunnetta lukemalla tarinoita Sven Dufva -tyyppisistä hahmoista.²³²

Suomalaisen sotilaan ruumiskuvaan liittyi oman ruumiillisuuden häivyttäminen objektina. Historiantutkija Riitta Kormanon mukaan sotilaan elämä oli niin ulkoapäin säädelyä, että sotilaan tuli luovuttaa henkilökohtaisen ruumiin hallinta armeijalle eikä täten edes kokea omaa ruumiillisuuttaan.²³³

Tästä kertoo myös seuraava sarjakuva:

KUVA 10²³⁴

²³¹ Setä, 'Sven Tuuva', Suomen Sotilas 13/1919; Karimo, 'Sven Dufva: Muistelma Karjalan rintamalta', Suomen Sotilas 16 - 17/1922; J.K. 'Kalle Kopfhoch', Suomen Sotilas 17/1924; Sota-Kalle, 'Sven Duuva', Suomen Sotilas 52/1928; Kapteeni Leo Rainio, 'Mukula', Suomen Sotilas 5 - 6/1930; Relatius, 'Sotamies Ollikaisen taisteluvälineet', Suomen Sotilas 6/1935.

²³² Ahlbäck 2014, 138 - 139.

²³³ Kormanon 2006, 287.

²³⁴ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 18/1920.

Kuvassa lomilta palaava alokas käyttää sateenvarjoa sateisessa Helsingissä, ja tätä paheksutaan kysymällä: ”Pelkääkö sotilas nahkaansa?” Tämä kuva on erinomainen esimerkki siitä, miten sotilaan tulee kestää fyysiset koitokset niin, ettei hän kiinnitä huomiota omaan ruumiiseen. Vedeltä suojautuminen sateenvarjon avulla on huomion vetämistä omaan yksilölliseen ruumiiseen, mikä armeijassa pyritään kitkemään pois.

Sotilaan ruumiin tuli kestää vastoinkäymisiä sateen, fyysisen rasituksen ja väkivallan muodossa, eikä sotilas saanut valittaa tai osoittaa huomiota vammoilleen. Tätä tukee myös yleinen sotilaskuva 1920-luvun Suomessa. *Suomen sotilas* -lehdessä pelättiin useamman artikkelin perusteella vääränlaista miehisyyttä, mikä perustuisi karskille kielenkäytölle ja muille ”ei-kristillisille” tavoille. Tämän vuoksi *Suomen sotilas* -lehdessä saarnattiin itsehillinnästä ja tunteiden tukahduttamisesta.²³⁵ Ruotsalaisen sukupuolen historian tutkijan David Tjederin mukaan miehen tuli voittaa nuoruudet halut ja nautinnot itsehillinnän avulla osoittaakseen todellista miehisyyttä.²³⁶ Tähän myös Suomen asepalveluksessa kannustettiin sotienvälisenä aikana.

Tämän luvun perusteella voidaan sanoa, että sotilaan ruumiillisuudesta pyrittiin häivyttämään henkilökohtaisuus pois. Tämä johtui siitä, että sotilaallinen ruumiillisuus rakennettiin kollektiiviselle pohjalle, joka muodostui sankarillisista myyteistä ja esimiesten vaatimuksista. Tärkeää ei ollut se, miltä sotilas näyttää vaan se, mihin hän pystyy. Tämä oli suomalaisen sotilaan ruumiinkuva sotien välisenä aikana.

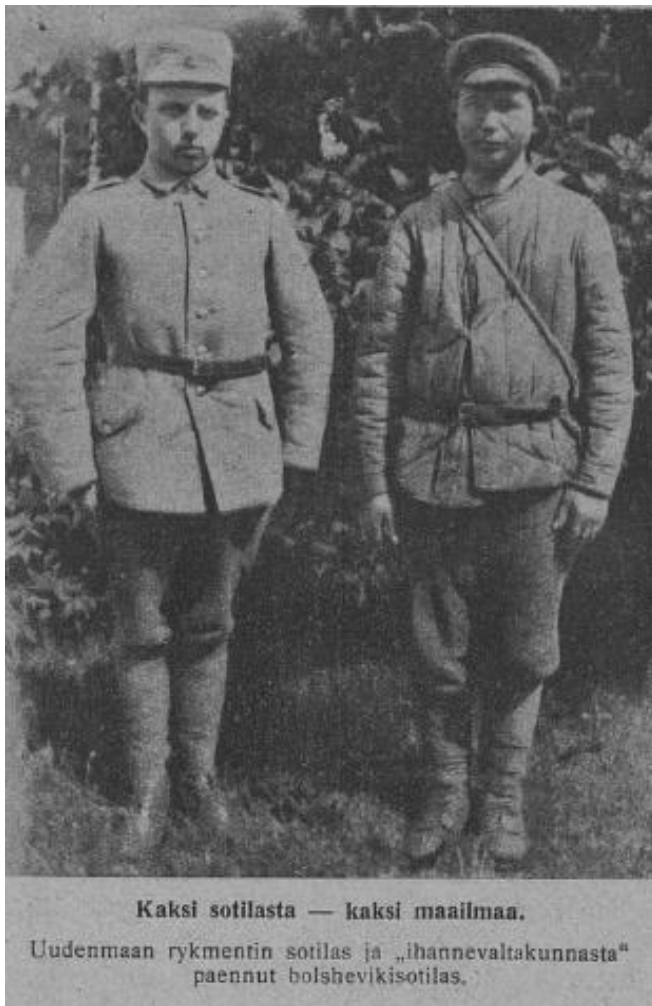
4.2 Sotilaallinen asento

Sisällissodan jälkeisen asevelvollisuuden ruumiillinen koulutus oli laajaa ja monitahoista. Sotilaan tuli esimerkiksi seistä, katsoa ja puhua annettujen määräysten mukaisesti. Alokkaan hyvin perustavanlaatuisen tapa olla maailmassa oli armeijassa tietoisien muokkauksen kohteena. Tässä luvussa keskityn tutkimaan sotilaallisen ruumiillisuuden muokkauksen yksityiskohtia ja ylipäätään sotilaan ruumiillista olemusta.

²³⁵ Entinen sotapoika, ‘Alokas X:lle’, *Suomen Sotilas*, 19/1929; E. Kantelo, ‘Taistelu on elämää’, *Suomen Sotilas* 46/1923; L.P. Tapaninen, ‘Sotilaan kristillisuus’, *Suomen Sotilas* 44 - 45/1919.

²³⁶ Tjeder 2003, 56 - 63.

Sotilaan ulkoinen olemus muodostuu monesta eri tekijästä, kuten esimerkiksi univormun siisteydestä, ryhdikkästä asennosta ja elekielestä. Alla oleva kuva paljastaa suomalaisen sotilaan ruumiskuvan ihanteen univormusta ja asennosta:

KUVA 11²³⁷

Siviilin silmään kahden sotilaan ero vuodelta 1919 kyseissä kuvassa ei välttämättä näytä merkittävältä, mutta jos sotilaita katsoo tarkemmin, heidän ulkoisesta olemuksesta löytyy paljon eroavaisuutta. Vasemmanpuoleinen eli suomalainen sotilas seisoo ryhdikkäästi ja suorana. Tämän näkee ennen kaikkea jalkojen suoruudesta ja siitä, että ne ovat tiukasti kiinni yhdessä. Suomalaisotilaan kädet ovat tiukasti kiinni vartalossa ja katse on päättäväisesti kohti kameraa. Suomalaisen univormu on myös huomattavasti siistimpi kuin ”bolshevikisotilaan”. Neuvosto-venäläisen sotilaan asento ei täytä suomalaisia vaatimuksia, sillä hän seisoo hiukan kumarassa, jalat toisistaan erillään ja kädet vartalosta

²³⁷ 'Kansi', Suomen sotilas 37/1919.

erillään. Univormu vaikuttaa vanhalta ja liian pieneltä kyseiselle sotilaalle, mikä ei paranna miehen antamaa vaikutelmaa. Kuva on tietenkin nationalistista propagandaa, missä pönkitetään suomalaista itsetuntoa vihollisen eli Neuvosto-Venäjän kustannuksella, mutta tästä huolimatta kuva palvelee erinomaisesti siinä tarkoituksessa, että se kertoo suomalaisen sotilaan ulkoisesta olemuksesta ja sen vaatimuksista.

”Vääpeli” nimimerkillä *Suomen sotilas* -lehteen kirjoittanut kuvaa sotilaan univormun merkitystä seuraavasti:

*”Sillä oikean armeijan täytyy sittenkin olla armeijan eikä minkään ryysyläisjoukon näköinen. Tuo vaatimus ei ole turhaa pikkumaisuutta, sen täyttämisestä riippuu suureksi osaksi kurin ja hyvän hengen säilyminen.”*²³⁸

Tämän jälkeen ”Vääpeli” muistuttaa lukijoita siitä, miten kommunistit ja punaiset olivat naurettava näky likaisissa ja resuisissa univormuissa vapaussodan aikaan. Hänen mukaansa he eivät olleet edes oikeita sotilaita, koska he eivät siltä myöskään näyttäneet. Hyvä ulkoinen olemus kertoo sisäisestä kurista ja järjestyksestä, joita jokainen hyvä sotilas tarvitsee.²³⁹ Kivimäen mukaan sotien välisenä aikana univormu oli ennen kaikkea valtion vallan ulottamista jokaiseen palvelemaan miehen ruumiiseen. Univormun alla palveleva mies edusti valtiota, ja hänen piti täten palvella valtiota parhaansa mukaan.²⁴⁰ Mälkki vuorostaan korostaa omassa väitöskirjassaan armeijan sisäistä hierarkiaa univormun kautta, sillä varsinkin 1920-luvun alussa alokkaiden univormut olivat selvästi huonokuntoisempia kuin upseerien. Tässä mielessä jopa vaatteet olivat vallankäyttöä armeijassa.²⁴¹

Fenomenologisesti ajatellen vaatetus vaikuttaa perustavalla tavalla ruumiillisuuteen. Merleau-Pontyn mukaan voimme ulottaa ruumiillisuutemme koskemaan ihomme ulkopuolisia objekteja, mukaan lukien sotilaiden univormuja. Tässä tapauksessa univormuista tulee osa tapaamme olla maailmassa ja ne vaikuttavat siihen, miten havaitsemme ja koemme ympäristömme.²⁴² Toisin sanoen pukeutuminen sotilaan univormuun tuo itsessään sotilaalle tietynlaiset puitteet toimia. Kyseessä eivät ole ”pelkästään” vaatteet, jotka antavat lämpöä ja suojaavat alastomuudelta. Sotilaan

²³⁸ Vääpeli, 'Pieniä havainnoita', Suomen sotilas 3/1919.

²³⁹ Vääpeli, 'Pieniä havainnoita', Suomen sotilas 3/1919.

²⁴⁰ Kivimäki 2004, 350.

²⁴¹ Mälkki 2008, 74 - 76.

²⁴² Merleau-Ponty 1962, 166.

univormu antaa valtaa kantajalleen, mutta voi myös samalla lukita käyttäjänsä toimimaan tietyllä tavalla, koska univormun kantaja oletetaan käyttäytyvän ”sotilaallisesti”.

Suomen armeijassa sotilaan ulkoiseen olemukseen pyrittiin iskostamaan tarkkuus ja siisteys, minkä seuraava sitaatti tuo ilmi:

*”Sotilaan erottaa siviiliväestöstä ennen kaikkea sotilaan puku, sillä siihenhän ulkonainen huomio ensiksi siirtyy. Sotilasta arvostellaan siis kaikkein ensiksi pukunsa perusteella. Puvun täytyy olla siis olla asetusten mukainen ehyen, siistin ja sopivan. Mutta hyväkin puku näyttää kehnolta sellaisen sotilaan päällä, jolla ei ole suoraa ryhtiä eikä vapaata, reipasta esiintymistä. Sotilaan täytyy siis aina esiintyä ryhdikkäänä, kävellä suorana ja reippaasti niin palveluksessa kuin sen ulkopuolellakin.”*²⁴³

Vaikka armeijassa pyrittiin kasvattamaan sotilaista siistejä ja tarkkoja myös siviilielämää varten, niin uskallan väittää fenomenologiseen teoriaan vedoten, että sotilaiden oli helpompi olla siistejä pitäessään sotilaan univormuja kuin siviilivaatteita, koska univormuihin liitettiin ajatus siisteydestä ja puhtaudesta. Tässä mielessä univormu ei välttämättä tee sotilasta, mutta se ainakin auttaa sotilaana olemisessa, jos sen vaatimuksena ovat siisteys ja järjestys.

Edellinen sitaatti kuitenkin tuo ilmi myös sen, että sotilaalliseen olemukseen kuuluu paljon muutakin kuin pelkkä siisti univormu. Sitaatissa vaadittiin sotilalta ryhdikästä ja reipasta esiintymistä, mikä ei tietenkään kaikille suomalaisille miehille ole tyypillistä, niin kuin seuraava sitaatti paljastaa:

*”Sulava käyttäytyminen ei liene suomalaisen vahvimpia puolia. Suomalaisen silmiinpistävimpiä luonteenominaisuuksia on kömpelyys, hitaus ja jurous. Suomalainen soturi on taistelussa erinomainen, mutta paraatimies hän ei ole, se on yleisesti tunnustettu asia.”*²⁴⁴

Kirjoittajan N. Sigellin mukaan sotilaan tulisi kuitenkin olla käytökseltään sulava ja paraatikin pitäisi onnistua mahtipontisesti. Tämän vuoksi armeijassa pyrittiin ruumiillisen koulutuksen avulla muokkaamaan tästä ”kömpelöstä, hitaasta ja jurosta” aineksesta suoraselkäisiä ja ryhdikkäitä miehiä. Fenomenologisessa teoriassa ajatellaan, että jokaisen yksilön ruumiillisuus on ainutlaatuinen ja koko elämän ajan muutoksen

²⁴³ T. K., 'Sotilaat ja siviiliväestö', Suomen sotilas 15 - 17/1930.

²⁴⁴ N. Sigell, 'Käyttäytymisestä ja erityisesti tervehtimisestä', Suomen sotilas 41/1919.

alainen.²⁴⁵ Tämän ajatuksen nojalla alokkaiden ruumiillisuuden laajamittainen muuttaminen oli toki mahdollista, mutta yksilöllisiä eroja esimerkiksi ryhdissä oli varmasti havaittavissa sotilaallisen koulutuksen lopullakin. Voidaan myös kyseenalaistaa se, miten pitkään armeijassa opittu ”ryhdikkäämpi” asento säilyi koulutuksen loputtua, sillä ruumiillisuus, ja täten myös ryhti, oli muokkauksen kohteena myös armeijan jälkeenkin.

Alla oleva sarjakuva havainnollistaa yksilöllistä eroa:

KUVA 12²⁴⁶

Kuvassa alokas Kakriainen ei pysy toivotussa asennossa ja paikassa, vaan on ”suunnilleen” oikeassa paikassa ja asennossa. Ajatus siitä, että armeijassa voisi olla asennossa ”suunnilleen” oikeassa paikassa, on kuvan pilkankohde. Mielenkiintoisesti tämä huumori kertoo siitä, ettei armeijassa tehdä asioita suunnilleen, vaan on yksi ehdoton oikea tapa. Asennossa ei voi olla suunnilleen, siinä joko ollaan tai se tehdään väärin.

²⁴⁵ Merleau-Ponty 1962, 235.

²⁴⁶ 'Pilapaloja', Suomen sotilas 41/1920.

Sotilaan tuli oppia erilaisia asentoja, toisin sanoen olemaan paikallaan, kävelemään ja tervehtimään oikein. Tervehtimisestä esimerkiksi majuri V. Heikinheimo kirjoittaa seuraavasti:

*”Sotilaallista tervehtimistä on siis harjoitettava ja se on suoritettava sellaisella taidolla, että hetkessä tekaistu sotilas tai siviilihenkilö, joka koettaa matkia sotilaallista tervehtimistä, tekee siinä vastoin tahtoaakin sellaisia virheitä, että tosi sotilas ja vapaan miehen perintömanttelin kantaja hänestä jokatapauksessa eduksensa erottautuu. Jos häntä muusta eroiteta, niin on hänen käyntinsä oleva parempaa, asentonsa moitteetonta, hänen vaatteidensa napit kiinni, hattunsa suorassa ja hän – sotilas – katsoo suoraan tervehtimäänsä henkilöön.”*²⁴⁷

Asevelvollinen joutui opettelemaan armeijassa monimutkaisia tervehtimiseen ja ylipäättänsä käyttäytymiseen liittyviä sääntöjä. Suuri osa näistä säännöistä oli fyysisiä siinä mielessä, että alokkaan tuli tietää mihin asentoon kätensä laittaa, kun esimerkiksi majuri kävelee vastaan. Toisin sanoen voidaan jälleen puhua tietynlaisesta ruumiillisuuden muokkaamisesta kovan kurin ja sääntöjen avulla.

Suomen sotilas -lehden mukaan tervehtiminen oli ennen kaikkea alokkaan vastuulla, sillä sääntöihin kuului se, että alempiarvoinen tervehtii ensin esimiestään. Tervehtimisen tuli tapahtua noin kuuden askeleen etäisyydeltä esimieheen, ja kunnianteko tuli tehdä, vaikka esimies olisi kääntänyt selkensä alokkaaseen päin. Niinpä alokas joutui jatkuvasti olemaan tarkkaavainen siitä, missä seisoi, ja oliko esimiehiä lähettyvillä.²⁴⁸

Jos esimies päätti kutsua alokkaan luokseen, tuli alokkaan kiiruhtaa esimiehen viereen kolmen askeleen päähän perusasentoon odottamaan, kunnes esimies päätti puhutella alokasta. Esimiehen kysymyksiin oli vastattava kuuluvasti ja lyhyin lausein katsoen esimiestä silmiin ja seisoen perusasennossa. Alokas ei saanut missään nimessä keskeyttää esimiehen puhetta, ja alokkaan tuli vaieta, jos esimies keskeytti hänet. Esimiestä tuli puhutella aina hänen arvonimellään, jonka eteen tuli liittää sana ”herra”.²⁴⁹ Mälkin mukaan moni sotilas koki tervehtimisen nöyryyttävänä, koska upseerit itse tervehtivät laiskasti, mutta alokkailta vaadittiin täydellisestä suoriutumista jatkuvasti.²⁵⁰

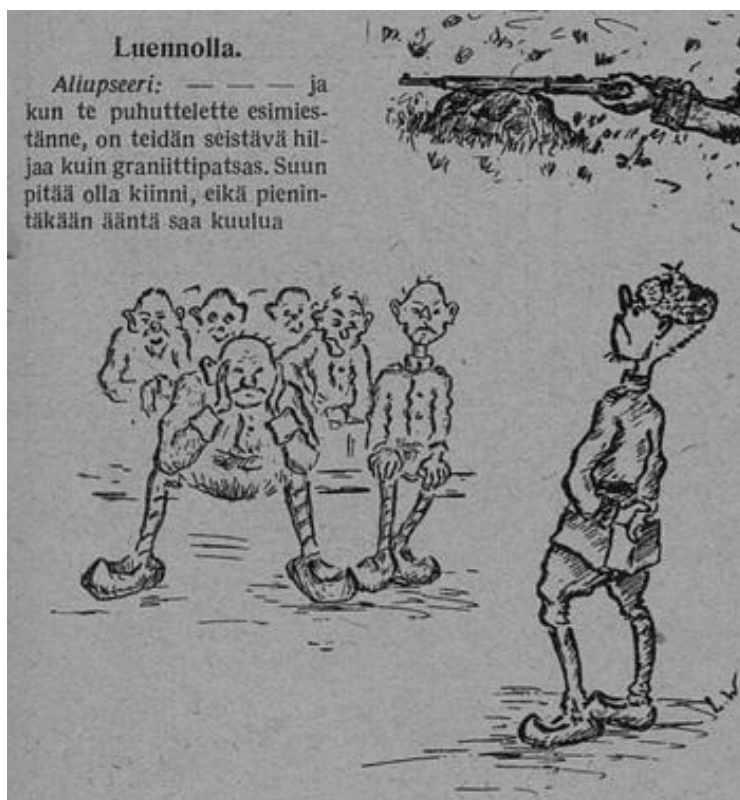
²⁴⁷ Majuri V. Heikinheimo, 'Sotilaallisen tervehtimisen ja kunnianteon alkuperä ja sisältö', Suomen sotilas 14 - 15/1932.

²⁴⁸ Luutnantti L. Sigell, 'Sotilaallisesta käyttäytymisestä', Suomen sotilas 43/1919.

²⁴⁹ Luutnantti L. Sigell, 'Sotilaallisesta käyttäytymisestä', Suomen sotilas 43/1919.

²⁵⁰ Mälkki 2008, 76.

Tästä myös seuraava pilakuva kertoo:

KUVA 13²⁵¹

Kuvassa joukko alokkaita on oppitunnilla kuulemassa esimiehen opastusta sotilaallisesta käyttäytymisestä. Alokkaat ihmettelevät miten he voivat puhutella esimiestä, jos heidän täytyy olla paikallaan ja hiljaa kuin graniittipatsaat. Kuva tuo esille armeijan pikkutarkat käyttäytymissäännöt, jotka saattoivat olla vieraita ja sekavia alokkaille.

Armeijassa tapahtuva ruumiillinen koulutus oli pikkutarkkaa ja perusteellista sotien välisenä aikana. Tästä kertovat katseeseen liittyvät säännöt. Sotilaan katse ei saanut harhailla, ja miehen tulee aina katsoa reippaasti takaisin esimieheensä, vaikka esimies parhaimmillaan haukkuisi alokasta syvimpään koloon. Maahan katsomista pidettiin yleisesti häpeän ja alistumisen merkinä, jonka johdosta se ei sopinut todellisen sotilaan käytökseen. Alokas sai sotilaallisen koulutuksen alkuvaiheilla katsoa maahan ja osoittaa esimiehen auktoriteetin tällä tavalla, mutta koulutuksen saaneen sotilaan tuli kohdata esimiehen katse miehekkäästi.²⁵²

²⁵¹ 'Pilapaloja'. Suomen sotilas 9/1924.

²⁵² N. Sigell, 'Käyttäytymisestä ja erityisesti tervehtimisestä', Suomen sotilas 41/1919.

Väitän, että katseeseen kätkeytyy paljon sukupuolten välisiä valtamekanismeja, joita armeijassa annettava koulutus on vahvistanut. Naisilla ei ollut vastaavaa koulutusta, minkä johdosta naisen kuuluu kääntää katseensa, jos mies katsoo häntä. Toisin sanoen miehille on opetettu se, että heillä on oikeus katsoa kaikkea maailmassa, mukaan lukien naisten vartaloita, eikä heidän tarvitse hävetä katsettaan. Nainen vuorostaan ei ole saanut tuijottaa miestä miten haluaa, vaan naisen on kuulunut katsoa muualle, mieluusti alaspäin, jos miehen ja naisen katseet ovat kohdanneet esimerkiksi kahvilassa.

Sotilaan tulee myös puhua tietyllä tavalla. Sigellin mukaan sotilaan tulisi aina puhua selkeästi, lyhyesti, harkitusti ja suoraan. Liiallinen jaarittelu ei sovi sotilaan käytökseen, eikä sotilaan tulisi puhua mitä sattuu. Tärkein opetus, jonka armeija antaa puhumisesta, on kuitenkin se, että sotilaan tulee tietää, milloin pitää olla hiljaa ja kuunnella. Ylempiä arvoista piti kuunnella eikä hänen puhettaan saanut keskeyttää tai puhua päälle.²⁵³ Uskon myös, että asevelvollisten koulutuksella on vahvistettu myös perinteistä suomalaista puhekulttuuria siinä mielessä, että toisen henkilön keskeyttämistä tai päälle puhumista on pidetty törkeänä. Tosin tämä kunnioitus koskee ensisijaisesti miesten välistä kommunikaatiota, ja etenkin vanhemmat miehet saavat puhua suunsa puhtaaksi.

Kaikki alokkaat eivät kuitenkaan alistuneet täysin upseeriston vaatimuksille. Ahlbäckin mukaan jotkut alokkaat kapinoivat upseeristoa vastaan ennen kaikkea omalla ruumiillaan. Moni alokas koki menettävänsä minuutensa armeijassa, minkä vuoksi he kokivat oman ruumiinsa viimeisenä oman tahdon ilmaisun keinona. Tämän vuoksi sairauksia ja loukkaantumisia teeskenneltiin, koska loppujen lopuksi ruumiin rajoja ei edes armeijan koulutus voinut ylittää. Sairaana esittämisestä rangaistiin, minkä vuoksi jotkut alokkaat esittivät tervettä, vaikka eivät sitä olleet.²⁵⁴

Armeijassa on lukuisia eri ruumiillisia käyttäytymissääntöjä, joita alokkaiden oletetaan omaksuvan. Nuorten miesten ruumiillisuus ehdottomasti muuttuu asepalveluksen aikana, mutta muutos on varmasti hyvin yksilöllistä. Joka tapauksessa Suomessa mikään muu instituutio sotien välisenä aikana ei muokannut miesten ruumiillisuutta niin paljon kuin armeija. Tämän vuoksi voidaan sanoa, että suomalaisen miehen ruumiillisuus on osittain suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta.

²⁵³ N. Sigell, 'Käyttäytymisestä ja erityisesti tervehtimisestä', Suomen sotilas 41/1919

²⁵⁴ Ahlbäck 2014, 90 - 91.

4.3 Kollektiivinen armeijan ruumis

Kuten olen jo aikaisemmin todennut, armeijassa pyritään häivyttämään alokkaan yksilöllisyys. Tulevat sotilaat joutuvat omaksumaan armeijan kollektiivisen ruumiillisuuden. Tässä luvussa tutkin tarkemmin sitä, mitä asepalveluksen kollektiivisuus tarkoittaa ja miten yksilöllisyys pyritään häivyttämään sotilailta.

Suomen sotilas -lehdessä julkaistussa puheessa kokelas V. Kerkkonen sanoo seuraavasti:

”Armeijalle luovutettu kansalainen astuu ratkaisevan askeleen astuessaan alokkaana kasarmin portista sisään. Tämä kasarmin portti eroittaa toisistaan nuo kaksi yhteiskuntaa. Tämän askeleen otettuaan on alokas kadottanut kaiken mitä hän oli siviilissä, kaikki siviilioikeutensa, mielipiteensä ja niin poispäin. Hän on tästä hetkestä kokonaan armeijan oma tai niinkuin sanotaan »kruunun oma». Hän on kruunun oma sekä sielulleen että ruumiineen.”²⁵⁵

Kerkkonen oli juuri suorittanut asepalveluksensa, kun lausui julki nämä sanat. Hän jatkaa puheessaan siitä, miten varuskunnassa alokas riisutaan henkilökohtaisista ominaisuuksista. Tukan leikkaaminen ja samanlaiset univormut ovat tästä esimerkkejä. Kerkkonen sanoo suoraan, että sotilas on kokonaan sieluineen ja ruumiineen armeijan omaisuutta: sotilaalla ei ole mitään omaa.²⁵⁶

Hän jatkaa puhettaan alokkaan tiestä sotilaaksi seuraavasti:

”Ennenkuin voidaan alokkaaseen juurruttaa sotilaallisuutta, täytyy hänet ensin tyhjentää. Sisu täytyy ottaa pois ja luoda tilalle ehdottoman kuuliainen mieli. Alokas »pannaan matalaksi», niinkuin sotilaskielessä sanotaan, »pannaan niin matalaksi, että kuoppa jää vielä lattiaan». Hänen tulee ymmärtää, että olkoonpa hän siviilissä mitä tahansa hän ei armeijassa ole yhtään mitään vain alokas, joka ei ole yhtään mitään, vaan josta on tuleva sotilas.”²⁵⁷

Ensiksi alokkaat tyhjennetään yksilöllisyydestä pikkutarkkojen sääntöjen, simputuksen ja tiukan kurin avulla, minkä jälkeen ”tyhjä kuori” täytetään kollektiivisella sotilaan arvoilla, käytöksellä ja ajattelulla. Kerkkosen mukaan asepalveluksessa yksilön häivyttäminen on välttämätöntä. Hän vertaa armeijaan koneistoon, jonka tulee toimia

²⁵⁵ V. Kerkkonen, ”Siviili- ja sotilasyhteiskunta, *Suomen sotilas* 2/1926.

²⁵⁶ V. Kerkkonen, ”Siviili- ja sotilasyhteiskunta, *Suomen sotilas* 2/1926.

²⁵⁷ V. Kerkkonen, ”Siviili- ja sotilasyhteiskunta, *Suomen sotilas* 2/1926.

moitteettomasti ja varmasti. Yksilöllisyys on hiekkaa koneiston rattaissa ja pitää sen takia poistaa.²⁵⁸

Kerkkosen puhe sopii hyvin yhteen Goffmanin tutkimuksen kanssa. Goffman kirjoittaa paljon siitä, miten totaalisissa laitoksissa kurin, pikkutarkkojen sääntöjen ja väkivallan avulla yksilöitä pyritään riistämään vanha identiteetti. Goffmanin mukaan identiteetin riisuminen tapahtuu ennen kaikkea fyysisen eli ruumiillisen nöyryyttämisen kautta.²⁵⁹

Ahlbäckin mukaan Suomen armeijassa pyrittiin myös itsenäisyyden jälkeen häivyttämään yksilöllinen ruumiillisuus ja rakentamaan tilalle armeijan kollektiivinen ruumiillisuus, joka olisi välinpitämätön kivusta, alastomuudesta ja heikkoudesta. Tästä ovat hyvänä esimerkkinä lääkitarkastukset, jotka saatettiin 1920-luvulla tehdä koko komppanian edessä. Näissä tarkastuksissa lääkäri tarkasti, ettei alastomilla alokkeilla ollut esimerkiksi sukupuolitauteja. Toisin sanoen alokkaiden hyvin henkilökohtaiset ruumiilliset ominaisuudet olivat koko komppania asia: mitään yksilöllistä suojaa ei ollut.²⁶⁰

Alastomuuden lisäksi alokkaita riistettiin henkilökohtainen tila. 1920-luvun armeijassa kaikki tehtiin yhdessä ja yleensä valvovan silmän alla. Siviilissä totut ”henkilökohtaiset toimenpiteet” kuten nukkuminen, peseytyminen ja virtsaaminen tehtiin yhdessä. Ne, jotka eivät sopeutuneet ryhmään, joutuivat upseerien silmätikuiksi. Joissakin tapauksissa muita alokkaita rohkaistiin rankaisemaan ryhmästä erottuvia yksilöitä. Ahlbäckin mukaan armeijan ruumiillinen opetus oli kaksijakoinen: sotilaan ei tule ujoitella omaa ruumistaan, mutta toisaalta sotilaan ei tule myöskään ylikorostaa omaa henkilökohtaista ruumiillisuuttaan.²⁶¹

Tätä dilemmaa kuvaa seuraava pilakuva *Suomen sotilas* -lehdestä:

²⁵⁸ V. Kerkkonen, ”Siviili- ja sotilasyhteiskunta, *Suomen sotilas* 2/1926.

²⁵⁹ Goffman 1961, 29 - 31.

²⁶⁰ Ahlbäck 2014, 183 - 184.

²⁶¹ Ahlbäck 2014, 183 - 184.

KUVA 14²⁶²

Kuvassa sotilas sanoo lääkärille useasta eri vaivasta välinpitämättömästi, ihan kuin nämä vammat olisivat tapahtuneet jollekin toiselle ja mitään erikoista ei olisi tapahtunut. Sotilas on välinpitämätön omaa henkilökohtaista ruumistaan kohtaan, mutta toisaalta ei ujostelee omaa ruumiillisuuttaan tai vammojaan. Hauskaa tässä sarjakuvassa on se, että sotilas vie tämän välinpitämättömyyden omaa ruumista kohtaan liian pitkälle, koska vammojen perusteella sotilaan pitäisi olla jo kuollut. Kuva kertoo myös siitä oletuksesta, että sotilaan tulisi kestää ”pienet vaivat” ilman lääkärin huomiota.

Fenomenologisesti ajatellen 1920-luvun armeijassa harrastettu yksilöllisen ruumiin häivyttäminen näyttäytyy mahdottomalta. Merleau-Pontyn mukaan emme voi paeta omaa elävää ruumiillisuuttamme: se on aina läsnä.²⁶³ Niinpä tämä alokkaille opetettu välinpitämättömyys omaa ruumistansa kohtaan vaikuttaa ristiriitaiselta, sillä Merleau-Pontyn mukaan olemme maailmassa ruumiimme kautta, joten yksilö huomaa ja pitää ”luonnostaan” merkittävänä ruumiillisen tilan muutoksia kuten esimerkiksi kivuntunnetta

²⁶² Pilapaloja, Suomen sotilas 49 - 52/1925.

²⁶³ Merleau-Ponty 1962, 103.

tai alastomuutta.²⁶⁴ Armeijan ruumiillinen kasvatus sai aikaan sen, että omaa yksilöllistä ruumiillisuutta ei saanut tuoda ilmi, minkä vuoksi jokainen alokas joutui käsittelemään omaa yksilöllistä ruumiillisuuttaan ja siihen liittyviä vaivoja yksinään ja salaa. Esimerkiksi marssin aikana alokas ei saanut valittaa vääränkokoisesta saappaasta, mutta kyllä se varmasti jatkuvasti tuntui ja oli alokkaan mielessä.

Armeijan kollektiivisen ruumiillisuuden tavoitteena oli saada suomalaiset miehet antamaan kaikkensa maansa puolesta, jopa oma henkilökohtainen ruumiinsa. Yhtenä joukkona toimiva koneellinen ruumis on helpompi uhrata, kun ei nähdä yksilöä massan keskellä. Ajateltiin, että jos alokas oppii jo armeijassa välinpitämättömyyden omaa ruumistaan kohtaan, niin on hän myös sodassa valmis uhraamaan itsensä.

Tästä myös seuraava *Suomen sotilas* -lehdessä julkaistu runo kertoo:

”Kenties muurina maamme

kerran seisoa saamme

niin kuin sankarit Leonidaan,

vihityt kaatumaan.

Veljet, kuoleman teillä

kunniapaikka on meillä.

Sankari kohtalo parhain

mennä on Tuonelle varhain,

ensimmäisenä kulmilleen

voittaen seppeleen.

Veljet, kuoleman teillä

kunniapaikka on meillä.”²⁶⁵

Runo sanoo julki sotilaan tehtävän: tappaa ja kuolla jonkin asian puolesta. Sotilas, joka sisällissodan jälkeisessä Suomessa kuoli maansa puolesta, sai runon mukaan suurimman

²⁶⁴ Merleau-Ponty 1962, 103 - 104.

²⁶⁵ Uno Kailas, 'Kuolemanpaikka, Suomen sotilas 4/1931.

kunnian. Hän oli täyttänyt esi-isiensä saappaat ja kuollut sankarina. Itseuhrautuminen vaati myös oman henkilökohtaisen ruumiillisuuden luovuttamista armeijan käyttöön.

Kaiken kaikkiaan alokkaan ruumiillisuus pyrittiin valmistamaan sotaan, jossa yksilöllisyys nähtiin heikkoutena. Sotilaan tuli pystyä uhraamaan ruumiinsa maansa puolesta. Mahdollisessa sodassa ei saa valittaa kylmyydestä tai vammoista: niihin ei tule kiinnittää ylimääräistä huomiota. Juoksuhaudoissa alastomuudella ei ole enää väliä, vaan pelkästään selviytymisellä. Sodassa ei välttämättä ole ollenkaan yksityisyyttä, minkä vuoksi yksilölliset tottumukset esimerkiksi ruumiillisesta tilasta pyrittiin aseellisen koulutuksen aikana poistamaan.

5 Yhteenveto

Olen käsitellyt pro gradu -tutkielmassani suomalaisen sotilaan ruumiillisuutta 1920-luvun Suomessa. Olen tutkinut ilmiötä alkuperäislähteeni *Suomen sotilas* -lehden kautta. Näkökulmaa aiheeseen olen hakenut fenomenologisesta teoriasta, ja tietoa olen käsitellyt lähiluvun avulla. Tutkielman viimeisessä osassa vedän yhteen johtopäätökset ja tutkimuksesta nousseet havainnot.

Tutkimuskysymykseni oli seuraava: kuinka suomalaisen sotilaan ruumiillisuus on rakentunut? Tämän lisäksi käsitelin seuraavia kysymyksiä: minkälainen on suomalaisen sotilaan ruumis, kuinka sotilaan ruumiillisuus ja miehisuus liittyvät toisiinsa ja kuinka sotilaan ruumiillisuus vaikuttaa sotilaan olemukseen?

Voin tämän tutkimuksen perusteella todeta, että suomalaisen sotilaan ruumiillisuus oli 1920-luvun Suomessa tietoisien muokkauksen kohteena. Sodassa sotilaan tulee antaa oma elämänsä maansa puolesta, minkä vuoksi *Suomen sotilas* -lehdessä armeija ja sotilas liitettiin kaikkeen hyvään ja haluttavaan. Myös tämän vuoksi miehisuus ja asevelvollisuus liitettiin lehden retoriikassa voimakkaasti yhteen. Itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa maskuliinisuus oli militarisoitu, mikä tarkoitti sitä, että myös miehen ruumiillisuus oli militarisoitu.

Sotilaallinen koulutus asetti raamit sille, mitä pidettiin miehekkäänä ruumiillisuutena. Ruununraakkien kohtelu osoitti tämän erinomaisesti, sillä heidän miehisyytensä kyseenalaistettiin vain sen takia, että he eivät syystä tai toisesta suorittaneet asevelvollisuutta. *Suomen sotilas* -lehdessä pidettiin myös itsestänselvyytenä, että aseellinen maanpuolustus on miesten asia, eikä naisille ollut siinä osaa.

Tutkimuksen päähuomio on se, että armeijassa ei sallittu yksilöllistä ruumiillisuutta, vaan sotilaiden ruumiillisuus pyrittiin yhtenäistämään samaksi massaksi: yksi sotilas oli vain koneiston yksi osa. Tämä näkyi siinä, että alokkaita opetettiin esimerkiksi katsomaan, seisomaan ja kävelemään samalla tavalla, ja niitä, jotka poikkesivat yhteisestä linjasta, rankaistiin. Armeijassa kaikki tehtiin yhdessä ja näkyvästi. Alokkailla ei annettu henkilökohtaista tilaa oman ruumiillisuuden toteuttamiselle. Tämä näkyi esimerkiksi lääkärintarkastuksissa, jotka tehtiin koko komppanian edessä. Alokkaan piti rohkeasti tuoda oma ruumiinsa esille, mutta samanaikaisesti olla välinpitämätön omaa henkilökohtaista ruumistaan kohtaan.

Merleau-Pontyn filosofian perusteella tämä on ristiriitainen suhtautuminen ruumiillisuuteen. Ihminen ei voi olla täysin välinpitämätön omaa ruumistaan kohtaan, sillä olemme maailmassa ennen kaikkea ruumiimme kautta.²⁶⁶ Niinpä todellisuudessa varuskunnassa kontrolloitiin tarkasti sitä, minkälaista ruumiillisuutta alokkaat ilmaisivat. Tulevan sotilaan tuli rohkeasti tuoda esille varuskunnassa sallittu ruumiillisuus, mutta peitellä sellaista ruumiillisuutta, mikä ei sopinut aseellisen koulutuksen vaatimuksille. Voidaan todeta, että 1920-luvun asepalveluksessa suomalaisten miesten ruumiillisuutta pyrittiin yhdistämään samankaltaiseksi. Tämä päämäärä on onnistunut vain osittain, koska jokainen loppujen lopuksi ilmaisee ruumiillisuuttansa yksilöllisesti. Niinpä täydellistä yhtenäisyyttä esimerkiksi marssimisessa on mahdotonta saavuttaa, mutta marssiminen silti on muuttanut jokaisen alokkaan ruumiillisuutta.

Toinen mielenkiintoinen huomio sotilaan ruumiillisuudesta on se, että sotilaan onnistunut ruumiillisuus nähtiin toiminnan kautta. Sotilaan ei tarvinnut välttämättä näyttää voimakkaalta lihaskimpulta, vaan tärkeämpää oli se, että sotilas pystyi suoriutumaan 10 kilometrin marssista. Sotilaan tuli pitää huolta ulkonäöstään, kuten esimerkiksi univormun kunnosta, mutta pääasiallisesti sotilalta vaadittiin oikeanlaista ruumiillista käyttäytymistä. Tässä mielessä sotilaaksi kelpasi erinäköisiä ja kokoisia miehiä, kunhan jokainen heistä osasi seistä oikein.

Tämä tekemisen kautta nouseva ruumiillisuus käy yhteen fenomenologisen teorian kanssa. Elävä ruumis tarkoitti Merleau-Pontyn filosofiassa toiminnallista ruumiillisuutta, jonka kautta ensisijaisesti olemme maailmassa ja ilmaisemme itseämme.²⁶⁷ Tässä mielessä sotilas ilmaisee sotilaallista ruumiillisuutta ennen kaikkea tekijänä maailmassa eikä toiminnan kohteena. Fenomenologinen teoria onnistui tuomaan tutkimuksessani ruumiillisuuden monipuolisuuden esille. Ilman teoriaa työni olisi jäänyt yksipuolisemmaksi, eivätkä sotilaan ruumiillisuuden vivahteet olisi tulleet esille.

Suomen sotilas -lehti oli hyvin laaja ja monipuolinen alkuperäislähde. Tutkimukseen liittyviä artikkeleita oli runsaasti, ja ne onnistuivat rakentamaan uskottavan kuvan suomalaisen sotilaan elämästä 1920-luvun Suomessa. On kuitenkin huomioitava se, että alkuperäislähteeni kertoo enemmän lehteen kirjottaneiden kuin suomalaisen keskivertosotilaan kokemusmaailmasta. Lehdessä julkaistut artikkelit olivat hyvin

²⁶⁶ Merleau-Ponty 1962, 235.

²⁶⁷ Merleau-Ponty 1962, 291.

myönteisiä asevelvollisuutta kohtaan, minkä vuoksi kritiikki Suomen 1920-luvun armeijaa kohtaan jäi vähäiseksi. Kaiken kaikkiaan alkuperäislähteeni kertoo enemmän suomalaisen sotilaan ihanteista kuin varsinaisesta elämästä.

Tutkimukseni lisää uuden näkökulman itsenäisyyden jälkeisestä Suomesta tehtyyn sotahistoriaan. Siteeraamani uudet sotahistoriantutkijat loivat erinomaisen taustan tutkimukselleni, mutta valitsemani aihe oli jäänyt vähemmälle huomiolle suomalaisessa historian tutkimuksessa. Myös kansainvälisessä tutkimuksessa maskuliinisuuden ja militarismien yhdistäminen on jo vanha teema, mutta maskuliinisen ruumiillisuuden tuominen suurennuslasin alle on syystä tai toisesta jäänyt tekemättä. Tässä mielessä tutkimukseni löytäneekään paikkansa uuden sotahistorian joukosta.

Sotilaan ruumiillisuudesta olisi pystynyt saamaan enemmän irti, jos alkuperäislähteinä olisi toiminut myös esimerkiksi 1920-luvun sotilaiden päiväkirjoja ja muita kirjoituksia. Alokkaiden henkilökohtaiset kirjoitukset olisivat sopineet erinomaisesti fenomenologiseen tutkimukseen. Laajemman alkuperäislähdekirjon avulla olisi voinut saada eläväisemmän kuvan alokkaan jokapäiväisestä elämästä itsenäisyyden jälkeisessä Suomessa.

Tämän vuoksi uskon, että valitsemani aiheita voisi tulevaisuudessa tutkia lisää monestakin eri näkökulmasta. Se huomio, että sotilaan ruumiillisuus rakentui ennen kaikkea tekemisen kautta, olisi erinomainen lähtökohta uudelle tutkimukselle. Myös tarkempi fenomenologinen tutkimus suomalaisen sotilaan kokemusmaailmasta loisi mielenkiintoisen näkökulman 1920-luvun Suomeen. Näiden lisäksi Suomen asepalveluksen ruumiillisuuden vertailu esimerkiksi Ruotsin kanssa voisi tuoda mielenkiintoisia tuloksia. Lisäksi pitkän aikavälin tutkimus suomalaisen sotilaan ruumiillisuudesta olisi myös hedelmällinen, sillä asepalveluksen asema nuorten miesten kasvattajana on edelleen keskeinen. Esimerkiksi nämä teemat voisivat ohjata tulevaa tutkimusta.

Lähdeluettelo

ALKUPERÄISLÄHTEET

Sotilaslehdet

Hakkapeliitta: Asiamieslehti. Helsinki: Suomen suojeluskuntajärjestö. Vuodet 1925 - 1928.

Suomen sotilas: Suomen armeijan ja suojeluskuntain yhteinen viikkolehti. Helsinki: Vapaussodan invalidien liitto. Vuodet 1919 - 1935.

Virallisjulkaisut

Urheiluohjesääntö. (1924). Helsinki: Otava.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahlbäck A. (2014), *Manhood and the making of the military: Conscription, military service and masculinity in Finland, 1917 - 39*. Farnham: Ashgate.

Ahlbäck A. & Sundevall F. (toim.). (2014), *Gender, war and peace: Breaking up the borderlines*. Joensuu: University Press of Eastern Finland.

Annola, J. (2011), *Äiti, emäntä, virkanainen, vartija: Köyhäintalojen johtajattaret ja yhteiskunnallinen äitiys 1880 - 1918*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Carr D. (2014), *Experience and history: Phenomenological perspectives on the historical world*. New York: Oxford University Press.

Durchman, O. & Havu, I. & Hendell, L. (1933), *Aikalaiskirja: Henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1934*. Helsinki: Otava.

Filosofia.fi, <http://filosofia.fi/>. Viitattu 13.5.2019.

Gilmore D. (1990), *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity*. New Haven (Conn.): Yale University Press.

Goffman, E. (1961), *Asylums: Essays on the Condition of the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Penguin.

Hagemann, K. (2015), *Revisiting Prussia's Wars Against Napoleon: History, Culture, and Memory*. Cambridge University Press.

Hagemann K. (2000), "German Heroes: The Cult of Death For the Fatherland in Nineteenth-Century Germany." Teoksessa: Blom, I. (toim.), *Gendered nations: Nationalisms and gender order in the long nineteenth century*. Oxford: Berg.

Heinämaa, S. (2000), Mitä on fenomenologia? Johdatus Phénoménologie de la perception -teoksen esipuheeseen. *Tiede & Edistys* 25, 165 - 169.

Helsingin sanomat, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005684569.html>. Viitattu 13.5.2019.

Huttunen, N. (2010), *Raamatullinen sota: Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jokinen A. (2006), "Myytti sodan palveluksessa. Suomalainen mies, soturius ja talvisota." Teoksessa: Kinnunen T. & Kivimäki V. (toim.) (2006), *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki; Jyväskylä: Minerva. 141 - 158.

Jokinen A. (2000), *Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Kalela J. (2000), *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Keegan J. (2005), *Sodankäynnin historia*. Helsinki: Gummerus: Ajatus.

Kormano R. (2006), "Amputoidun maan pirstoutuneet puut. Sotamuistomerkkien luontosymboliikka sisällissodan punaisten ja luovutetun Karjalan uhrien muiston välittäjänä." Teoksessa: Kinnunen T. & Kivimäki V. (toim.) (2006), *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki; Jyväskylä: Minerva. 279 - 296.

Kinnunen T. & Kivimäki V. (toim.) (2006), *Ihminen sodassa: Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki; Jyväskylä: Minerva.

- Kivimäki, V. (2016), Sodan särkemä arki. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kivimäki, V. (2015), Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939-1945. Helsinki: WSOY.
- Kivimäki V. (2004), 'Mies, armeija ja vastarinta: Arndt Pekurisen kohtalo kriittisen mieshistorian valossa'. Historiallinen aikakauskirja 102/3, 347 - 357.
- Kuka kukin on (aikalaiskirja): henkilötietoja nykypolven suomalaisista 1954 (1954). Helsinki.
- Kronlund J. (1988), Suomen puolustuslaitos 1918-1939: Puolustusvoimien rauhan ajan historia. Porvoo; Hki; Juva: WSOY.
- Lauerma, M. (1966), Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27: Vaiheet ja vaikutus. Porvoo; Helsinki: WSOY.
- Lidman S. et al. (2017), Historiantutkimuksen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Lilja, T. (2017), Välähdys kirkkaana aamuna - Näkökulmia Hirošiman pommituksen uhrien kokemusmaailmasta. Kandidaatin -työ: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos, historia.
- Lilja T. (2014), Fenomenologinen selvitys teknologian ja ruumiin suhteesta: Ruumiin laajentaminen teknologian avulla. Pro gradu -työ: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, filosofia.
- Lindfelt M. (2000), ” Voiko tervettä sielua terveessä ruumiissa parantaa?”. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, vuosi 2000. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura. 45 - 59.
- Markkola P. & Lamberg M. (2014), Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia. Tampere: Vastapaino.
- Meinander, H. (1994), Towards a bourgeois manhood: Boys' physical education in Nordic secondary schools 1880-1940. Helsinki: Finnish Society of Sciences and Letters: Academic Bookstore.

Meinander, H (1992), Warpaille y-lös! Kyykkyy a-las. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.), Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131, Helsinki, 81 - 100.

Merleau-Ponty M. (2002), Phenomenology of perception. London: Routledge.

Mosse, G. L. (1996), The image of man: The creation of modern masculinity. New York: Oxford University Press.

Mälkki, J. (2008), Herrat, jätkät ja sotataito: Kansalaissoitilas- ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla "talvisodan ihmeeksi". Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ojakangas, M. (1995), "Mentaalihygieniä ja lapsuus: Lapsen sopeutuminen onnellisuuden ja hyvinvoinnin ehtona 1920 - 40 -lukujen Suomessa." Teoksessa: Juotsivuo T. (toim.), Terveiden lähteillä : länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa. Helsinki: Suomen historiallinen seura. 291 - 314.

Pöysä J. (2015), Lähiluvun tieto: Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Pukkila, H. & Savikko, S. (2013), "Jääkärien kuvahistoria." Teoksessa: Hägglund G. (toim.), Jääkärien perintö. Somerniemi: Amanita. 201 - 358.

Roselius, A. (2013), Isänmaallinen kevät: Vapaussotamyytin alkulähteillä. Helsinki: Tammi.

Roselius, A. (2010), Kiista, eheys, unohdus: Vapaussodan muistaminen suojeluskuntien ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918-1944. Helsinki: Suomen Tiedeseura.

Sarkamo, V. (2011), Karoliinien soturiarvot: Kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Selén, K. & Pylkkänen, A. (2004), Sarkatakkien armeija: Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918-1944. Helsinki: WSOY.

- Screen, J. E. O., Syrjö, V. & Tiilikainen, H. (2003), Keisarillinen Suomen kadettikoulu 1812-1903: Haminan kadetit koulussa ja maailmalla. Helsinki: Tammi.
- Screen, J. E. O. (2000), Suomalaiset tarkk'ampujat: Suomen "vanha sotaväki" 1881 - 1901. [Helsinki]: Suomen sotilas.
- Sulamaa, K. (2009), Lotta Svärd: Uskonto ja isänmaa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tepora, T. & Roselius, A. (2014), The Finnish Civil War 1918: History, memory, legacy. Leiden, Netherlands: Brill.
- Tepora, T. (2011), Sinun puolestas elää ja kuolla: Suomen liput, nationalismi ja veriuhri 1917-1945. Helsinki: WSOY.
- Tjeder, D. (2003), The power of character: Middle-class masculinities, 1800 - 1900. Stockholm: Univ: www.tjeder.nu.
- Tuompo W. E. (1918), Suomen jääkärit: Muistelmia harjoituskentältä ja rintamalta. [1]. Jyväskylä: Gummerus.
- Vanonen, A. & Lindblad, E. (1996), Vihreät sisaret maanpuolustustyössä: Poimintoja sotilaskotiliiton 75-vuotistaipaleelta. Helsinki: Sotilaskotiliitto.
- Vasara E. (1999). "Isänmaan ja sodankäynnin asialla. Piirtoja suomalaisesta urheiluaatteesta 1870-luvulta 1950-luvulle". Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, vuosi 1999. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura. 11 - 24.
- Vilkuna, K. H. J. (2014). "Viina miehen mitta: Vapaa-ajalla rakennettu miehisuus." Teoksessa: Markkola, Lamberg et al. (toim.), Näkymätön sukupuoli: mieheyden pitkä historia. Tampere: Vastapaino. 92 - 113.
- Young I. M. (1990). Throwing like a girl and other essays in feminist philosophy and social theory. Bloomington: Indiana U.P.
- Zahavi D. (2003), Husserl's phenomenology. Stanford, Calif.: Stanford University Press.